KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

85

YIL: 8 ● NİSAN 1993 ● 20.000 TL.

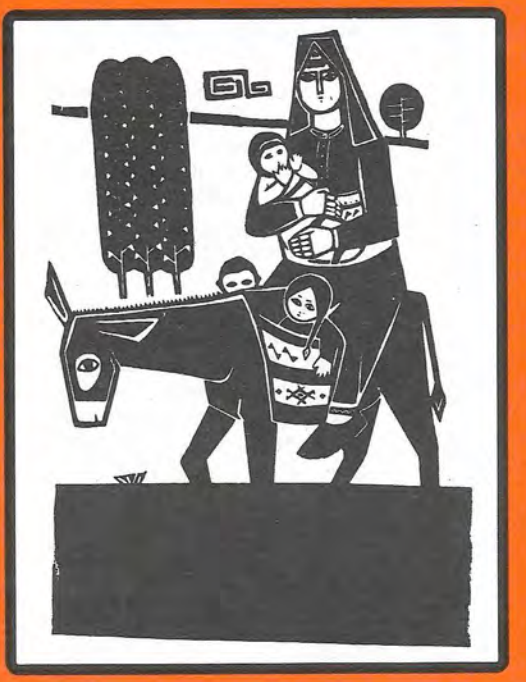

dicle köy enstitüsü'nün kurucusu
NAZİF EVREN

bu sayıda: ● gündoğdu sanımer ● ilyas tunç ● sami n. özerdim ● ihsan topçu ● orhan özdemir ● gülseren engin ● ahmet özer ● arslan pulathaneli ● osman bolulu ● ibrahim dizman ● sabahattin yalkın ● ali balkız ● m. reşat sümerkan ● subutay hikmet ● margarete hannsmann - elisabeth alexander ulla hahn (çev.: arife kalender önel) ● nazif evren ● fahrettin demir ● ümit sarıaslan ● altay taşkın ● faize özdemirciler ● doğan soydan ● adil salih ● betül tarıman ● mehmet uslu ● ergun evren ● muhsin şener ● halil ibrahim bahar ● engin aşkın ● tansu bele ● nazım mutlu

KIYI'dan

● Saygıdeğer okurlarımız,
Bu sayımızla 7. yılımızı bitirip 8. yayın yılına girmiş bulunuyoruz. Ardımızdaki 84 sayıda 1872 sayfalık bir birikim var. Bu toplama güç katan tüm sanatçılarımıza içten teşekkür ederiz.

● Dergimizin bu sayısında **Arslan Pulathanell** ağabeyimizle **Ahmet Özer** arkadaşımızın birlikte hazırladıkları yeni bir çalışmayı sunuyoruz: **İlkler. "Başlangıçta söz vardı"** sözünü doğrularcasına, nice sanatçının yaşamında şiir hep var olmuştur. Daha sonraları, başlangıçta yazdıklarının çok ötesinde ürettikleriyle kimliğini kanıtlayan kimi yazarların ilk ürünleri, çoğu kez kendilerince de anımsanmak istemez. Hatta nice **"şair ve yazarlar sözlüğü"**nde yer alan sanatçının özgeçmişinde bu konuda bir bilgiye de rastlanmaz.
Oysa her kitap bir zamana tanıklık eder. Bu alandaki kitapların üzerinden bunca yıl geçmesine karşın yine de bir özgün yan taşıdıklarına inanıyoruz.
Bu sayımızda iki kitap ele alınıyor. Bunlardan biri 50 yıl önce yayımlanan **Kemal Sadık Göğceli (Yaşar Kemal)**'nin "AĞITLAR I" adlı derlemesi. Diğeri ise **Adnan Benk**'in 1944 yılında yayımlanan ilk şiir kitabı SÜKÛTUN HATALARI'dır.
"İlkler" dizisi, dergimiz sayfalarında birkaç sayı sürecektir.

● KTÜ TÜRK Dili Bölüm Başkanı, eğitimci - yazar **Rasim Şimşek**'in Liseler için hazırladığı TÜRK DİLİ adlı kitabının I. ve II. ciltleri yayımlandı. **Şimşek** yayınlarında çıkan kitaplarını edinmek isteyenler dergimiz adresine yazabilirler. **Şimşek**'in bir süredir üzerine çalıştığı **Trabzon Belediye Tarihi** adlı yapıtı da basım aşamasında.

● Uzun yıllar **Trabzon Lisesi**'nde tarih öğretmenliği yapan eğitimci ve çevirmen **Aliye Aşırbaylı**, 30 Mart 1993 günü **Trabzon Gazeteciler Cemiyeti**'nin 'değerlerimize saygı' programında, yaşamı ve ürettikleriyle anıldı. Cemiyet lokalinde gerçekleştirilen program, şair arkadaşımız **Ahmet Özer** tarafından sunuldu.

● Değerli yazarımız **Naim Tirali**, yazarlığının 50. yılında yaşamıyla sahneye gelecek. İlk ürünü 1943 yılında yayımlanan **Tirali**'nin yaşamı tiyatro sanatçısı **Aydın Üstüntaş**'ın emeğiyle sahnelenecek. Bu arada Cem Yayınları yazarın gezi notlarından oluşan yeni kitabını İKİ ŞALOM ARASINDA adıyla yayımladı. **Tirali**'ye nice sağlıklı, başarılı yıllar diliyoruz. Dergimiz **KIYI**, 50. yıl sevincini yazarımızla birlikte paylaşmak dileğindedir.

● Dergimiz Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı, araştırmacı ağabeyimiz **Arslan Pulathanell, Trabzon Gazeteciler Cemiyeti**'nin 1992 yılı **"hizmet ödülü"**yle değerlendirildi. İhtisas kitaplığıyla kentimizde basın, sanat ve kültür alanında büyük bir kaynakçayı elinde tutan **Pulathanell**, belgeliğiyle sunduğu hizmet nedeniyle bu ödüle değer bulundu. 20 Şubat 1993 günü düzenlenen törende ödülünü alan **Pulathanell**'yi kutluyor, başarılarının sürmesini diliyoruz.

● Şair arkadaşımız **İbrahim Dizman** dergimizin 83. Sayısında yer alan **"Atardamar"** bölümünde tanıttığı **Gülçin Üstüntaş**'tan sonra bu kez de **Aydın Üstüntaş**'ın emeğini değerlendiriyor. **Ordu** ilimizden tiyatro yoluyla dünyaya bir pencere açan bu iki değerin emeklerinin dergimizde yer almasından kıvançlıyız. Onların sanat alanındaki emeklerini kutlarken, bu konuda büyük çabalar gösteren **Dizman** arkadaşımıza teşekkür ederiz. **İbrahim Dizman** arkadaşımızın "Bir zamanlar Karadeniz Sanat - Edebiyat" adlı yazısında incelenen "Karadeniz Sanat sayfaları"nı yıllardan beri belgeliğinde saklayarak böyle bir yazıda değerlendirmek için dergimize armağan eden sevgili **Arslan Pulathanell** ağabeyimize içten teşekkür ederiz.

● Dergimizin Genel Yayın Yönetmeni **Gündoğdu Sanımer**'in sanat alanındaki emeği bu kez EBRU alanında yoğunlaştı. **Sanımer**'in yıllar sonrasında, ikinci kez açtığı Ebru sergisi büyük ilgi gördü. Sergi öncesinde 12 Mart 1993 günü sanatçıyla **TRT** Trabzon radyosunda bir söyleşi yapıldı.

● Bu sayımızda **Dicle Köy Enstitüsü** kurucusu değerli eğitimci - yazar **Nazif Evren**'in yaşamından kesitler veriyoruz. 70 yıllık Cumhuriyetimizin önemli bir tanığı olan bu büyük eğitimcinin kişiliğinde bu alanda nice emek sahibi tüm değerlerimize saygılar sunuyoruz. Köy Enstitülerinin kuruluşunun 53. yıldönümünde, kendisiyle yapılan söyleşiye **"Atardamar"** bölümümüzde yer vermekle, yıllardır bir suskunluğa itilen bu insanların tümüne bir ses olmak istiyoruz.

● Gerçek bir demokrat, insan haklarının yılmaz savunucusu, aydın onurunun yüz akı, değerli basın adamı **Emil Galip Sandalcı** 10 Mart 1993 günü yaşamını yitirdi. Demokrasi tarihimizin bu saygın adının anısına saygılar sunuyoruz.

● Eleştirmen **Mehmet H. Doğan**'ın hazırladığı 1993 ŞİİR YILLIĞI (Şiirimizde Geçen Yıl), Mart 1993'te Adam Yayınları arasında çıktı. 182 sayfadan oluşan **'şiir seçki'**sinde, 128 şairin ürünleri yer alıyor. Her yıl mart ayında, okura sunulacak böyle bir toplamla, bir yılın şiir birikimi yansıtılmış olacak.

● Üç sayıdır dergimiz, öncelerde kırk sayımızı dizen **İsmail Fandaklı** arkadaşımızın hünerli ellerinde biçimleniyor. KIYI'nın tarihindeki özverileri, anılarımızı süslüyor. Onunla olmaktan mutluyuz.

● Mayıs sayımızda buluşmak dileğiyle, tüm okurlarımıza, sağlıklar, başarılar esenlikler...

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**
Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A. Ş. adına
M. Naci ÖZKAN

Genel Yayın Yönetmeni	: **Gündoğdu SANIMER**
Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı	: **Arslan PULATHANELİ**
Sanat Danışmanı	: **Ahmet ÖZER**
Yazı İşleri Yönetmeni	: **Melih. S. ERTÜZÜN**
Kapak, İç Düzenleme, Görsel Dnş.	: **M. Reşat SÜMERKAN**
Dizgi	: **İsmail FANDAKLI**
Film - Montaj	: **Ahmet ÖZKAN**

DİZGİ: **EFOR Masa Üstü Yayıncılık & Organizasyon**
Tel.: (03) 26 44 26 Fax: (03) 22 29 96 - TRABZON

BASKI: **sakarya matbaacılık**
Tel.: (03) 21 72 32 Fax: (03) 21 91 59 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık: 240.000 TL.**
(Eski abonelere, öğretmen ve öğrencilere yüzde 50 indirim)
Yurtdışı Abone : **80 DM**
Yazışma Adresi : **P. K. 183**
61001 - TRABZON
Ederi : **20.000 TL. (KDV dahil)**
Aylık Dergi

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra , dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur. Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.

— 3 nisan 1985'ten, 3 şubat 1993'e

teymur ve doğru

● **Gündoğdu SANIMER**

Çocukluğumdan beri, nisan ayının üzerimde değişik bir etkisi vardır. **"Nisan1"** şakası ya da **23 Nisan** bayramından söz açacak değilim. Benim gibi bir doğa sevdalısı için öncelik kazanan olgu, mevsimin cilvesi... Trabzon'da mart ayı biraz belâlıdır. Eskiler bu yüzden "mart geldi dert geldi" ya da "mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır" gibi tekerlemeler üretmiştir. Hoş **'april'** dedikleri nisan için de, **"korkma martın işinden, kork aprilin beşinden"** gibisinden yakınmaları olmuştur olmasına ama, buna pek aldırış etmem. Nisan, benim için sayılamayacak çoklukta güzelliğin doğduğu, yaşama sevincimi doruğa tırmandıran harika bir ay olagelmiştir.

Çocukluğumda kendimi çimenlerin üzerine atar, yatar yuvarlanırdım. Dünya güzeli çuha çiçeklerini, yabani siklâmenleri, çoban çantalarını çılgınca sevip okşadığım olurdu. Ağaçlarda yeni yeni filizlenen yaprakların, doyumsuz güzelliğine dalar giderdim.

Ne yazık ki bir süredir nisan yağmurları bana sevinç değil üzünç getiriyor. Elimi, yüzümü yalayıp koynuma sokulan o güzelim nisan esintileri, artık hüzün veriyor. Çok sevdiğim iki insanı yitirdim nisanda. Hem de aynı günde: Sevgili dostum **Ahmet Selim Teymur** ve canım anacığım 3 Nisanda yitip gittiler. Onların yokluğu, nisanın varlığını silip süpürüyor...

*

Ahmet Selim Teymur'u **"Kıyı"**sız düşünmek olası değil. **"Kıyı"** onunla özdeşleşmiş, otuz iki yıllık bir sürüven bu, dile kolay. **Trabzon**'daki sanat etkinliklerini **"Kıyı"** dergisi dışlanarak düşünmek olası değil.

Teymur için **"on parmağında on hüner"** deyimi biçilmiş kaftan. Ciltçilikten müzisyenliğe ordan yazarlığa uzanan, hani boş zamanlarında da Yargıçlık yapan bir kişi olarak tanımlansa yeridir. Ne var ki, en önemli yanı bence, **"Kıyı"** daki titiz, özverili, ödünsüz çalışmalarıdır. **Kıyı** dergisi, üç kez yayımına son vermiş, dördüncü kez, yine yayın yaşamına girmiştir. Bu ilk üçünde de **Teymur** görev yapmıştır. Dördüncü kez yayımlanmağa başladığında ise **Teymur** artık aramızda bulunmuyordu. Onun anısına duyduğumuz derin saygı, bizi, yine bir nisan ayında yayına başlatmıştır. 3 Nisan 1985'te **Teymur** aramızdan ayrılmıştı ama, ilk sayımızın kapağında 1986 Nisanında yerini almaktaydı. Demek ki hâlâ onunlaydık. Bizi bırakmamıştı...

3. **Kıyı**'nın yayınlanmasından önceki günler geliyor aklıma. O sıralar Şehir Galerisinde biraraya gelirdi sanatçılar. Ressamlar çoğunluktaydı. Onları seyretmek, onları dinlemek düşüyordu bize yalnızca. Edebiyat alanında bir etkinlik yoktu. Bu duruma içerlenip duruyorduk. Sevgili dostum **Raif Özben**'le, kafa kafaya verip düşündük, **"Kıyı"**yı yeniden yaşama geçiremez miydik? Çevremizde ya da ulaşabileceğimiz durumdaki sanatçıların adlarından bir liste yaptık. Derginin parasal sorunlarını ben karşılayacaktım. Ne var ki, mutfakta **Teymur** gerekliydi. O olmadan bu işi başaramazdık. Oysa **Teymur** sıkıntılı günler yaşıyordu. İçinde bulunduğumuz siyasal ortam onu oldukça rahatsız ediyordu. **Raif**'le ikimiz çok ter döktük. Sonunda onu ikna etmeyi başarabildik. Sevgili **Naci Özkan** da bize büyük kolaylıklar sağladı. Böylece 21 sayı çıkabildik.

çöl

İlyas TUNÇ

çöl.. suskun kumul
ipeksiz düş
sen ki usanmadan
fildişi bir yalnızlığı
biriktirip durdun
rüzgârı bekle artık
yün ve altının
gizemli tarihidir
hep acıyla savrulan
ne zaman tükenecek
kim bilir ne zaman
şu uzun yollardan
uzak ülkelere
kervan kervan akan

Bugün de **Teymur**, kurucumuz olarak sürekli yanımızda. Onu anlatmak için böylesi bir yazının yeterli olamayacağını çok iyi bildiğimden, yalnızca birkaç noktaya değinmekle yetiniyorum. **Teymur**, **Trabzon** için, eşi bulunmaz bir kültür adamıydı. Yalnızca müzik alanındaki çalışmalarını anlatmağa kalksam, böyle on yazı gerekir. **Klâsik Türk Müziği,** onun bilgili ve özenli çalışmaları ile **Trabzon**'da yaşadı yıllarca. O, korolar kurdu, dersler verdi, kitaplar yayımladı. Rafine eserleri bulup çıkarmaktaki yetkinliğine, zevkine hayrandım. Efendiliği, kibarlığı, hassaslığı, inceliği de caba... Özlüyorum onu...

*

Trabzon ve **Klâsik Türk Müziği** yanyana getirildiğinde, kısa bir süre önce yitirdiğimiz, sevgili **Temel Şükrü Doğru** ağabeyimizden de söz etmeden geçilmemeli. Onunla tanışıklığımız çok eski yıllara uzanır. Gür saçları, avurtları çökmüş yüzü, Gayya kuyusundan bakan gözleri, incecik bedeni ve zarif parmaklarıyla onu her zaman hayal ederim. Kemanına başını eğer, parmakları tellerin üzerine gezinirken, adeta kendini ve çevresini unuturdu. Adının baş harfleriyle anılırdı çoğu kez: **"T.Ş.D. ve Arkadaşları..."** Evet bir grup müzisyen arkadaşı ile zaman zaman konserler veriyordu. Yıllar önce **Trabzon Musıkî Cemiyetini** oluşturan kişilerden arda kalanlar T.Ş.D.nin çevresinde toplanmışlardı. Bu topluluk zamanla kendini iyice kanıtladı. TV bölge yayınları sürdürüldüğü günlerde, onları da ekranda izleme olanağı bulmuştuk.

Sanatsal etkinlikler, taşrada pek de kolay işler değil. Üstelik yıllar yılı bu çalışmaları sürdürebilmek de her babayiğidin harcı olmasa gerek. İşte bir **Ahmet Selim Teymur**, işte bir **Temel Şükrü Doğru**... Bu güzel insanları zaman zaman gündeme getirmek de bizim görevimiz... ●

insan dediğin

●Sami N. ÖZERDİM

Yaşlandıkça, anılar derinliklerden su yüzüne çıkmaya çalışıyor; ama, yarım yamalak... Anı, daha iyisi günlük yazmaya çocukluğumuzda başlayabilseydik. Gerçi, lisenin son yıllarında yazmaya başlamışım, ama bugünkü bilincimle değil... Yaşlandıkça ayrıntıları unutacağımı düşünememişim, belleğimin gücünden sık sık söz açan arkadaşlarım da aldanmışlar. Unutma çağına gireli hani oldu.

İzmir'de öğrencilik yıllarımızda, eli kalem tutmaya başlamış arkadaşlarımızla Lise'nin bahçesinde fotograf çektirmişiz. Bunların hepsi yazarlığı sürdürmemiş. Samim Kocagöz'ü o fotografta göremiyorum; Nahit Ulvi Akgün de yok; aslında kalanlar onlar. Sonradan basım ve yayınevi açan, "Kovan" adlı, İzmir'in basım olanaklarına göre oldukça güzel bir dergi çıkaran Besim Akımsar önde...

Bir zamanlar Türk Dili dergisinde "Çocuk Ozanlar" başlıklı yazımda, o günlerin anılarını dile getirmiştim. Bugün beni düşündüren, bir süre sonra yitip gitmiş arkadaşlardır. Adnan Önelçin, iki arkadaşıyla birlikte şiir kitabı yayımlamıştı. Bunlardan birini tanımıyordum. Adı da unutulmuş. Ancak "Penceredeki Çocuk" şiiri -belleğimde kalmamış ama- beni oldukça sarmıştı. Ne oldu bu çocuk ozan? O günlerde bile tanımıyorduk. Bu arada, kendisini belki bir kez gördüğüm, bir başkası, arkadaşlarınca, içine kapanık, zaman zaman "dağıtmış" görünüşü ile anılırdı. Küçük bir kitap yayımlamıştı. Düzyazı... Okumuş ya da okumaya çalışmış, ama hiçbir şey anlamamıştım. Vapurla İstanbul'a giderken kendini denize attığı söylenmişti. Kitabının anlaşılmaz oluşunu da bu olayı işittiğimizde anlamış gibi olduk. Ne idi bu genç adamın derdi? 1940'tan beri kafa ve gönül arkadaşım Nihat Subaşı, bana bir gün Axel Munthe'nin şu sözünü -Fransızca bir çeviriden- aktarmış, ben de bir yere yazmıştım: "Dünyanın sahibi, aldırışsız ve ve duygusuz doğadır." Bu söze karşı çıkılamaz; insanlar, birtakım düşlemlerle karşı çıkmaya çalışırlarsa da, bu gerçek, tepemizde egemendir. Bunca insan neden dünyaya gelir, çeşitli nedenlerle, erken ya da geç yok olur gider? Bu, gizemci düşünülerle çözülemez. Belki, bir avuntu sağlanır, ama işte o kadar! Gerçekçi olanlar, bu avuntudan -bile bile- yoksun kalır, acı çekmeye katlanırlar. Şeyh Galip'in:

Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen

dizesi bir gerçeği yansıtsa da önünde sonunda bir avuntudur. Gününü gün ederek yaşayanların, kendisini evrenin öz'ü sanmasının hiçbir değeri yoktur; sanki, evren onlar için yaratılmıştır. Bir öz'ün gelişmesiyle varlık haline dönüşenler ise sadece acı çekerler. Kendilerini, çevrelerini, dahası uzaktakileri de bu acı ile düşünür, içlerinde yaşarlar.

Yukarıda düşündüklerim, bir süredir beni geçmişten dürten bir anıya bağlanır; bir kişi'nin anısına. Adı Gaffar Güney'di. Bu onun asıl soyadı mı idi bilmem? Çünkü, tanınmış bir sinema oyuncusunun babası idi. Oyuncunun asıl soyadı ise Çıtarak imiş; sonra, takma adla perdeye yansımış, adını da yasal yolla değiştirmiş. Gaffar Güney, Rusça okutmanıydı. "Güney" soyadı takma ad mı idi yoksa? Biz, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencileri, onun arkadaşları arasındaydık. İçine kapanık bir insan izlenimi verirdi. Biraz da, ona takılırlardı. Ankara'da o günlerde aydın kesimini masaları çevresinde toplayan Özen pastanesinde buluşulurdu. Ben, bu toplantılarda pek bulunmadım. Ataç'ın da sürekli oturduğu bir yerdi. Bir gün, Gaffar Güney, elini masaya vurarak: Yakında dünyaya seslenecek duruma geleceğim! deyince, N. Subaşı atılmış: "Ne o, Radyoya spiker mi olacaksın?"

Ancak, Gaffar Güney'in gizil gücü sonradan ortaya çıkmıştı. Rus öykülerinden yaptığı çeviriler, kalınca bir kitapta yayımlanınca, onun gizli yeteneği belirmişti. Çevirileri, dili ve anlatımı ile, çok beğenilmişti. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, kısaca "Klasikler" diye anılan dizilerinde üç küçük çevirisi daha yayımlanmıştı. Sonrası? İşte, orası acı! Ona ne olmuştu? Fakülte'den ayrıldığı anlaşılıyordu. Nedenini de bilmiyorum bugün... Kendini dağıtmış, sokaklarda bir "meczup" gibi, kılığına düzen vermeden dolaşıyordu. Kimileri, Rusça ile ilgisi nedeniyle izlendiğinden ürktüğünü, bunalıma düştüğünü söylerdi. Biz ise, onun bir ideolojiye kapıldığını düşünemezdik. Bugün de... Gaffar Güney, bize eski arkadaşlarına rasladıkça biraz para isterdi, ama, bu ne dilenmeye benziyordu, ne de gereksinmeye bağlanabilirdi. O, bunların ötesinde bir ağlatının insanıydı. Ya giz vermiyordu, ya da biz çözemiyorduk bu gizi. Samet Ağaoğlu'nun "Öğretmen Gafur" adlı öyküsünün onu anlattığı da söyleniyordu. Bu kitabı okudum: Eski notlarım arasında buldum, ama, özetlememişim. Şu anda kitap da elimde yok.

Birkaç ay önce, N. Subaşı, onun bir yanını anlattı bana. İşte o günden beri Gaffar Güney'i düşünüyorum: Fakülte'ye, ara sıra, başka bir fakültede okuyan bir genç kız, arkadaşlarını görmeye gelirdi. Bu genç kız, günün birinde, elinde portakal dolu bir kese kâğıdı ile gelmiş, portakalları arkadaşlarına dağıtmış, bir tane de Gaffar Güney'e uzatmış. Birkaç gün sonra N. Subaşı, Gaffar

Güney'in odasında, bu portakalı, yarı çürümüş bir durumda, çalışma masasında görmüş. Bana anlatırken, Nihat'ın gözlerinde sevgi ile karışık bir üzünç vardı. Gaffar Güney, gözümde yeni bir boyut kazanmıştı. Şeyh Galip'e gel hak verme! Bu olayı bugünkü genç insanlara anlatamazsınız. Bizim kuşak, o günden bu yana yarım yüzyıl geçtiyse de, öyle eskimiş bir kuşak değildir. Kaçgöç gibi şeyler o zamanlar, özellikle büyük kentlerde, hele Üniversite salonlarında, koridorlarında görülür şey değildi. (Bugün, kaçgöç'ün "âlâ" sı var!) Ne var ki, tek tük de olsa, vestiyerde, ilgi duyduğu genç kızın pardesüsünün yakasında bulduğu bir saç telini alıp defterine gizleyenler de vardı. Sevgi, bu türde delikanlılarda böyle belirirdi. Gaffar Güney bunlardan biri imiş meğerse... Bu davranış, sevilen genç kıza, genellikle kadına - kadınlığa karşı saygı ile pekiştirilmiş bir sevgi idi.

Gaffar Güney'in adı ansiklopedik sözlüklere girmiş değildir. Bizde, unutulmaya yargılı değerleri kapsayacak ölçüde yapıtlar yoktur daha... Bugün, Gaffar Güney için hangi kaynağa başvurulur ki? Oğlu bile, onun adını taşımıyor çoktan beri.

Axel Munthe, karşı çıkılamayacak bir kuralı dile getirmiş! ●

dörtlemeler

İhsan TOPÇU

bir yaşam böyle geçti

sabah akşam yollarda bıkkın ve yorgun
gün boyu hep aynı resim aynı yorum
her gece söylersin ninnini kendine
uykun gelir uyursun

ülkemde düş ve insan

kuruyan bir ırmak mı ne
ülkemde düş ve yaşam
birikiyor sevdaların tortusu
kendi denizinde yitiyor insan

karanlığa direnim

beklemeyi eskitiyorum her gün
derinleştiriyorum içimin inlerini
yangınlarla denenen direngen bir gönülle
şiirleştiriyorum gecelerin anlamsızlığını

bataklık

bu sözde aydınlar ülkesinde
ah şu hurda ses yığını
üstelik / bu örümcek ağı bu küf
sürekli yutuyor insanı

*(Ozanın Hümanist Enternasyonal onursal ödülü alan **"Gökyüzünü Yitiren Kuş"** adlı şiir dosyasından)*

tucholsky, kitap ve ekmek

● **Orhan ÖZDEMİR**

Uzunsokak bir alem. Akvaryumcusundan dönercisine kadar her türden esnaf bulabilirsiniz orada. Kitabevleri de var kuşkusuz. Hem de azımsanmayacak sayıda.

Uzunsokak'tan geçiyorsam eğer, bir kitabevine uğramadan edemem. Sergendeki kitaplara bakarken, oradaki sorumlu kişiye bir yol "Kitap satışları nasıl gidiyor?" diye sorarım. Aldığım yanıt her kezinde aynı olur: "Abi, kırtasiye satışları olmazsa aç kalırız."

Laf arasında sık söylenir, 'Biz kitap okumayan bir ulusuz' diye. Ben bu görüşte değilim. Kitap okuma alışkanlığımız az olsa bile, bunun sorumluluğunu tüm bir ulusa yüklemek doğru bir tutum değil. Çok sayıda sanat ve kültür adamı yetiştirmiş Trabzon ili için de bu görüş ters geliyor bana. Az kitap okumamızın nedenlerini önce eğitim politikamızda, sonra da kitap fiyatlarında aramak gerekir kanısındayım.

Kitap fiyatlarından söz açılınca, hemen ünlü Alman yergi yazarı Kurt Tucholsky gelir aklıma. Yazar en beğendiği okur mektuplarından birini bir kitabının ilk sayfasına koymuş. Okurun mektubu şöyle:

"Sayın Tucholsky, izin verirseniz yapıtlarınız için size en içten beğenilerimi ifade etmek isterim. Gerçi sizce bunun bir anlamı olacağını sanmam ama, yine de bu notu eklemek istiyorum. İnşallah yakında ölürsünüz de, kitaplarınız da ucuzlar. Hani Goethe'de olduğu gibi. Son kitabınız yine satın alınamayacak kadar pahalı."

Kitapların ucuzlaması için, Tucholsky'nin sevimli okuru gibi beğendiğimiz yazarların ölümünü dileyecek değilim. Yapıtlarının basımı karşılığı yazarlara da fazla bir şey ödenmediği bir gerçek. Kaldı ki, yazarlar da okurlarına ucuz kitap sunabilmek için çırpınıyorlar. O zaman hem yazarlar hem de okurlar, oklarının ucunu yayınevi sahiplerine yöneltmeleri gerekiyor. İşin bir yanı bu. Diğer yandan yayınevi sahibini, ya da bir işletmeciyi ülkenin genel ekonomi politikasından soyutlayıp tek başına ele alamayız ki. Günlük ekmeğimizin fiyatının ucuz olduğunu söyleyebilir miyiz? Bu soruyu olumsuzlarken, yine ekmek almaktan vazgeçemeyiz.

Sonuç olarak, pahalılığa karşı çıkmakla birlikte, kitapların da bir noktaya kadar, günlük ekmeğimiz gibi zorunlu gereksinmeler arasına girmesi, sanırım herkese televizyonlardaki kumar oyunlarındakinden çok daha fazla şey kazandıracak. ●

** Kurt Tucholsky, "ZWischen Gestern und Morgen" Rowohlt Taschenbuch Verlog GmbH, 1985.*

venedik'te bir öğleden sonra

● Gülseren ENGİN

Venedik'e öğle vakti vanyoruz. Doğrusu kent, hiç de filmlerdeki şiirsel, büyülü güzelliğiyle karşılamıyor bizi. Aslında ana karaya bir köprü ile bağlı, ufak bir adacıklar topluluğu Venedik. Istanbul'a benzer kalabalık caddelerine dalıyoruz. Arabalar, aynı İstanbuldaki gibi hiçbir kural tanımaksızın yol alıyorlar. Nerede bir geçit bulurlarsa, nereden sıyrılırlarsa... Zikzaklar çizerek ilerliyoruz. Limanı bulmak için dört dönüyoruz; ama liman yok! Nereye gitti bu liman?

Elimizdeki harita hiç de yardımcı olmuyor. Bilet aldığımız yerden verilen harita ve kroki de çok yetersiz. Kalabalık caddelerde yolumuzu kaybediyoruz. Yol sorduğumuz görevliler Almanca bilmiyor, biz de italyanca... Bir kaç kez aynı yerlerde dönüp dolaşıyoruz. Bir defasında da yanlışlıkla kent dışına çıkan otoyola girip, zorunlu olarak adadan ayrılıp, ana karadaki Mestre Kentine giriyoruz. Sanki balta girmemiş bir ormanda yolumuzu kaybetmişcesine çaresiz ve umutsuz duyumsuyorum kendimi... Artık rüyalarımın kenti Venedik ve onun güzellikleri filan umurumda bile değil. Şu limanı bir bulsak... Sonunda birden limanda buluveriyoruz kendimizi. Oh! çok şükür...

Sıkıntı, yorgunluk, ter ve açlıktan perişan bir halde, sonunda bineceğimiz Ankara feribotuna ulaşıyoruz; ancak gemiye saat ondokuzdan önce almıyorlar arabaları. Sıraya giriyoruz çaresiz... Hava kapalı ve sıcak... Arabanın içi daha da sıcak... Yiyecek çantamızda iki haşlanmış yumurta, bir elma ve bir kaç da sandöviç buluyorum. Sıcaktan peynirleri ekşimiş; ama olsun. Peynirleri çıkarıp atıyorum. Ekmeğin kabuğuyla yumurta yiyerek açlığımızı bastırıyoruz.

Gökyüzü boz bulanık... Bulutlar "Yağsam mı, yağmasam mı" diye düşünüyor... Boğucu, sıcak bir hava... Karnımız doyunca biraz kendimize geliyoruz. Bu sıcakta arabanın içinde oturup akşamı beklemek anlamsız. En iyisi bir an önce kente gidip, dolaşmak.

İlk kez geliyoruz Venedik'e... Filmlerden aklımda kalan bir tek San Marco alanı ve gondolların süzüldüğü daracık kanallar... Kocamla yürüye yürüye, sora sora limandan çıkıp, kent merkezine gidebileceğimiz bir yol arıyoruz. (Daha sonra kulağımızı ters gösterdiğimizi, aslında gitmek istediğimiz yerin yanıbaşımızda olduğunu anlıyoruz; ama iş işten geçiyor tabii).

Yolda bir turist gurubu görüp, peşlerine takılıyoruz. Bu kalabalık grup bizi bir iskeleye götürüyor. Oradan bir motorla San Marko alanına gidebileceğimizi öğreniyoruz. Tabii tarzanca konuşarak... Bu motorlar, bizim Üsküdar- Beşiktaş motorları gibi. Ufak ama üstüste binince epey yolcu alıyor. Kanalın suları boz bulanık. Üstelik de çok pis. Canale della Giudecca'ya çıkınca sanki denize çıkmış gibi oluyoruz. Sular dalgalanıyor; rengi biraz daha açılıyor; ama pisliği hiç azalmıyor. Kendimi İstanbul'da sanıyorum. Köpüren gri sular, Boğazın koyun leşleri, pet şişeler, naylon torbolar ve her türlü atık yüzen sularından daha temiz görünüyor. Hiç değilse yüzeyde görünen bir şey yok! Yine de mide bulandıracak denli bulanık. Nerede, filmlerde gördüğüm, gümüş sulannda gondollar gezen, düşlerimin Venedik'i, nerede? Dünyayı nasıl da kirletip yaşanamaz bir hale getiriyoruz... Adriya kıyılarını salgın bir hastalık gibi kaplayan yosunlar, pislik içinde boğulan denizlerin imdat çağrısı değil mi? Giderek nesli tükenen balıklar...

Karadeniz'i yıllardır zehirli atıkların çöplüğü gibi kullanan uygar(!) Avrupa ülkeleri kendi denizlerini koruyabiliyorlar mı? Çoktan ölü bir deniz, iğrenç bir çöplük halini alan Kuzey Denizinden sonra Atlantik Okyanusu kıyıları da kirlilikten payını almadı mı? Onca pislik yetmezmiş gibi; batan tankerlerden yayılan petroller son darbeyi indirmiyor mu denizlere? İnsanlar hâlâ nasıl bir aymazlık içinde umursamadan sürdürüyor doğayı kirletmeyi? Anlayamıyorum.

La Giudecca ve S. Giorgio Maggiore adalan sağımızda, Venedik'i oluşturan asıl adalar grubu solda; biz, boğazı anımsatan kirli sularda San Marko'ya doğru ilerliyoruz... Her bir kara parçasında göz kamaştırıcı güzellikte binalar yükseliyor. Santa Maria della Salute kilisesinin muhteşem kubbesi Palazzo Contarini Fasan'ın zarif işlemeleri ile yarışıyor. Akşama dek ancak bir kaç saatimiz var ve kocam işlemler için yeniden limana dönmekte acele ediyor. zaten her yolculukta böyledir. Bir telaştır alır kocamı. Koşuşturmaktan perişan oluruz.

Motordan iner inmez, çevremizi San Marko meydanının güvercin ve turist kalabalığı sarıyor. Seyyar satıcılarda birbirinin benzeri yelpazeler, biblo gondollar, karnaval maskeleri, tişörtler... üç yanımızda yükselen, oymalar, kabartmalar ve heykellerle süslü tarihi binalar... Değil içerilerini gezmeye, bunların adını bile öğrenmeye zamanımız yok doğrusu. Bir film seyreder gibi her şeye çabuk çabuk bakıp, geçiyoruz. Meydan öylesine kalabalık ki kimi zaman yürümek olanaksızlaşıyor. İnsanların arasında sıkışıp kalıyoruz. Sonunda kendimizi Venedik'in dar sokaklanna atıyoruz... İyi ki de öyle yapmışız. Gerçek Venedik buralarda soluk alıp veriyor. Sokaklar ne kadar da daracık. Bir kısmı, bir insanın zor geçebileceği aralıklar... Nedense damdan dama atlayan Kazonova'yı düşlüyorum Venedik sokaklarında dolaşırken. Galiba Venedik'i ilk kez o filmde görmüştüm. Nasıl da iz bırakmış belleğimde...

Bu daracık sokaklar birden, bir kanalla sonlanıyor ve küçük bir köprücükle bir başka sokağa bağlanıyor. Siyah, gıcır gıcır gondollar, iskelelerde müşteri bekliyorlar; ancak çok pahalı olduklarından, turistler sadece seyretmekle yetiniyorlar. Bu yüzden çoğu, kanalın içinde usul usul sallanıp pinekliyor...

Venedik gerçekten çok güzel ve ilgirç bir kent. Sonunda bana bile (onca yorgunluğuma ve huysuzluğuma karşın) sevdirdi kendini. Campo S. Maurizo alanında, köşedeki pizzacıda soluklanıp; bir peynirli, domatesli pizzayı kocamla bölüşüyoruz. Bu garson da neden çatal bıçak getirmez ki?.. Nasıl yiyeceğiz pizzamızı? Çevreme bakınıyorum. İnsanlar masada duran peçetelerle, pizzalarını ellerine alıp, aynı lahmacun yer gibi, ısıra ısıra yiyorlar. Şaşırıyorum. Eh! Adet böyle demek! Biz de elimize alıp yiyoruz. Arabada yediğimiz yumurta ekmek çoktan erimiş, acıkmışız. Karnımızın gurultusu pizzayla dinince Venedik daha da güzel görünüyor gözümüze.

Ne çok Turist var... Çoğu japon... Ellerinde küçücük fotoğraf makinaları, videoları ve yüzlerinde zarif gülümseyişleriyle, gruplar halinde dolaşıyorlar sokaklarda. Hayran hayran bakıyorlar işlemelerle süslü binalara bambaşka bir kültürden gelenlerin şaşkınlığını ve hayranlığını çok iyi anlıyorum. Avrupa'da dolaşırken ben de aynı duyguları yaşıyorum çünkü.

Biraz dinlendikten sonra yine sokaklara dalıyor, kenti biraz olsun tanımaya çalışıyoruz. Güneş, bulutların arasından çıkmış, renkler daha canlı, daha parlak olmuş, Artık filmlerdeki Venedik bu gördüğüm... Canale Grande'nin üzerinden bir köprü ile geçip, limanın bulunduğu adacığa gelince derin bir soluk alıyor kocam. Hele az daha yürüyüp, Canale della Guidecca kıyısına çıkıp, limanı yanıbaşımızda görünce daha da rahatlıyor. Arabanın işlemlerinin başlamasına daha iki buçuk saat var. Eh, artık iskelenin kıyısındaki kahvelerden birinde oturup, bir bira bile içebilir. Önüme heybetli bir dondurma bardağı konunca benim de keyfim yerine geliyor. ●

ilkler/1

● Ahmet ÖZER - Arslan PULATHANELİ

Yıllardır radyolarımızda, tv'mizde yüzünü görüp sesini duymaya hasret kaldığımız, yapıtlarını ders kitaplarına almaktan kaçındığımız, dünyanın otuz küsür diline çevrilen İNCE MEMED'ine ne acıdır ki kendi toprağımızda film olarak çekilme olanağı vermediğimiz büyük romancımız, dil ustamız **Yaşar Kemal**'in gerçek adının **Kemal Sadık Göğceli** olduğunu kaçımız biliriz?

İşte bu **Kemal Sadık Göğceli**'nin ilk yapıtının, bundan tam 50 yıl önce, hem de derleme alanında çıktığını ise yeni basımı 1992'de yayımlanmadan kaç kişimiz görebilmişti kim bilir?

Evet 1943'ten 1993'e tam 50 yıl geçmiş AĞITLAR I'in yayımlanması üzerinden. **Kemal Sadık Göğceli** de bu süreç içinde dünya çapında bir yazarımız olarak **Yaşar Kemal** adıyla ünlendi.

ADNAN BENK

SÜKÛTUN HATALARI

Şiirler

Rıza Koşkun Matbaası
İSTANBUL
1944

Bu yazı dizimizde 'İlkler'den söz edeceğiz. Bulabildiğimiz kaynakları okurlarımıza sunacağız. Bu ilk yazımızda iki kitaptan söz edeceğiz. Biri kuşkusuz "AĞITLAR I" olacak, diğeri SÜKÜTUN HATALARI. Şimdi ikinci kitabın kimin adını taşıdığını da merak edeceksiniz. Biz de merakla çevirdik sayfalarını. Evet siz **Adnan Benk**'in şiirlerini bu adla tam 49 yıl önce 1944'te ilk yapıt olarak kitaplaştırdığını biliyor muydunuz?

Her yazımızda "İlkler"den iki kitap ele alacağız.

Nice yazar ve ozan, zaman içinde değişik türlerde, nice sürüvenli yolculuktan sonra kimliğini bulduğu türde yoğunlaşırken; ardında kalan ilk yapıtını çoğu kez hep yüreğine gömmüştür.

AĞITLAR, 1943 yılında **Adana Halkevi**'nin Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi "Neşriyatından" bir ilk kitap. Kitabın üzerinde "sayı: 1" notu bulunuyor. **"Çukurova Folklor Derlemeleri"**nin ilk kitabı AĞITLAR I.

Kemal Sadık Göğceli'nin **"Sayın reisim Basri Arsoy'a Saygılarımla"** diye elyazısıyla imzaladığı bu kitabın sayfalarında bir geziye çıktık. Kitap 72 sayfa. Başlangıçta bir **"önsöz"**, bir de **"Ağıt Ne Zaman, Nerede Ve Nasıl Söylenir?"** başlığında bir açıklama var. **Kemal Sadık Göğceli "Anadolu folklor hazinesinin bütün diğer memleketlerinkinden zengin olduğu, su götürmez bir hakikattir"** diyor. Ve sürdürüyor "...**Ölülerde ağıt söylemek, Anadolu halkının başlıca adetlerinden biridir.**" Kitapta bu adetin **Çukurova**'da nasıl göverdiği anlatılmaya çalışılıyor.

AĞITLAR I'de **Yemen Ağıdı**'ndan **Kozanoğlu**'nun **Ağıdı**'na, **Memicinin Ağıdı**'ndan **İnce Hacının Ağıdı**'na değin, tam otuz ağıt var. Kitaba bir **"Lügatçe ve birkaç Söz"**le **"Faydalanılan kişilerin adları, köyleri ve yaşları"** eklenmiş. **"Getme Yemen'e Yemen'e / Garışın toza dumana / Mekdubunu sal gardaşım / Bacını koyma gümana..." Yemen Ağıdı**'ndan bir bölüm.

İlk basımı 1943'te yapılan bu yapıt, sonradan derlenen ağıtlarla, 1992 yılında yeniden basılmış.

İlk yapıtta, Halkevlerinin işlevi ve **Yaşar Kemal**'in emeği, kültürümüz için geçmişten günümüze bir ses olarak yansıyor.

Adnan Benk için **Kurdakul**'un **"Şairler ve Yazarlar Sözlüğü"**ne, **Necatigil**'in **"Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü"**ne bakıyoruz. Bu **"yazar çevirmen"**in SÜKÜTUN HATALARI adında, bir kitabına rastlayamıyoruz. **Benk**'in bu kitabı, 1944'te **İstanbul Rıza Koşkun Matbaası**'ndan okura ulaştırılmış, 32 sayfadan oluşuyor.

Benk'in ilk kitabı **"Sükütun Hataları"**nda yirmi şiiri yer alıyor: **Güller, Sualler, Sabah, Birisi'ne, Örümcek, Hitap, Hükûm, Sabır, Gurur, Merhaleler, Olsa Olsaydı, Garip Gözlü Mor Bakışlı Beyaz Gecelikli Genç Kıza, Klölia'ya, Gidiş, Sanki Tekdir, Feragat, Sen ve Ben, İşkence, Yolcular, Dama Oyuncusu.**

1922'de **Paris**'te doğan **Adnan Benk, Kadıköy Sen Jozef Fransız Lisesi** ve **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı** mezunu. 1954 yılında doçent olan **Benk**, 1982'de 60 yaşında kendi isteğiyle emekli olmuş.

İstanbul (1943 - 1944) **Küçük Dergi**(1952 - 1954) gibi dergilerde yazan **Dünya** gazetesinde uzun yıllar çevirmenlik yapan, çağdaş Eleştiri dergisini yöneten **Adnan Benk, Ataç** dergisinin **Çağdaş İnsanlık Özel Sayısı**nda çıkan (Aralık 1962) **Gaeton Picon**'dan çevirdiği yazı nedeniyle 142. madde gereği bir süre tutuklu kaldı. **Çetin Yetkin**'in **"Siyasal İktidar Sanata Karşı"** kitabının 51. sayfasında iki jandarma arasında, elleri birbirine kelepçeli iki yazarın bir fotoğrafı yer alır. Bunlardan biri ne yazık ki **Adnan Benk**, diğeri **Afşar Timuçin**'dir.

ADANA HALKEVİ
DİL, EDEBİYAT ve TARİH ŞUBESİ
Neşriyatından
SAYI : 1

ÇUKUROVADA FOLKLOR DERLEMELERİ : 1

KEMAL SADIK GÖĞCELİ

AĞITLAR

I

1943

Adnan Benk, bu ilk kitabında sanki 22 yaşında bir genç değil de yaşamı terke hazırlanan bir derviş edasındadır. Büyük bir karamsarlığın, ağır ve derin söyleyişlerin biçemiyle kurar dizelerini. **Mütevekkil seccade, İşlemeli bir cübbe, namaza kalkan mehtap, mor kubbe, ulvi ayna, tevekkülün sırrı**... gibi kavramlarla soluk alır şiirler. **Sükütun Hataları**'nda yer alan GURUR şiirinin ilk dörtlüğüyle yazımızı sonlayalım:

Hiçbir yerde anılmaz bahtsız evimin adı
Pas tutmuş menteşeler akşam karanlığında
Görünse penceremde bir meleğin kanadı
Zaman korkudan inler kapı aralığında

Okurlarımızı edebiyat tarihimizin derinliklerindeki nice ilginç **"ilkler"**le tanıştırmak dileğindeyiz. Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle. ●

vedat güler ve nabi üçüncüoğlu şiir ödüllerini kazanan şair

osman bolulu'yla söyleşi

● Söyleşen: **İbrahim DİZMAN**

- Sayın Bolulu, ilk şiir kitabınız Dalların Ucundaki, 1955; ikinci şiir kitabınız Bileşim Çizgisi, 1963 yılında yayımlandı. Tam otuz yıl sonra 1992'de iki şiir kitabı birden: Taşın İyisi, Yurt / Boyu Sevişmek. Niçin otuz yıl girdi araya?

- Bu soruyu herkes soruyor bana. İsmail Gençtürk sordu, Öyküşiir'de yayımlandı. Ayten Sürer de Damar için sordu. Hepiniz haklısınız. Şiirde, araya otuz yıl girer mi? Şiir nazlıdır, kapılgın (kaprisli) dir: Üstüne kuma kabul etmez. Siz onu boşlayınca, o, sizi boşlamaya dünden hazırdır. Elinizden kaçırdınız mı, bir daha yakalamak zordur. Öte yandan şiir, dünyanın en tatlı hastalıklanndan biridir; ona bir kere yakalanan, bir daha kurtulamaz: İyisinden de olsa, kötüsünden de olsa, şiiri sürdürmeye çalışır. Onulmaz bir tutkudur şiir. Böyle olunca, bu sorunun bana yöneltilmesi doğal. Otuz yıl aradan sonra başarılı ürünlerle ortaya çıkışı, garipsemek de doğal.

Size vereceğim yanıt, Ötekilerin yinelenmesi olacak belki. Ama her namuslu insan, hesabını vermek zorundadır. Yineleme de olsa, sorunuzu yanıtsız bırakamam, orada söylemiştim diyemem.

Bir: Şiir benim baş tutkum, onsuz olamam (ya okurum ya yazarım) şiirsiz öleceğimi de sanmıyorum. Onu hiç boşlamadım. Yazıp bir yerlere atıyordum. Şiirlerime bakarsanız, aradaki otuz yılın izlerini bulursunuz onlarda. Pek seyrek yayımlıyordum, dergilerde.

İki: Ülke okumamaya itiliyordu, medyalar egemendi. Adı büyük dergilerde yer almak için, kitap yayımlamak için, kimi yerlerden arka almak gerekiyordu. Bunlar benim yapıma ters düşüyordu. Bir ara militan şiir ön plana çıktı. Düşünce olarak politiğin içinde olmama karşın, şiirde politiği yadırgayan anlayıştaydım. Şiir anlayışı, bana göre bir garipliğin içindeydi. Benim şiirim, egemen çevrelerin ilgisini çekmiyordu. Eleştirmenlere küskündüm, biraz.

Üç: Yurtta sosyal çalkantılar sürüyordu, üst üste askeri darbeler oluyordu. Öğrencilerim, yandaşlarım baskı altındaydı. (Ben de bunlardan payımı aldım ya!) Ben belli bir dünya görüşü olan adamdım. Sosyal eğilimli eylemlerin içinde, örgütlerinde yer alıyordum. Bu dağdağanın içinde şiire, zaman kalmıyordu, pek.

Dört: Ali çevremin geçimini sağlamak için ek işler yapmak zorundaydım: Örneksе pek sevmediğim halde dersanelerde öğretmenlik yaptım, bir süre fen lisesi ve üniversite hazırlık kitaplannın üstüne imza attım. Kendisini ve çevresini kurtaramayan, başkasını kurtarmaya soyunamazdı.

Beşinci neden olan benim tembelliğimi, ürkekliğimi saklayayım. Bu kadar neden yetmez mi, aradaki tökezlenmiş görünüşün özürünü anlatmak için?

- Siz çok boyutlu bir yazarsınız. Şiirden dil çalışmalarına, masaldan inceleme yazılarına uzanan hayli geniş alanda çalışıyorsunuz; niçin?

- Bizim yetiştiğimiz dönemde okumuş / aydın, her şey demekti. Onun, ülkenin bütün sorunlarıyla ilgilenmesi gerekirdi. Ben köy ensitüsü çıkışlıyım. Köy enstitülerinin kurulduğu yıllarda, nüfusun yüzde 80'i köydeydi, köy kalkınması, köyün çağdaşlaşması, yurt kalkınması anlamına geliyordu. Öte yandan ben öğretmenim, öğretmenler, her konuya el atacaklannı sanırlar. Bizim dönemimizde öğretmen yurdun, yeniliğin önderi, misyoneridir anlayışı yerleşikti. Aynca bizde ve dünyada uzmanlık alanları, bugünkü kadar önalmıyordu. Bana gelince, aydın olmak, yurda ve insanına, her yönüyle sahip çıkmaktır anlayışını taşımışımdır hep. İşte bu nedenlerle çok alana dağılmış olabilirim. Önemli olan, bu kadar alana el atmak mı, hiç olmazsa birinde derde deva olmak mı?... Bu konuda kendimi doyurmuş değilim, kendimi sevmiyorum. Sosyal olaylara eğilimimin baskın olması, beni pek çok alanın içine dağıtmış mıdır diye düşünüyorum. Hani bizim aydın anlayışımızda her şeyden sorumluluk duymak düşüncesi var ya, onun itilemesidir belki, bu kadar alan.

Dil çalışmalarını pek önemsiyorum. İmparatorluk dilinin, çağdaş bir toplum kurmaya yetmediğinin bilincindeyim. Dil olmadan uluslaşmanın tamamlanamayacağına inanıyorum. Anadili ile düşünülebilir, onunla bağımsızlık ve kişilik kazanılabilir. Bilim, ancak anadili ile yapılabilir. O zaman, çağdaş olabilirsiniz. Dil çalışmalannın içine girdim bir kere, çıkamıyorum da. Bununla beraber dil uğraşından yakınmıyorum: Anlam incelemelerine daldıkça, düşüncem gelişiyor, daha bir kişilik, özgünlük kazanıyorum. Dil konusunun bütününe yeteceğimi sanmıyorum. Benimki sadece bir ulusal katkı. Birileri, bıraktığımız yerden alır götürür, kendimiz oluruz sonunda.

Başan düzeyim ne olursa olsun, şiirden hiç ayrılamam. O, benim ütopyamdır, nefes almaktır. Kendimi aşıp yanna bağlanmaktır. Şiirsiz kalırsam; düşlerim yok olur, gönlüm boşalır, ülkü atlanm yorgun düşer, boğulurum. Onu, sadece başkalan için değil, kendimi ayakta tutmak için yazıyorum: Can damarım!...

- Köy enstitülüler, bu kadar bitip tükenmez çalışma gücünü nerelerden taşıyıp getiriyorlar?

- Köy Enstitülüleri üzerine çok şey söylendi. Onlan yinelemek istemiyorum. Öte yandan köy enstitülerini ülkeselleştirmek gibi bir çabam da yok. Köy enstitüleri, kesin kes ulusal, yurt gerçekleri ne uygun öğretim kurumlarıydı. Bana göre onların en özgün, en önemli yanı; çağın düşüncesini temellendiren kitaplan okutmak, bunlarla dünyaya, geçmişe ve geleceğe açılım kazandırmak; insanı iş içinde eğitmek... İş yapan kişi üretir, üretme bir gönenmedir. Üretenin kendisine saygısı artar. Yarar sağladığı için diğer insanlarla bağlan güçlenir. İş, kişiliğin gelişmesinin baş etkenidir. Üretmenin tadını alan kişi; bir kere durdu mu, hızla dönen değirmenin duruşu gibi, ivmesini yitirdi mi, boşlukta kalır, anlamsızlaşır. Kişilik kazanmış birisi için, böylesi yitmedir, ölümdür. Biz ayakta durmak için, varlığımızı kanıtlamak için hep çalışmak zorundayız. Bizim düşüncemize, anlayışımıza saldınlar bitmedi ki, işi bitirmiş, utkuya ermiş olmanın esenliğine bırakalım kendimizi. Direnmek, savaşımı sürdürmektir, bizim konumumuz. Öte yandan çalışmak, topluma borcunu ödemektir, aydın olmanın kurtulunamayan sorumluluğudur. Toprağı bol olası anamın bir sözünü yinelemek isterim burada: "İşten alçak, itten alçak!" derdi.

- Bir şair olduğunuz kadar dilcisiniz de. Günümüzde dil kuralları tersyüz edilerek üretilen farklı denilen şiirlere bakış açınız nedir?

- Dil kurallarının tersyüz edilmesi, ilk bakışta, öyle korkulacak bir şey değil: Dili kurallar yaratmamıştır; dil varlığından -sınıflamalarla- dil kurallarını çıkarılmıştır. Dil, dilcinin arkasından gitmez; dilci, dilin kullanımından sonuçlar, kurallar çıkarmaya çalışır. Çoğu kez, tersyüz gibi kullanımlar, dile yeni boyutlar getirmiş, dili genişletip geliştirmiştir. Yeter ki duyulanı, tasarlananı, tam olarak verecek inceliği taşısın. İş olsun diye tersyüz etmeler, günü birlik esprilere benzer, sabun köpüğü kadardır ömrü. Şiir, sözcüklere yeni boyut, yeni anlam katmadır bir yerde, bu anlamda dil kurallan aşılıyorsa, buna şapka çıkarılır ancak. Gevelediğinin altındaki boşluklar sezilmesin diye -saptırmaca olarak- dil tersyüz ediliyorsa, onların kıymeti-i harbiyesi yoktur.

Farklı şiir güzeldir. Farklılıktır, şiire özgünlüğü katan, onu sonsuza doğru canlı kılan. Tâ ki, farklı olmak için farklılık yaratılmamalı. Farklılık; bir başka bakış, bir

başka söyleyiş, bir başka duyuşsa; alışılmışı aşıp özleneni, akla gelmemiş olanı, çok tatlı biçimde verebilmekse, böylesi kutlanır. Bayağı şeyleri, biçim kırarak söyleyenlerin, birbirlerinin anlamsızlıklarını, garipliklerini "farklılık" olarak sunuşlarını amaçlayarak bu soruyu sormuşsan, varsın eşinsinler derim, çöplüklerinde. Şiir, eşinme değil, kanatlanmadır, sonsuzda iz bırakmaktır, yeni ufuklar açma, insanı genişletmedir. Bu da, elbet sağlam bir dille yapılır. Şiirin dilden başka aracı yok ki!.. Diğer öğeler, şiirin destekleri. Dil, hep dil var şiirde. Dili iyi bilmeyenin iyi şiir yazacağını sanmıyorum. Belki dil sezgisiyle bir şeyler yakalamış olabilirler. (Orada da dil vardır yine.)

- Taşlamalardan oluşan "Taşın İyisi" adlı kitabınızda aydınların yergisi önemli bir yer tutuyor. Niçin aydınlar?

- Aydın olmak, salt okumuş olmak, bilgi toplamış olmak anlamını taşımaz: Aydın olmak; bir sorumluluk, bir bilinç işidir. Sorumluluk ve bilinç; direnmeyi, savaşımı getirir beraberinde, özveri ister. Aydın özgecidir, bencillikten sıyrılmıştır. Salt kendinin değil, genel doğruların savaşımına koşulur. Bunun için direnir. Dünyayı güzellemek, kötülükleri ortadan kaldırmak aydınların görevidir. Aydın, başkasını kendinde yaşar, bütünün acısını duyar; dünyanın neresinde olursa olsun, bir kötülük varsa, onun için üzülür. İyiliğin utkusuna adamıştır kendisini. İlkel insanın, birtakım kurnazlıkları, açmazları vardır; tutkularının ve çıkarlarının tutsağıdır. Buna ayarlamıştır kendisini. Fakat onun yapabilecekleri sınırlıdır. Bilimle, akılla onun üstesinden gelinebilir. İlkelin tutkusunu önlemek, zor iş değildir. Toplumları bozanlar, birtakım oyunları kuranlar, iyiyi öğütlüyormuş gibi görünüp bunun gereğini yapmayanlar, ilkel insanı nesne durumuna düşürenler; hep kendine aydın süsü verenlerdir. Toplumlar ne çekmişse, sahte aydınlardan çekmiştir. Hem bilmek, hem de bildiğinin gereklerini yerine getirmemek, günahların en büyüğüdür. Böyleleri, bilimin münafıklarıdır. Benim kızdığım, işte böylesi aydınlar. Yoksa gerçek aydınların ellerinden öperim, onları kardeşim, omuzdaşım sayarım. Hiç, çatar mıyım onlara? Aydın postuna bürünmüş kumazlardır, çıkarcılardır benim taşladıklarım. Keşke dilim daha çok dönseydi de, kalemim daha keskin olsaydı da, onları orta göbeğinden hançerleyebilseydim. Benim taşmalarım, onların ettikleri yanında az bile kalır.

- "Yurt / Boyu Sevişmek"te kent, kent insanının yalnızlıkları, sıkça tema olarak seçilmiş. Kent insanını, şiirinize hangi boyutlarıyla katmak istiyorsunuz?

- Köy doğumluyum. Köy enstüsünde okudum. Ama siyasal yapımla, kişisel tavır ve davranışımla köylü değilim. Kentliliği, sözcüğün Batılı kökenindeki anlamıyla uygarlıkla bir tutuyorum. (Bizim kentlimiz ne kadar uygarsa... o da başka ya!..) Bir yanı Ortaçağı aşamamış, diğer yanı bir uzaydan umut bekleyen, bir bakıma özünü kavramamış bir toplumda, benim anladığım kentlinin iç dünyası, büyük bir dramdır. Çeşitli uçlar arasında gidip gelmedir, kahredici acıları, uçkun sevgileri bir arada yaşamıdır. Bir yürek, bu kadar çalkantıya nasıl dayanabilir? Onun acılarının boyutlarını, kolayca, saptayamazsınız. Yanlızlığını, kolay kolay örtemezsiniz. Dünyayı kucaklamış bir kentli düşünceyi, doyurmak, olası değil. O, hep soylu bir acı çekecektir. Tüm insanlığı kendi nefsinde yaşayacaktır. Bunun boyutlarını saptamak, şiire dökmek, öyle kolay iş değil.

Öte yandan şiir, köy işi değildir. Gerçek şiir, kentlidir. kaynağını köyden alsa da kentlidir. Şiir inceliğini ölçüleyeceğimiz, bir duygulanmadır, dili aşan bir anlatım biçimidir. Şiirin köylüsü olamaz, sıradan kentlisi de olamaz. Şiirin köyü işlemesi, köy duyarlığına yönelmesi, şiirin köylülüğü değildir. O bakımdan ve uzun süredir kentte yaşayıp kenti gözlemlediğim için kentte odaklaşan insandan, geniş bir açıyla evrensele yönelen temalardır benim şiirim. Ama şiirime bakarsanız, köyün, bütün insanımızın, giderek insanlığın damarlarını görürsünüz derinliklerinde. Bu anlattığım boyutu, tam anlamıyla yakalayabilseydim, çok mutlu olurdum. Olası mı bu? Fakat hep bunun ardında olaca-ğım.

- Geçen aylarda Karadeniz kentlerinde dil üzerine konferanslarınız olmuştu. Bu konudaki izlenimlerinizi alabilir miyiz?

- Trabzon, Ordu gibi yerlerden dil üzerine konuşma önerisi alınca sevindim. Bu, bana onur vermenin ötesinde dile sahip çıkmaktı. Kimliğinin bilincinde olmaktı. Böyle gereksinimini duyanları kutlarım. Sanat ve dile ilişkin etkinlikler, artık belli kentlerin tekelinde değil. Anadolu sanatına, ekinine sahip çıkıyor. Toplantılardaki dinleyici yoğunluğu, bunun somut kanıtıydı.

Bir kültür gömüsü olan Trabzon'da, eski bir hapishaneden kültür merkezine dönüştürülmüş bir yerde konuşmak, bana heyecan verdi. Trabzon'un, Trabzonluyu içten tanımak, beni bütünledi, çoğaldım. Yüreğimin bir parçasını, Trabzon'un güzelliklerine bıraktım. Ankara'da Trabzon'un nefesini almak, ne güzel!

Ordu'da hiçbir resmi kuruluşun desteğini almadan, başkasının gölgesine sığınmadan, bir sanat evinin (ORSEV'in) kurulup etkinlerini yararlı ve yaygın biçimde sürdürmesi, ayrı bir güzellik, umut kaynağı. Karamsarlığımızı sıyıran bir ışık! Ordu'nun eşsiz doğası kadar güzel bir olay bu! Böylesi etkinliklerin bütün yurda yayılmasının özlemini çekiyorum.

İzlenimler, bu anlattıklarım kadar değil: Ordu ve Trabzon izlenimlerimi, gezi günlüğü türünde **BEŞ GÜNÜN BEYLİĞİ** adıyla yazıya döktüm. KIYI'da yayımlandı.

- Sanat - edebiyat üzerine bundan sonraki tasarılarınız nedir?

- Kendimi bütünüyle sanata vermek istiyorum, geçmişteki boşluklarımı kapatmak için. Fakat geçim sıkıntısından ötürü, para kazandırıcı kitaplan da yazmak zorundayım. Üstüne üstlük, bir derginin yazı işlerini de yüklenmişim. İşim zor fakat durmak yok.

Önümüzdeki yıl, şiir kitabı çıkarabilir miyim, bilemem. Şiirle toplum önüne çıkmak, en zor işlerden biri. Çok sorumluluk istiyor. Anılarımı kitaplaştırıyorum. Bilinen anı türünü aşan bir anlatış yolunu denemek istiyorum. Anılarıma dayalı öyküler yazmayı tasarlıyorum. Dilin anlam yönü ve dilbilgisi terimleriyle ilgili çalışmalarım, sürüyor. Roman ve öykü okuma sanatıyla ilgili bir inceleme elimin altında. Denemeler yazıyorum. Umutlanm, isteklerim çok. Onların ardından koşarken ihtiyarlamayacağımı, diri kalacağımı sanıyorum. Sanatın bana yaptığı en büyük iyilik bu galiba. Sürekli okuyor, inceliyorum. Anlayabilmek de önemli bir olay: Anlamadan yaşamak yerine, anlayarak acı çekmek, buruk bir mutluluk. Sanırım, özdeksel mutluluklardan daha kutsal, böylesi... okudukça - yazdıkça; duyarak, anlayarak; yokluk yoksulluk içinde olsanız da soylu bir güzelliği yaşıyorsunuz. Üreteceklerim kadar değerlidir bu! ●

Karınaltı

Sabahattin YALKIN

1. Budapeşte karın altında
Bir başında öperim Katalin'i
Lan Chid'in*
bir sonunda
Köprü boyunca adımlarım zilzurna

2. Petöfi'nin yontusu
Hüzünlü gözlerle bakar bize
Ve başkaldırıcı köylülerin sesleri
Büyür arkamızdan
dize dize

3. Kırmızı şarap kaynadıkça çaydanlıkta
daha da kırmızılanır
kan
Nereden isterse
Oradan başlar sevişmemiz

4. Katalin... Katalin
Bartok Bela Alanı'nın bütün tramvaylarında
Aklığını arar ellerim
Karınaltında
soluk soluğa

** Zincirli Köprü*

boztepe'ye çıktım ordu'ya baktım

• Ali BALKIZ

Bir sonbahar günü.

Hava puslu.

Deniz karşıda sonsuz.

Bu yanda Karadeniz Dağları.

Doruklarına yılın ilk karı düşmüş. Gelin başı gibi taçlanmışlar. Sıra sıra gelinler, dizilmişler yan yana... Saya saya bir bir, ulaşabiliyorsunuz taaa... Sis Dağı'na kadar. Sis Dağı Trabzon'un hemen yanıbaşında. Ben Boztepe'de. Ordu'nun yanıbaşında. Yanımda; Gülçin Üstüntaş, Aydın Üstüntaş, Demet Türkmen, Asaf Koçak ve Olgun Şensoy. Ben onların yanındayım, Ordu'da, Boztepe'nin tepesinde. Taş atsam denize ulaşacak. Boztepe'yi 1976'dan beri bilirim. Öğretmen olarak Karadeniz'e atandığım bu ilk yıldan beri... Ordu'ya bakan yüzüne Olgun'la az Slogan yazmadık. Gece karanlığında kireç torbalarını omuzlar, ara sokaklardan, çit aralarından, fındık bahçelerinden geçer, yamaca tırmanırdık. Kanter içinde... Gökyüzü ışıl ışıl olurdu. Ordu ışıl ışıl, çevre köyler ışıl ışıl, deniz ışıl ışıl... Bekçi düdükleri gelirdi uzaktan. Onlar bile ışıl ışıl... Ertesi gün kıvançla okurduk, yazdıklarımızı. Her bir harfimiz bir apartman gibi dururdu koca dağın yamacında.

Nedense hiç akıl etmemiştim bir gün Boztepe'ye çıkmayı. Çıkıp ta denizin öbür ucunu aramayı. Meğer ki gözükmüyormuş... Boztepe'nin tepesine de çıksanız, ayağınızın burnuna da yükselseniz, göremiyormuşsunuz, denizin öbür ucunu. Kırım'ı göremiyormuşsunuz. Delice bir merak işte...

Ama elinizi uzatsanız, parmağınızın ucunda Ordu. Civil İrmağı, Melet Çayı, Turna Suyu, avuç içindeki, hayat çizgileri, fal çizgileri gibi... Bir ırmağın denize döküldüğü yer, bir genç kızın yeni tatlanmış mor duttanesi gibidir. Buradan her üçünü de görebiliyorum. Siz hiç aynı anda üç ırmağın birden dut'landığı yeri gördünüz mü? Bir de kasım'ın yirmisinde papatyaları... Çiçek toplamaya başlıyorum. Papatya, gelincik, dana burnu... Kırmızı, al, sarı, mavi, eflatun... Kır çiçekleri... Adlarını bilmediklerim. Bir ona koşuyorum. Bir ona. Beni bi biri çağırıyor, bi biri... Elim çiçekle doluyor. Taflanların arasına, fındık ocaklarına girip girip çıkıyorum.

Dönüş için Aydın Bey'in arabasına doluştuğumuzda, Olgun diyor ki: (Mübarek benimle rekabeti çok sever.)

- Bak hoca benim çiçeklerim seninkilerden daha daha güzel.

Bakıyorum onun çiçeklerine. Kasımpatılar. Doruktaki lokantanın sonbahar bahçesinden alınmalar. Kalır mıyım altta, hemen yanıtlıyorum!

- Oğlum sen çiçek toplamamışsın, yolmuşsun. Çiçekler toplanmak içindir, yolunmak için değil... Bak, köklerindeki topraklar bile hâlâ duruyor.

Koca Karadeniz'de hamsi biter de Olgun'da laf bitmez, en iyisi ben susayım. Dün akşam da Eğitim-İş'in yemeğinde mikrofonu ele geçirmişken, kanlısı aleyhinde konuştu konuştu, (Hemen araya sıkıştırarak, bak mikrofon elimde dilediğimce konuşurum, oysaki daha bir hafta önce Ankara'da ASM'de benim de şiir okumama olanak tanımamıştın, dercesine) bana da, 'Çatla Hoca.' dedi.

Boztepe'nin tepesinden topladığımız çiçekler ertesi gün, ORSEV'i süsledi. ORSEV bir çiçek bahçesi. 12 Eylül sonrası bütün çiçek bahçelerinin tank paletleriyle ezilmesinden sonra, bir daha bu topraklarda çiçek-miçek olmaz, düşüncesine inat, bir bahçe işte...

Sanat'ı; insanı insan olmaya, insanca bir dünyada yaşamaya, öteki insanlarla birlikte yaşama sevincini paylaşmaya çağıran, her türlü kötülüğe karşı, özellikle de insanın insan tarafından sömürülmesi kötülüğüne karşı mücadeleye çağıran, mevcutla yetinmemeyi öneren, iyiden daha iyinin, güzelden daha güzelin, mükemmelden daha mükemmelin olduğunu gösteren, bu anlamda insanı, sonsuz bir devinim ve asla sonu gelmeyecek olan bir güzelliğin peşine takan, insanlığın ve insanın değişim ve dönüşüm faaliyetine söz, ritim, müzik, armoni, imge, çağrışım, gönderim ögeleriyle katılan, bunu entellektüel bir faaliyet olarak algılayan ve uygulayan bahçıvanların bahçesi işte...

Ordu'da bulunmak güzeldi.

Dostlar arasında olmak...

Bir de, bir zamanlar koğuşlarında yattığım, Trabzon, Giresun, Efirli, Perşembe ve Samsun cezaevlerinin önünden, onlara burun kıvırarak, dudak bükerek geçmek... •

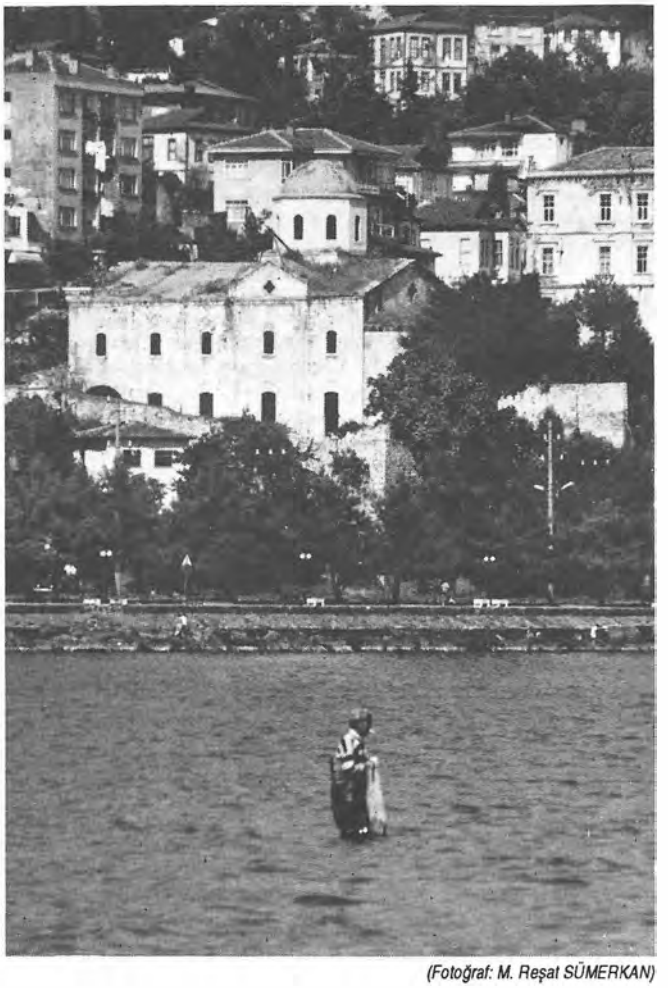

(Fotoğraf: M. Reşat SÜMERKAN)

şiir üzerine derlemeler / 5 (*)

● Derleyen: **Subutay HİKMET**

* Şiirin şiirlik derecesi dilin kullanımındaki hünerle paraleldir.(..) Şiir, genel ve özet olarak dilin özel kullanıma sokulması eylemi olarak tanımlanabilirse, 'özel kullanım' kavramının karşılığı olan alanın imge olduğu da rahatça söylenebilir.(..) Son dönem şiirinin (= şiirimizin(1) 'simge batağı, anlaşılmazlık çukuru' gibi nitelemelerle suçlanması kabul edilemez. Son dönem şiiri 'şiirimiz'(!) söylediklerini geniş bir imge yaratımı ve karmaşık simgeler örüntüsü içinde sunmuştur.(..) Şairler, salt gerçeği bir yönden mutlaka söyleyebilmek adına imgenin kapısını çalmışlar ve şiirin o en zorlu yoluna girmişlerdir.(..)

(Cafer Yıldırım: Edebiyatta Seçki, Ekim - Kasım 1991, Sayı: 4, s.: 46 - 49).

* Şiir coşkuyla yaratılmaz.(..) Çünkü şiir coşkudan, heyecandan nesneye dayanan bir çaba değil, nesnel gerçeklik ve onun özel dili imgeyle heyecana varmayı isteyen bir "iş"tir.(..).. Şiir, sonuçta toplumsal bilinçten oluşmuş bir gelişimin, bireysel birikimin ürünüdür, türevidir. (..) Şiirin şatafatlı, cicili bicili sözcüklerle, çın çınlı düşlerle oluşturulmak istenmesi, acemi bir hırsızın yüzüne geçireceği çorabın kalitesini gözetmesine benzer biraz. Çorabın kalitesi değil, işlevidir önemli olan. Bu da kullanılan sözcükler, öze denk biçim ve imge... Şiir, imgelerle düşünme sanatıdır.(..) Gide gide aşındırılmış hiçbir patika şiirin, şairin yolu olamaz. Olmamalıdır.(..)

(Mustafa Köz: Şiir ve İmge, Edebiyatta Seçki, Şubat - Mart 1992, Sayı: 6, s.: 9 - 12)

* Edebiyat, çözmeyi kabul ettiğimiz bir şifredir.

(Barthes, Edebiyatta Seçki, Şubat - Mart 1992, Sayı: 6, s.: 11).

* Şairin görevi ormanları düzene sokmaktır.

(Yevtuşenko, Edebiyatta Seçki, Şubat - Mart 1992, Sayı: 6, s.: 12).

* Şiir muhaleftir. Bu yüzden ideolojiden yalıtık değildir. Ama ideolojinin yaşamsal düzleme indirgenmesindeki durallaşmaya da muhaliftir. Çünkü her ideoloji, pratik ifadesinde ya da kendisini ifade eden tüm kurumlaşmalarında yaşamsal özünü yitirir ve bir donma içine girer. Şiir, ideolojiktir; ama ideolojinin iktidarına karşı her zaman muhaliftir.(..) Şiir (sanat) akıp giden bir öncü sudur; ama suyun ucudur.(..) Şiirin özyapısı kesintisiz devrimdir.(..)

(Aytimur Doğan: Edebiyatta Seçki, Şubat - Mart 1992, Sayı: 6, s.: 27 - 30).

* Estetik nesneler, bireysel insana değil, bir arada yaşayan insanlara özgü coşkular uyandırdıkları sürece estetiktirler. Estetik coşkunun tarafsız, kesinliksiz özelliği de buradan gelmektedir.(..)

(Chistopher Caudwell: Edebiyatta Seçki, Şubat - Mart 1992, Sayı: 6, s.: 49).

* (..) Ne içerik ne de biçim durağandır. Özdeki her değişme, biçimde de değişmeyi, yeniliği, yenileşmeyi getirir. Biçimi biçimleyen içeriktir. İçeriğin daha doğrudan, daha kolay, daha etkili aktarımını biçim sağlar.(..) Bir ayıklama, bir seçme işidir biçim. İçeriğe göre genişler veya daralır.(..) Şiir(..) kulağa ya da yüreğe değil, doğrudan doğruya beyne seslenir.(..)

(Mustafa Köz: Edebiyatta Seçki, Nisan - Mayıs 1992, Sayı: 7, s.: 12 - 13).

* Şiiri kim öldürebilir ki? Ona işkence ederler, sokaklarda sürüklerler, üstüne tükürürler, alay ederler, etrafını dört duvarla çevirirler, sürgüne yollarlar, ama şiir bütün bunları yaşar, tertemiz bir yüzle gülümseyerek ortaya çıkar sonunda..

(Pablo Neruda; Edebiyatta Seçki, Nisan - Mayıs 1992, Sayı: 7, s.: 16).

* Şiir, (..) yaşamı güzelleştirmenin, savunmanın, en duyarlı ve nadide aracıdır.(..)

(Tacim Çiçek: Edebiyatta Seçki, Nisan - Mayıs 1992, Sayı: 7, s.: 45).

*Şairliği şairin şiirinde ararım hep.(..) Şairlik, şairin şiirindedir. Yani, dilinin edebiyatından ve ustalarından neler aldığında, şiirinin alt yapısını nasıl oluşturduğundadır; en önemlisi de, yaşadığı bu serencamda kendi sesine de ne ölçüde erdiğindedir.(..) Geleneğimizde (de) şiir hep cümleyle yazılmıştır.(..) Şiirin fıtratında, ait olduğu milletin ve dilin fıtratı vardır; şir o yatakta akar..

(Necati Mert; "kıranlar hep oldu; bereket geliştirenler de", Kıyı, Kasım 1992, Sayı: 80, s.: 21 - 23).

* (..) Şiir duyguları, düşünceleri, hayal ve imajları açıkça ifade etmeden, onları yeni baştan yaratarak belli bir sistem içerisinde ve çarpıcı şiirsel ifade biçimleriyle, okuyucuya duyurmaktadır.(..) Şiirin bu tanımı, aynı zamanda şiirin değerini ve onfun nasıl ortaya konulduğunu da içermektedir.(..)

(Gönül Alpay Tekin; Cem Dilçin'in yeni bir Araştırmasının Düşündürdükleri, Tarih ve Toplum, Ekim 1992, Sayı: 106, s.: 43 - 44). ●

(*) 1, 2, 3 ve 4. derlemeler, Kıyı'nın 77, 78, 79 ve 83. sayılarında çıkmıştır.
(1) S.H.

Arife Kalender Önel

değişim

Değişti
Gece
Değişti gün
Saat
Değişti aşk
Değişti
Seven
Değişmedi
Özlem.

ELISABETH ALEXANDER
1932'de Avusturya'nın Linz kentinde doğdu, yaşamı sürüyor.

izler

Yılların içine tıkılmış
Kanın ve ölümün izlerini
Neden bırakmıyorum hâlâ
şu anda severken?

Kolay
Deneyin birlikte uyumayı bugün
Değiştirin giysileri
Evleri
Gezindiği yerleri yaşadıklarınızın
Silahlar ayırır size varmak isteyeni
Mutluluk
Çiy taneleri gibi
Çoktan ekilmiştir
Başıboş savrulan
Rüzgârda

Ama ben eski sabana tutunmalıyım
Bu bir demir
Toprakta uzanmış
Terkedilmiş derinliklere gülümseyen.

MARGARETE HANNSMANN
1921'de Heidenheim'da doğdu, yaşamı sürüyor.

o kadar uzak

Boş koltuklardan korkmuyorum
Anılar salonunda duran
Tamamlanmış hayatın eklentisi olarak
Yaşıyorum yeniden
Seni unuttuğumdan beri

Şimdi duruyor başka biri
Arasıra kapıda
Kabulleniyorum onu ve yatağımda
Saçlarını okşuyorum
Senin okşadığın gibi

Aşk'sın bana şiir gibi, görüntün
Kİ daima özleşecek zamanla
Benden bir parçasın ve herşey
Çoktan unutulmuştur. Senin gibi uzakta.

ULLA HAHN
1946'da Brachthausen'da doğdu, yaşamı sürüyor.

Almancadan çeviren: **Arife Kalender Önel**

atardamar

DİCLE KÖY ENSTİTÜSÜ'NÜN KURUCUSU
NAZİF EVREN'LE SÖYLEŞİ

Nazif Evren, Ankara, Ocak 1993

Nazif Evren, İkinci Meşrutiyetle başlayan yaşamını, 21. yy'a ulaştırırken, bir yerde Cumhuriyet yönetimini de içeren bir döneme tanık olmanın onurunu taşıyor.

Eğitimin pek çok evresinde bu yurdun çocukları daha iyi yetişsin, bu yurt uygarlığa bir adım daha atsın diye yaşamını feda edebilen eğitimcilerimizden biri, bir kilometre taşı, bir yurtsever **Nazif Evren**. Yazmakla, anlatmakla bitirilemeyecek bir anılar yumağını yaşamında taşımakla en büyük "eser"ini kanıtlayan bir büyük eğitimci. **Mustafa Kemal**'den, **Mustafa Necati**'den, **Tonguç**'tan, **Arıkan**'dan, **Yücel**'den aldığı izleri, günümüze getirirken; binlerce insan yetiştirmenin erdemini de yüreğinde taşıyor. Bir imparatorluğun çöküşüne tanık olurken, yepyeni bir Cumhuriyete omuz vermenin coşkusunu da eksik etmiyor yüzünden.

Dicle'nin bozkırında doğaya can vererek, yoksulluğun batağından çekip aldığı öğrencilerine, bir öncü olmanın sevincini yaşayan, ülkemizin modern eğitim kurumları olan **Köy Enstitüleri**'nin birkaçında görev yapan bu büyük ustayla söyleşmenin kıvancını, hep yüreğimde taşıyacağım.

Ahmet ÖZER

dicle köy enstitüsü'nün kurucusu nazif evren'le söyleşi

● Söyleşen: **Ahmet ÖZER**

Soğuk, karlı bir Ankara günü. Aylardan ocak. Elimdeki telefon numarasını çeviriyorum, karşımda cumhuriyetin 70 yıllık yaşamını 13 - 14 yaşlarından beri tüm yaşamına sindirmiş "Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine" kitabındaki anılarıyla eğitim tarihimizin ölümsüzleri arasında yer almış büyük eğitimci Nazif Evren.

Yüzünü ilk kez göreceğim bu değerli eğitimciyi bana tanıtan sevgili Enver Atılgan'a ne kadar borçlu olduğumu düşünüyorum. Sevgili Atılgan, Dicle'deki yoksulluğun ortasına, bir top güneş gibi doğan, ordaki bozkıra bir kıvılcım, ordaki ekinlere sağnak bir yağmur olan Nazif Hocayı, kim bilir kaç kez anlatmıştır bizlere.

İşte bu büyük eğitimciyle Kıyı'da yayımlanmasını düşündüğüm bir söyleşiyi yapmaya gidiyorum. Evde olduğunu öğreniyorum. Birazdan Aşağı Ayrancı Şimşek Sokaktaki evinin zilini çalıyorum. Birlikteyiz artık.

Nazif Hoca; pırıl pırıl beyniyle, bedenini bu ülkenin çocuklarına adamakla sağlık bulmuş bir kişi izlenimi veriyor. Eşi ve 58 yıllık yaşamının her anının tanığı Enver Atılgan'ın "öğretmenim" diye övgüyle söz ettiği Leman Hocahanım'la oluşturdukları sevgi dünyası, yaşadıkları evin her zerresine sinmiş. Aynaların yalan söylediği, fotoğrafların yanlış yaptığı bir düş içinde, kitabındaki görünümlerde geziniyorum. Fiziksel güzellikler ruh güzelliğini örtüşerek zamana daha bir anlam katmış. İki güzel insanın 1930'ların başından bu güne aynı sevgi ağacına su vererek getirdikleri coşkuyu izlerken heyecanlanıyorum. Nazif Hoca elini tuttuğu eşiyle sanki birkaç dakika sonra nikah memurunun huzuruna çıkacakmış gibiler. Söyleşimiz sırasında, Köy Enstitüleri'nde birlikte çalıştıkları yıllara sefere çıktılar, anılarını tazelediler. Nazif Hoca'nın anımsayamadığı bir konuya konuşmamızı ilgiyle izleyen Leman Hocahanım hemen eklemeler yaptı. Trabzon sözü geçince de 70'li yıllarda Trabzon Valisi olan Ziya Çoker'in teyzesinin oğlu olduğunu, babasının ise bir dönem Trabzon jandarma komutanı olup, bir dönem Rus-lara esir düştüğünü, sonra kaçıp kurtulduğunu sözlerine eklemeden edemedi.

Onun da yaşam öyküsü yer yer söyleşimizin boyutlarına sindi. Erenköy'de doğup Çapa'da öğrenim görerek Bolu'dan mezun olduğunu ve uzun eğitim yolculuğuna Akhisar'dan başladığını anlattı.

Başında beyaz fötr şapkası, bembeyaz giysileriyle bir Leman Evren fotoğrafı anımsıyorum. Tuğla ocağında tuğla kesen, öğrencileri için tonlarca tarhana yoğuran Leman Evren. Öğretmen arkadaşı Şükrüye Ersel'le birlikte diktikleri bir fidanı bir çocuk gibi severken objektife bakan iki yüz düşüyor düşlerime. Ve bir kış günü Dicle'de karlar üstünde bir aile coşkusu. Sözlerine "hiçbir zorluk karşısında yılmadık, hep bir birimize destek olduk; o günler çok güzeldi" diye eklemeyi de unutmuyor.

Bu güzel birliktelik saatler süren söyleşiyle daha da anlam kazanacaktı kuşkusuz. Teypin düğmesine basarken ilk sorumu Nazif Hoca'ya sordum:

- Sayın Hocam, siz ülkemiz için son derece önem taşıyan eğitim kurumlarından biri olan Köy Enstitüleri'nde görev yaptınız. O kurumların, kurulduğu 1940 yılından bu yana sürekli tartışılan bir özelliği var. Sizin o kurumlarda gösterdiğiniz olağanüstü çaba ve çalışkanlık bizlere unutulmaz bir anılar demeti ulaştırıyor. Siz, o kurumlarda öğrenim gören nice çocukların toplumumuz için önemli birer değer taşımaları adına olağanüstü bir çabayla eğitimlerine sonsuz katkılarda bulundunuz. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, ilk gençlik günlerini yaşayan bir kuşak olarak sizin yetişmenize kimler katkıda bulundu? Bu bilinç ve yeteneği nasıl kazandınız? Bu coşku, bu görev bilinci sizlerde nasıl gelişti? Çocukluğunuzdan başlayarak bu günlere nasıl ulaştınız?

- Bu bir yaşantı sorunudur. Cumhuriyetten önce ben bir köyde doğdum. İlk öğrenimime köyde başladım. Padişah için "çok yaşa" diye bağırdım. Falakayı gördüm. Kitabımda da var. Sonra "aferin tahsin" aldım. Bir gün geldi, bu okullar dağıldı; savaş başladı. Benim bulunduğum köy oldukça varsıl ailelerin köyüydü. Bizim de bir evimiz, on dönüm kadar tarlamız, palamutluğumuz vardı. Fakat Birinci Cihan Savaşı başladıktan sonra bizim beş hocalı okul dağıldı. Hocaların hepsi sınır boylarına savaşmaya gittiler. Bunların hepsinin babam hariç ölüm künyeleri geldi. Varsıl köy, yoksul oldu. Zaten varsıllıkta da gördüğümüz şey neydi? Doktor yoktu, iletişim çok zordu. Örneğin köyden pazara gidebilmek katır, eşek sırtında olurdu. Araba yoktu. Salihli ile bizim köy arasında bir su akar: Gediz. Bir de Alaşehir çayı vardır. Bunlardan kış günleri geçilemezdi. Ta Roma döneminden kalan bir köprü vardı Gediz'in üzerinde. Orayı dolaşırdık, Kız Köp-

Ahmet Özer, Nazif Evren'le, Ankara, Ocak 1993.

rüsü derlerdi adına. Bir eşek yükü buğday götürüp satar, köyde gereken gaz, tuz alınırdı. Bu bir yaşamdır. Savaş başladığı zaman daha kötü şeyler gördük. Tarlada orak biçerken, kızak çekerken Rum uçaklarının üzerimizden uçtuğunu gördük. Ondan sonra, yakınımızdaki köylerin çayırda otlayan hayvanların makinalı tüfeklerle tarandığını gördük. Sonra bizim köyde tütün kıyıp da Türk köylüsünden geçinen adamların Yunan askerlerine kılavuzluk yaptıklarını gördük. Köy Yunanlılarca işgal edildi. İleri gelenler camide toplandı. Onların önderi Yanego denilen o tütün kıyan adamdı. Verdiler sopayı bunlara. Tüfeği olanlar tüfeğini getirdi. Daha evvel bizim orda çete yazılan çocuklar vardı, gençler vardı. Bunların babalarına eza - cefa yapıldı. Yunanlılar derhal köylere karakol kurdular, yüksek yerlere nirengiler yaptılar; haritalarını yapmaya başladılar. Mesela bizim köyde Dibekdağı'na bir nirengi koydular. Hâlâ durur. Altına bir ip sallandırdılar. "Burda bomba var, ona dokunmayın" dediler. Oysa bomba filan birşey yoktu. Çeşitli yerlerde karakol kurdular. Okullar kapandı, gençler, çocuklar ne yapsın? Varlıklı aileler yanında el ulağından başka ne yapılabilir? Köy iki kısımdan ibaretti. Bir kısmı Poyraz Damları, diğeri Yukarı Poyraz. Poyraz Damları'nda bağlar filan vardı. Biraz daha verime uygun yerlerdi. Buralarda bağ bekçiliği, çobanlık yapılırdı.

- Siz de o tür bir iş yaptınız mı? Örneğin el ulaklığı...

- Orada, kitabımda bir el ulağı vardır, işte o benim.

- Bu el ulağı ne oluyor, Sayın Hocam?

- El ulağı, paralı olmayan bir işti. Hizmetkâr paralıdır. El ulağı boğaz tokluğuna çalışmadır. Yanında çalıştığı kişinin hayvanlarına bakar, bağını bekler.

- Peki sizin çocukluğunuzda yaşadığınız bu son derece zor ve çetin koşullar, umarım ilerdeki yaşamınızı da ateşleyen, harekete geçiren bir dinamo olmuştur, ne dersiniz?

- Evet. Zaten bu durumun bir yaşantıya dayalı olduğunu belirttim.

- Şimdi bu çetin koşullardan çıkan bir çocuğun eğitim görüp yönlenmesi, belli bir kültürle donanması sözkonusu oluyor. Bu durum nasıl oluştu?

- Babam, Birinci Dünya Savaşı'nda gittiği cepheden Kurtuluş Savaşından bir müddet sonra dönebildi. Köydeki öğretmenlerin hepsinin ölüm künyesi geldi. Sağ olarak tek babam dönebildi. Babamın bulunduğu talimgâhta Birinci Cihan Savaşı'nda Rabe adlı bir Alman vardı. Emrindeki kişilere eğitim yaptırıyordu. Babam cübbeli bir hoca. Sivil elbiseyle, cübbeyle yatıp kalkamıyordu. Bu durumda ona "sen cepheye gidemezsin" denildi. Kılıçlı Santral Merkezinde yazıcı yaptılar onu. Ancak böylelikle Çanakkale Savaşı'ndan sağ olarak dönebildi. Babam oradan Çivril'e gitti. Dedem Çivril'de kadıydı. Çivril, eskiden Afyon'a bağlıydı. Sonradan Denizli'ye bağlandı. Beni de Çivril'e götürdü. İlkokulda Devre-i Ülâ, Devre-i Mutavassıta, Devre-i Âliye (Her iki sınıf bir devreydi) vardı. Ben üçüncü sınıfa gittim. Önce kendi köyümüzde okumuştum. İlkokul altı sınıftı. Köydeyken Salihli'nin orda Bintepeler vardır. Ben çete dönemlerini gördüm. Bintepeler'de, bizim oralarda çeşitli yerlerden çete yazılırdı. Çerkez Ethem de Bintepeler'deydi. İlkokul programlarını veren sadece müdür ile muavini idi. Bunlar öğretmen okulluydu. Gerisi sarıklı hocalardı. Tekkeler o zaman daha kapanmamıştı. Tekke müritlerinden Nazif Efendi, o zaman müzik öğretmeniydi. Bize ne öğretirdi: İlahi... Özel idareden tahsildar Eyüp Efendi matematik dersine gelirdi. Caminin dükkanlarından birinde saatçilik yapan Fevzi Efendi Hüsnü hat öğretmeniydi. Orda babamın işine son verildikten sonra, ben kendi kendime "öğretmen olursam babam gibi değil, babamdan ileri bir öğretmen olmalıyım" dedim. Babam beni "gel seni falancının dükkânına çırak vereyim, orda alış verişe alış, yavaş yavaş ilerletirsin" dedi. Ben onu dinlemedim, İzmir Muallim Mektebi'ne 1926 yılında sınavla girdim. Bir yazılı, bir sözlü sınav yapılmıştı. Yatılı öğrenci olarak okudum. Oradaki öğretmenlerimizin kimisi Birinci Cihan Savaşı'ndan, kimisi Kurtuluş Savaşı'ndan çıkma öğretmenlerdi, idealist insanlardı. Bize "köye gidin, köyde öğretmenlik yapın" diyorlardı. Ama, bize köyde şunu yapacaksınız diye bir yöntem veremiyorlardı. Oradan 1931'de mezun oldum.

- Öğretmen okulunda, öğrencilik yıllarınızdan aklınızda neler kaldı? Eğitim düzeyi, ülkenin durumu, arkadaşlarınızla ilgili anılar... "İzmir Erkek Muallim Mektebi" sizde neler çağrıştırıyor?

- Bize Fransız eğitimci geldi, konferanslar verdi. Mustafa Necati Bakandı. O dönemde Menemen olayı oldu. Menemen olayı sırasında bir gece etüd saatiydi. Salonda toplandık. Başmuavinimiz Reşat Bey'di. Bizlere güzel bir konuşma yaptı. Ertesi gün, biz izciler Menemen'e gittik. Bizim görüşümüz çok farklı değil. Bugün kimi kişiler "Menemen olayı idarenin bir tertibidir" diyorlar. Böyle olumsuz bir yargı var. Bu tamamen yanlıştır. Biz içindeydik. Mesai arkadaşı Kemal Üstün de bu konuda bir kitap yazmıştır. İlginçtir. O dönemde bizim öğretmen okulunda çikolata, şambaba satan Yusuf Dayı diye biri vardı. "Bu konuda ne düşünüyorsun?" diye sorduk. O da "Ne zaman ki karınca kanatlanır, ölümü yakındır" demişti.

- Bir yerde bu tür hareketler Cumhuriyeti kaldırmaya yönelik hareketler olarak değerlendirebilir değil mi?

- Elbette, devrimlere karşı bir hareketti bu.

- O dönemdeki öğretmenin konumu üzerine neler söylersiniz?

- Mustafa Necati'nin bir eğitimci olarak en önemli özelliği öğretmene değer vermesidir. Onun öğretmeni, atandığı her yerde en iyi şekilde karşılanırdı. Bu da Atatürk'ten geliyor. Atatürk, Cumhuriyetten sonra sırtını öğretmene dayamıştır. Halkevleri'ni onlarla kurmuştur, Ulus Okulları'nı onlarla açmıştır. Köy Enstitüleri'ni de oradan gelenler kurmuştur. Öğretmene çok değer vermiştir Atatürk.

- Osmanlı eğtiiminden gelen bir kişilliğin, hemen Atatürk'e bağlılığını nasıl yorumluyorsunuz? Bir insanı biçimleyen bir kültürden sonra birden bu tavrı göstermeniz gerçekten ilginç. Daha Kurtuluş Savaşı'nın bile ne olacağı bilinmiyor, ama sizlerin bu işin içinde kendinizi bulmanızı neye bağlıyorsunuz?

- Şimdi Osmanlı devletinin insan üzerindeki etkileri belli. Eğer bir insan, yağ kandilinden 5 numaralı lambaya çıkarsa, bu durum bir insanın yetişmesi için yeterlidir. İşin özeti budur.

- Öğretmenliğinizin ilk görev yerinden söz edelim. Evet nereye atandınız?

- Akhisar Gazi İlkokulu'na. O dönemlerde köy okulları pek yoktu. İstekte bulundum. "Beni oraya gönderin" dedim. Okullar Özel İdare'ye bağlıydı. Maaşlar zor verilirdi. Encümenler illerin yatırım planlarını yaparlardı. Bütçe, harcamalara göre düzenlenirdi. Okullara pek yatırım yoktu.

- Leman Hocahanım'la burada tanıştınız sanırım.

- O İstanbulluydu. Bir süre İstanbul'da öğrenim gördükten sonra Bolu Öğretmen Okulu'ndan mezun oldu. İlk görev yeri onun da Akhisar Gazi İlkokulu'dur. Orda ta-

nıştık. Görevimizin birinci yılında nişan ve nikahı birlikte yaptık. Ondan sonra ben askere gittim; dönüşte de evlendik. Burda da kafamda babamdan daha yüksek bir okulda öğrenim görme düşüncem vardı. Akhisar'da çalıştığımız okulda 17 öğretmendik. Bir başka okul daha vardı o da zenginlerin çocuklarının gittiği okuldu. Bu okulda çalışırken Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okumayı düşünüyordum. Ancak müzik bilgim pek yoktu. Hatta müfettiş bir gün müzik dersime girdi. Öğretmen okulunda mandolin çalardım, bildiğim bir şarkının notasını da uydurarak çaldım. Beni kutladı. Daha sonra da Gazi'ye gittim. Ordan da iyi bir müfettiş olmayı düşünmüştüm, ama herhalde olamadım.

- Gazi Eğitim, o yıllarda pırıl pırıl eğitimcilerin öğretmenlik yaptığı bir okul. O yıllarda böyle bir kurumda öğrencilik kim bilir ne güzeldi...

- Gazi'de; Halil Fikret Kanat, bizim bölümün şefiydi. Fuat Baymur, meslek dersleri öğretmeniydi. Hasip Ahmet Aytuna da öyle. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Mithat Enç hocalarımızdı. Hüsnü Ciritli de hocamızdı.

- Atatürk Gazi Eğitim'i dönemin en modern eğitim kurumu olarak örnek bir duruma getirmek istiyordu. Ordan mezun olanların saygın birer eğitimci olarak yetişmesini istiyordu. Değil mi?

- Evet. Buraya dışardan eğitimciler de geliyordu. Rahmetli Fuat Baymur, bazı önemli kişileri bizim pedagoji sınıfına getirir, konferanslar verdirirdi. Bunlardan Ercüment Ekrem Talu, Rauf İnan, Hakkı Tonguç, Fuat Gündüzalp, Hürrem Arman anımsadıklarım. Geldiler, konferans verdiler. Fuat Baymur İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'na da rica etmişti bu iş için. Baltacıoğlu "ben profesörüm, sınıfa girmem. Bütün öğrenciye konferans veririm" demiş. Hepimiz salonda toplandık. O da konferansına başladı. Bir ara kendisine sorduk. O bir dönem yayımladığı bir broşürde "Beş sınıflı, tek öğretmenli köy okulları ideal okullardır" diyordu. "Bunu anlayamadık, bunu bize açıklar mısın?" dedik. O da bize kızdı. "Sizin bilgilerinizle uğraşamam" dedi. Biz de "siz bizi Baltacıoğlu'ndan ziyade Baltacıoğlu olduğumuz zaman mı seveceksiniz?" dedik. Köpürdü, korferansı yarıda bırakarak çıkıp gitti.

- O yıllarda beraber olduğunuz, daha sonra eğitim hareketi içinde yer alan arkadaşlarınız kimler olmuştur?

- Kemal Üstün, Refik Durlu, Konya Öğretmen Okulu müdürü İhsan, Emin Yağcı...

- Yıl 1938 - 1939. O yılların Ankara'sından biraz söz edelim...

- Atatürk öldüğü yıllar. Atatürk o dönemde hastaydı. Sağlık durumunu radyodan dinlerdik. Bir sabah bayrakların yarıda olduğunu gördük, durumu anladık. Herkes perişan oldu. Ertesi gün bizi 10 gün izinli saydılar. Dışarıdan gelen konukları Gazi Eğitim'de yatırmak için, biz yatılı öğrencilere izin verdiler. Yurt dışından çeşitli uluslardan kişiler gelmişlerdi. Aynı hava içinde memlekette 10 gün kaldık.

- II. Dünya Savaşı'na girmemiş olsak da kimi sıkıntıları yaşadı ülkemiz. Ya savaşa girseydik durum ne olurdu?

- Savaş felaket olurdu. Ben Gazi Eğitim'de öğrenciyken arkamdan bir el geldi, "askersiniz" dedi. Kalktım gittim. Manisa'da topçu alayı teşekkül etmişti. Toplar mantenli toplardı. Atılınca 10 metre geriye tepen, fitille ateşlenen toplardı. Bunlarla bir alay teşekkül edecekti. Hem de neyi, demiryolları köprüsünü savunacaktı! Savaşa girmemekle fevkalade bir iş gerçekleştirilmiştir.

- Sayın Hocam, bir yerde Köy Enstitüleri'nin kurulmasında üretime yönelik bir çabanın olduğu söylenir. O dönemde çoğunlukla üretim kırsal alana bağlıydı. İşte bu alanın, içinden gelenlerle, üretken bir duruma getirilmesi gerekiyordu Türk toplumu. O yıllarda sanayiden uzakta, köylü toplumuyduk. Köy Enstitüleri bu noktada bir model oldu sanırım.

Nazif Evren, hayatın her anını paylaştığı eşi öğretmen Leman Evrenle.

- Bu bir kırıntı olabilir ancak. Köy Enstitüleri'nin ereği şu: Milleti kalkındırmak. Bir düşünelim yüzde yirmi Osmanlı idaresi var, yüzde seksen de halk. Yüzde seksen üretmiş, diğeri yemiş. Yüzde seksen savaşa gitmiş, ölmüş; diğeri yaşamış. Millet ne yapmışsa padişah için yapmış. Şimdi Osmanlı yönetiminin edebiyatına bakın: Köylü ya sarayda kavastır ya emireridir... Yaban'a kadar bir şey göremiyoruz. Osmanlı şarkı söylemiş ama köylü onu anlamamış. Osmanlı kendi yazdıklarını okumuş, köylü de Arzu ile Kamber'i Tahir ile Zühre'yi okumuş. Bu konuda Osmanlı öyle bir sistem oluşturmuş ki, köylünün çocuğu kentte okuduktan sonra ailesine yabancılaşmış. Hani dirgenin ne olduğunu bildiği halde ukalalıktan babasına soran çocuğun yozluğu karşısında babası "bas ağzına söyler adını" demiş. Çocuk da söyleneni yapınca, dirgenin sapı kafasına 'çat' diye vurmuş... Osmanlı yönetiminin eğitim sistemine ilginç bir örnektir bu. Böyle olunca da eğitim hep ihmal edilmiş. II. Mahmut dönemi bir yerde devletin bekası için ilginç kurumlar açmıştır; ancak yine de millete bir şey verilememiştir. Köy Enstitüleri hareketi toplumdan kaynaklanan bir hareketti.

- Oraya gelelim hocam. Köy Enstitüleri yasası 1940'da çıktı. Siz o yıl Gazi Eğitim'i bitirdiniz. Ondan öncesinde eğitmen kursları var, bu harekete taban oluşturan...

- Eğitmen kursları, Saffet Arıkan'ın bir tasarısıydı. Arıkan, Atatürk'ün direktifiyle bu tür kurumların kurulmasını istiyordu.

- Bu kurslara kimler alındı, kurslar nasıl oluşturuldu?

- Memlekette 150 - 400 kişi arası olan 32 bin köy vardı o yıllarda. Bunların hepsine okul yapıp, öğretmen göndermek olanak dışıydı. Bu köylerde Türk bayrağını çekecek kişi yoktu o zaman. Saffer Arıkan bakanlığında, askerlikte çavuşluk yapmış, okur - yazar, kafası çalışır, dürüst insanlar bu amaçla seçildiler. Evvela bunlar için kurslar açıldı. Örneğin Manisa - Horozköy gibi yerlerde kurslar açıldı. Bunlara okuma - yazma, matematik, sanat,

pratik sağlık bilgileri verildi. Altı ay yoğun bir çalışma sonrasında onlara, köylerine giderken küçük bir sandık içinde, köyde okunabilir kitaplar verildi. Ondan sonra marangozluk, demircilik yapabilecek aletler verildi, köylerine gönderildi. Bunlar için bölgeler oluşturuldu. Bunları yetiştiren öğretmenler de gezici başöğretmen oldu. Daha evvel bunların okuyabileceği 1, 2, 3. sınıflar için özel kitaplar verildi. Öğretmene direktifler veren kitaplar hazırlandı. Gezici başöğretmenler okul yapımında da görev aldılar. Ben Erzincan Milli Eğitim Müdürü iken 3 yıl içinde gezici başöğretmenler aracılığıyla 53 köy okulu yaptırdım. Erzincan'da Milli Eğitim müdürlüğüm sırasında ilin valisi DP valisi olarak görev yapıyordu. Bir öğretmen CHP'li birinin cipine bindi diye öğretmenin görevden alınmasını isterdi. "Bazı öğretmenler partiye hiç gelmiyorlar, onlara etkl edin de gelsinler" diyebiliyordu. Köy Enstitüleri'ni yıkanların nasıl bir siyaset izledikleri ortadadır. Erzincan'da bütün bunlara rağmen söz konusu okulları öğrenim yapar duruma getirme mutluluğuna erdim, hepsine de gittim.

- Siz Gazi'den mezun olduğunuzda Köy Enstitüleri yeni açılıyordu.

- 3803 sayılı yasa çıkınca kimi Köy Öğretmen okulları Köy Enstitüleri'ne dönüştü. Çifteler, Kızılçullu böyle olmuştur.

- Enstitülerin yer seçimi nasıl yapılırdı? İlginç yerlerde kurulan bu kurumlar için gözetilen neydi?

- 3803 sayılı yasaya göre yer seçilirdi. Bu kurumların kurulacağı yerler için öncelikle toprağın olması gerekiyordu. Örneğin Dicle Köy Enstitüsü 850 dekar toprak üzerine kurulmuştu. Sonra anayollara yakın olacaktı. Suyun bulunması gerekecekti, şehirle bağlantısı olacaktı... Ancak arazi bulmak, toprak bulmak zordu. Hazine arazisi olan yerlerde toprak bulmak kolaydı. Olmayan yerlerde köylüden almak gerekiyordu. Köylü toprağını vermiyor, ya da toprağının en kötü yerini vermek istiyordu.

- Siz Enstitülerin yepyeni bir model olduğunu hemen kavrayabildiniz mi? Yani, yeni bir anlayışla her şeyin yeniden yoğrulacağı, farklı bir üretimde bulunulacağı mesleğinizin ilk yıllarında karşınıza çıkmış mıdır?

- Şimdi Köy Enstitüleri'nin bir model olduğu görüşüne gelelim. Cumhuriyetten sonra eğitimin düzenlenmesi konusunda bir takım yabancılar geldi ülkemize. Bunların arasında John Dewey de vardı. Adolf Ferrier de vardı. Bunlar okul durumunu incelediler, rapor verdiler. Fakat Köy Enstitüleri bu raporlardan bir şey almış değildir. O zamanlarda bir ilkokulun çatısını kuranlar vardı. Onlar planlarını, izlencelerini hazırlamışlardı. Bunlar da model olmamıştır. Köy Enstitüleri'ni kötülemek için çaba gösterenler, işin bir erek olmadığını, "siz şu modele göre değil, bu modele göre kuruldunuz" demişlerdi. Örneğin John Dewey modelinde iş vardır ama iş üretimden ziyade eğitim aracıdır. Halil Fikret Kanat'ın kitabında vardır. Bizde öyle değil, Köy Enstitüleri'nde eğitim aynı zamanda üretimdir. Bu topyekün bir ulusun kalkınması amacına yöneliktir. Bizde 17. yy'dan 20. yy'a kadar kimi filozofların eğitim ilkelerini inceleyen yapıtları çevrilmiştir. Bunlar içinde eğitim hareketleri de vardır. Kerchensteiner... vardır. Bunlardan da ancak kırıntılar vardır Köy Enstitüleri'nde. Bunlar fertten başlayarak topluma giderler. Bizde, toplumdan başlayarak ferde gidilir.

- Gazi Eğitim'den sonra ilk atandığınız yer neresi olmuştur?

- Kütahya İlköğretim Müfettişi oldum. Pedagojide iki yıl okumuştum. Kütahya'da bana sahip çıkan olmadı. Eşim Leman başka yerde, ben başka yerde çalıştım. Yöneticiler ilgilenmedi bizlerle. Bu durumu memleketin eğitimiyle ilgilenen insanların azlığına yorumlamışımdır.

- Bu görevinizde ne kadar kaldınız?

- Burda 10 - 15 gün kaldım. Bakanlıktan gelen emir gereği Savaştepe Eğitmen Kursu'na gitmem istendi. Oraya gittim. Orda dersler verdim. 4 - 5 ay kaldım. Orda Çifteler'den bir ekip vardı. O zaman Çifteler, bir öğretmen okuluydu. 3803 sayılı yasa yeni çıkmıştı. Talip Apaydın da o ekibin içindeydi. Baktım çocuklar öyle okuyorlar ki... Çifteler'den yardıma gelen ekip 3803 sayılı yasayı bile didik didik okuyor... Gaz lambası ışığında, çamların altında durmadan okuyorlar. Dinlenme saatleri hep okumayla geçiyor. Bunlar iki bina yaptılar orda. Bekir Semerci de içlerindeydi. Rauf İnan oraya yeni müdür olmuştu. Rauf Bey'le ta askerden arkadaştık, ayrıca o Manisa Milli Eğitim Müdürü'yken ben Akhisar'da öğretmendim. O, bana mektup yazıp "ordaki öğrencilerimle ilgilen" demişti. Ben de gereğini yaptım. Ondan sonra kurs dağıldı tekrar Kütahya'ya döndüm. Kütahya'da tahkikat geçirdim, ardından Rauf İnan "sana ihtiyacımız var, gelir misin?" diye yazınca ben de severek kabul ettim. Çifteler Köy Enstitüsü'ne gittik.

- Ruhi Su ve Âşık Veysel müzik alanında iki büyük sanatçımız. 40'lı yıllarda Enstitü'lerin coşkusuna, sesleri ve sazlarıyla katıldılar. Görüldüğü gibi o dönem yetenekli olan insanımıza el atıldığı, onun hünerinden yararlanıldığı bir dönemdi. Bu bir toplumsal coşkuydu. Bu öylesi bir tavırdı. Bu sanatçılardan neler anımsıyorsunuz?

- Ruhi Su, 1943'te Çifteler Köy Enstitüsü'nde saz öğretmenliği yaptı. Oraya Tonguç göndermişti onu. Büyük müzisyen daha sonra Hasanoğlan'a da gitti. Ben onu Çifteler'de tanıdım. Hatta Talip Apaydın'ın ilerde müzik öğretmeni olmasında, o bir kıvılcım olabilmiştir sanırım. Veysel de Çifteler'e gelmişti. En azından 50 - 60 kişilik saz grubu oluşturulmuştu. Ahmet Emin Yalman'ın "Yarının Türkiye'sine Seyahat" yapıtı bu konuda yapılanlara tanıklık eden önemli bir kitaptır. Veysel de "Benim Sadık Yarım Kara Topraktır" şiirini Enstitü'lerde görev yaptığı yıllarda yazmıştır. Tonguç, ülke adına yararlı olan ne varsa sonuna değin ona kucak açmıştır. Milli oyunları bilenler Halkevleri'nden Köy Enstitüleri'ne gönderilirdi. Onlar bu okulda çocuklara halkoyunlarını öğretmişlerdi. İşin özü, Tonguç yolda bir çıra bulsa, onu bir işe yarar diye alır, saklar zamanı gelince kullanırdı.

- İsmail Hakkı Tonguç birdenbire öne çıkıyor bir eğitim öncüsü olarak. Bu büyük eğitimciyi ne zaman, nasıl tanıdınız?

- Tonguç'la o yılarda hiç karşılaşmadım. Ancak Dicle Köy Enstitüsü'nde müdürken oraya gelmişti. Bizde kalmıştı. Tonguç'u önce yapıtlarından tanımıştım. Çifteler'e de birkaç kez gelmişti. Bir arada da İnönü'yle gelmişti.

- Siz 1944'e kadar Çifteler'desiniz. Sonra birden yolunuz Güneydoğu'ya Dicle'ye uzanıyor. Evet bu uzun yolculuğu dinleyelim.

- Çifteler'de evvela öğretmen, sonra eğitimbaşı olarak çalıştım.

- Bu işlerin yürütülmesinde kendinizi hazır hissedebilmiş miydiniz?

- Bu konuda şunları söylerim hep: Savaştepe Köy Enstitüsü'nde tekrar öğretmen okuluna başladım. Çifteler Köy Enstitüsü'nde öğretmen oldum. Dicle Köy Enstitüsü'nde öğretmenlik yaptım. 1944 sonlarında yeniden askere alındım. Leman ekibiyle birlikte Çifteler'den Hasanoğlan'a çalışmaya gitmişti. Orada çalıştı. Askerden dönünce bir telgraf aldım "Dicle Köy Enstitüsü'ne atan-

dınız, Hakkı Tonguç'la buluşmak üzere filan yere gidiniz" deniliyordu. Ancak, Hakkı Tonguç'u bulamadım, harp zamanıydı. Rauf Bey beni araba ile Eskişehir'e götürdü. Ordan trene bindim. Kalabalık, yer yok, ancak koridorda bir yer bulabildim; bavulumun üzerine oturdum, Dicle'ye öyle gittim. Önce yalnız gitim, daha sonra Leman ve oğlum Ergun geldiler.

- Hiç bilmediğiniz bir yöreye sorumlu bir kişi olarak gidişiniz size neler düşündürmüştür? Doğduğunuz toprakların çok ötesinde olmanın getirdikleri neler olmuştur?

- Bana pek bir yoksunluk getirmedi. Bakanlığa güvenim sonsuzdu. Trenden indim. Akçadağ Köy Enstitüsü'nün müdürü, ekibiyle gelmiş, okulun yerini kuruyorlardı. Önce Diyarbakır Milli Eğitim müdürüne onunla da valiye gittim. Vali beni önemsemedi. Genel Müfettiş Avni Doğan da ilgi göstermedi (Milli Eğitim Müdürü ile araları yoktu). Müdürle birlikte Sanat Enstitüsü'ne gittik. Müdürün bana ilk söylediği şey, "Müdür Bey, ben burda tavanı yağlıboya yaptıracağım ama bunun parasını sizin ödenekten vereceğim" oldu. O zaman tepem attı. Bana yardım edecek adamın ilk söylediği şeyler rahatsız ediciydi. Ardından da "senin buraya tayinini şubenin yağ meselesini halletmek için yaptılar" dedi. Enstitü'ye tereyağı almak için haber göndermişler, vagon gelince muhasip yağın eridiğini görmüş. Rauf İnan Çifteler müdürü yağı geri çevirmiş. Bu da parasını güya vermiş de onu almak için benim oraya müdür olmamı sağlamış. Çok saçma bir durum... Daktilomuzun olmadığını söyledim, bir daktilo buldu. Mutemetten 50 lira aldı, canım sıkıldı. Bir gün Enstitü'ye çizme ve kasketle geldi. Kireç aldığımız mutemetimiz de yanımızdaydı. O, müdüre "hoşgeldin" dedi. Müdür ona "Ergani bahçelerinde bir tertip hazırla, biz Müdür Beyle geleceğiz" dedi. Ben "Müdür Bey, ben gelemem" dedim. "Niye?" dedi. "Ben mutemedin sofrasında yemek yemem" dedim. "Sonra çocuklarımızın oluşturduğu 8 ekip var. Bunlar çeşitli yerlerden geldiler, eğlentileri var, siz de bulunursanız onur verirsiniz" dedim. Kalktı giti, adamın sofrasında rakısını içti. Enstitü'ye geldi, yatak yaptırttı yattı. Sabahleyin kalktı, köyleri teftişe gidecekmiş. Bir çift öküzümüzle bir çift atımız, bir arabamız var, daha kamyon vermemişlerdi. Bunlarla irtibat sağlıyorduk. Sabahleyin okul başkanı geldi "Efendim Maarif Müdürü Bey araba istiyor" dedi. "Şimdi ben geliyorum konuşuruz" dedim. Bir süre sonra tekrar "işi aceleymiş, hemen arabayı koştursun" diyor dedi. Dedim "oğlum git, sen Maarif Müdürü Bey'e söyle, onun bu Enstitü'de köylere gitmesi için gerekli araba yoktur". Ben de arkasından gittim. Bana "beyim bu Enstitü'de bana nasıl araba vermezler? Ben Maarif Müdürüyüm" dedi. Ona "Bakınız beyim, şu ana kadar sizi Maarif Müdürü olarak tanıyordum, ancak şu andan sonra tanımıyorum" dedim. "Hemen buradan çekip gidin" dedim. Kös kös gitti.

- Bu tepkiyi nasıl gösterdiniz Hocam? Nereye güvendiniz? Bugünkü koşullara göre olağanüstü bir tepki.

- Bir kere ben haklı olduğuma inanıyordum. Bir de güvendiğim bir makam var. O makam bana güvenerek buraya gönderdi, daha ilerisi yok. O, bu sırada benim aleyhime yazdı, ben de onu Bakanlığa yazdım, görevden aldılar.

- Sevgili Enver Atılgan anılarında "öküz arabasını makam arabası olarak kullanan müdür" olarak tanımlıyor sizi. Bu nasıl işti Hocam?

- Diyarbakır'a gitmek gerekiyordu zaman zaman. Ben de sözü edilen o araçla giderdim başlangıçta.

- Bu yörenin o yıllardaki durumu nasıldı? Ekonomik, sosyal, kültürel durumu üzerine neler söylemek istersiniz? Kanayan bir yara bu günlerde. Siz 50 yıl öncesinde oraya giden bir eğitimci olarak neler anlatırsınız?

- Oraya atanan memurların çoğu ceplerini doldurmak için gitmişlerdi. Memur, köylü için pek çalışmamıştır. Oranın insanlarının gelen memura bakışları da biraz kuşkucuydu. Bana bakışlarından örnek verebilirim. Önce bu kuruluşlara kuşkuyla baktılar. Bizler onlarla dostluk bağları kurduk. Diyarbakır'a kamyonla giderken aldığımız yolculardan para almazdık. Para vermek isteyince de "bu kamyon hepimizindir, buna sizlerin verdiğiniz paradan da bir miktar katılmıştır" derdim. Bir düşünüyorum da, o dönemlerin insana bakış açısı, eğitim hareketleriyle sağlıklı bir boyut kazanmış olsaydı, doğu sorunu yüzde seksen çözülürdü. Bizler o yıllarda gideceğimiz yerlere at sırtında giderdik. Bir bekçimiz bile yoktu, ancak yaptıklarımıza hiç de karşı çıkılmadı. Dicle'deyken okul yaşamının koşullarına uyum sağlayamayanlar vardı, nitekim kaçanlar oldu, ancak sonra geri döndüler. Hatta evli öğrencilerimiz de vardı. Bir keresinde benden çocuğunu isteyenler oldu. Neden istenildiğini araştırdım, kan davası nedeniyle çocuğa adam vurdurmak için istenildiğini öğrendim. Çocuğu vermedim, verseydim katil yapacaklardı.

- Öğrencileri okula alırken ölçütünüz neydi?

- Gezici başöğretmenler çocukları seçerlerdi. Milli Eğitim Müdürlüğünden belgeler gelirdi. Van, Bitlis, Diyarbakır'dan çocuklar geldiler. Eğitmenli okulardan çocuk aldık, sınav falan da yapmadık. Enver Atılgan şehirden gelmişti, onun durumunu kitabına uydurduk. Köylerde 5 sınıflı ilkokulu bitiren çocuk yoktu. 1939'da 3 yıllık okullar 5 yıllık olmuştu. Bunlara hazırlık sınıfı açtık, onları yoğun bir şekilde Enstitü programlarına hazırladık. 12 kız 300'ün üzerinde erkek öğrencimiz vardı.

- Dicle'de kaç yıl kaldınız Hocam?

- 1944, 1945, 1946 yılları. 1947'nin 17 Nisanından sonra oradan ayrıldım.

- 17 Nisanları nasıl kutlardınız? Kuruluş tarihinizin unutulmaz bir coşkusu vardır bu gün de süren...

- 17 Nisanları çocuklarla kutluyorduk. Zeybek oynuyorduk, halay çekiyorduk. Daha sonra ilçe merkezine gidiyor, onların bayramlarına katılıyor, oynuyor, mandolin çalıyorduk.

- Kitabınızda Hasan Gülel'in elektriğinizi yapması, bir gece, bir öğrencinize ilaç almak için Diyarbakır'a gidişiniz bölümleri beni çok etkilemiştir. Bu iki konu uzun metrajlı birer film gibi gözlerimin önünden geçiyor. Burda okurlarımıza sözkonusu kitabınızdaki

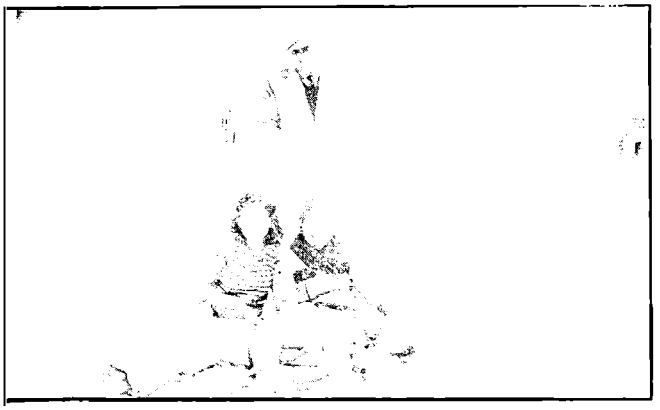

Dicle köy Enstitüsü'nde bir kış günü (1945).

bölümleri okumalarını önermek isterim. Bu kadar önemli görevler taşıyan kurumlar neden karalandı? Bu duruma siz nasıl yorum getiriyorsunuz?

- Bu konuda hayli yapıt yayımlandı. Bir kere Hasan Ali Yücel'in çevresinde başlangıçta mecliste idealist bir grup vardı, bu grup bu işi benimsemişti. Fakat Meclis değiştikten sonra bir antipati başladı. Bunun nedeni Meclise gelenlerin çoğunun zengin çevrelerden olmasıydı. Bunların arazisi var, toprağı var. Oysa köye giden köylünün hakkını arayacak. Bu onlar için iyi olmazdı. Bunlar çoğu zaman köylüleri kandırdı, "bak" dediler, "bunlar arazilerinizi ellerinizden alacaklar". Oysa daha sonra bir kanun çıkarıldı, köylülerden alınan araziler, Bulgaristan göçmenlerine verildi. Kızılçullu'da, özellikle Emin Soysal'ın durumu ilginç. Soysal Köy Öğretmen Okulu'nun müdürüydü. Biz 1940'ta Kızılçullu'ya gittiğimizde Emin Soysal'ı çektiği nutuklarla, en büyük köycü olarak tanıdık. Sonra birtakım yolsuzlukları nedeniyle Hakkı Tonguç onu görevden alıp, Bursa Kız Öğretmen Okulu'na öğretmen olarak verdi. Ondan sonra bu harekete düşman oldu. Ardından milletvekili oldu, Reşat Şemsettin Sirer'in bayraktarı oldu. Bununla da kalmadı, İzmir'de yetiştirdiği öğrencilerden, yüksek kısma gelenleri kandırdı, onları ispiyon olarak kullandı. Yüksek Köy Enstitüsü'nün yıkılmasının nedenlerinden biri budur. Bu adamlar başta hocamız Halil Fikret Kanat'ın kitaplarını bu Enstitülerde okutmamaya başladılar. Halil Fikret de bu kuruluşlara sahip çıkıyordu. Halbuki fikir Hakkı Tonguç'un. Köy Enstitüleri'nde gelişigüzel kitaplar okunmuyordu; çünkü Köy Enstitüleri'nin kitapları çevrenin incelemesinden sonra bakanlıkça onanıp öyle uygulanıyordu. Program çevreden geliyordu. Her bölge için pedagogların inceleme yapıp kitap yazması gerekiyordu.

- Köy Enstitüleri'nde çok kitap okunduğu bir gerçek. Bu anlayış öğrencilere nasıl aşılanmıştı? Hayatı kitaplarla da tanımayı öğrenebilmek konusunda hangi yol izlenmiştir? Bu okuma seferberliği nasıl oluşmuştu?

- Bu anlayışı ben hazır buldum. İlk kez bu kuruluşlarda Rauf İnan'ın yanında çalıştım. Rauf İnan, motorsikletin önüne kitap koyup da okuyan adamdır.

- Sayın Hocam, klâsikierin o dönemde çevrilmesini nasıl yorumluyorsunuz? Bu yapıtlar, insanımızı dünya edeblyatıyla tanıştırdı ancak üzerine olumsuz yargıların yapıldığı da bir gerçek. "Yamalı pantolonlu bir köy çocuğu, kendi toplumunun gerçeklerinin çok ötesinde bir Sofokles'i, bir Balzac'ı, bir Tolstoy'u, bir Stendhal'ı okumasının anlamı ne olur" diyenlere de rastlamıştır. Siz bu eylemin anlamı üzerine, bu olumsuz yargıları da gözönünde bulundurarak neler söylemek istersiniz? Bu çeviri seferberliğini, o günkü koşulları göz önünde bulundurarak nereye bağlıyorsunuz?

- Bir kere belli bir kültürün Türk eğitimine yansıması amaç edilmiş. Bunu da Hasan Ali Yücel'in düşüncesine, eylemine bağlıyorum. Onların olumsuz yargılarla karşı çıktıkları hareket, bence övülmesi gereken en önemli eylemdir. Hasan Ali'nin eylemi, klasiklerle, teknik eğitimle, Köy Enstitüleri'yle bellidir. Bunların dışında herhangi bir düşüncesi yoktu. Toplumun kalkınması tek düşüncesiydi.

- Köy Enstitüleri yıkılmadan ayakta durabilir miydi? Bu yıkılışın nedenlerini nereye bağlamak gerekiyor? Bölesine önemli bir kurumunun kuruluş ve yıkılışının yankılarıyla bugün de tartışılması düşüncesinin temeli sizce nedir?

- Şimdi bu yıkılışta büyük İnönü'yü, içinde bulunduğu durumla değerlendirmek gerekiyor. Bir yanda çok partili yaşama geçiş, bir yanda Köy Enstilüleri var. Enstitüler, çok partili yaşama feda edilmiştir diyebilirim. Çünkü İnönü daha fazla ağırlığını koyabilseydi, bu kurumlar yaşayabilirdi. İsmet Paşa'yı çok severim, ancak bu bir tercih sorunuydu. Ülkenin geleceği açısından, o, birinci seçenekten yana tavır koymuştur. Demokrasi denemesi daha vazgeçilmez hareketti ona göre.

- Sizin bu kurumların işlevini yitirmesinden sonra üst üste değişik görevlerde bulunduğunuzu biliyoruz. Erzincan Milll Eğitim Müdürlüğü, Ankara Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı bunlardan ikisi. Kendi elinizle kurduğunuz güzelliklerin yıkılışına tanık olmanız sanırım çok acı olmuştur. Bunu yaşadığınız gibi, bu kurumların dışında görev yaparken de umarım hep bir horlanma içinde oldunuz; ancak sizin bütün bu sınavlardan üstün başarıyla çıktığınızı, yaşayanlar çok iyi biliyor. Evet, söze nerden başlamak istersiniz?

- Enstitüler'de çalışmak, daha sonraları için sanki suçtu. Oysa ne ben, ne Leman böyle kurumlarda çalışmanın değil ezikliğini duymak, hep övüncünü yaşamış insanlarız. Buna ait yazdığım bir manzumeyi size okumak isterim: Yazılmamış şiirlerin ilhamı gibi / Kimi gelecekten / Kimi geçmişten kaynaklanan / İşlenmemiş suçların suçlusuyuz biz / Yıllar önce bir rüzgâr esmişse kuzeyden / Düşmüşse iki kuru yaprak asma dalından / Zerdali ağacından kırmızı iki kuru meyve / Vay efendim siz asmayı niye salladınız / Zerdaliyi neden düşürttünüz kuzey rüzgârına..... /

- Kendi fermanınızı kendiniz yazdınız Hocam: Acı ama gerçek. Şimdi şuraya gelmek istiyorum: Enstitüler'in edebiyat alanında önemli değerler yetiştirmesi, onların önemli eserler vermesi, ürettikleriyle kırsal alan insanının çok yönlü ele alınması hepimizin bildiği bir gerçek. Makal, Baykurt, Apaydın, Akçam, Başaran, Semerci, Atılgan... gibi değerlerin yetişmesi sizler için kıvanç verici bir durum olmuştur sanırım. Mademki bu kurumlar yararsızdı, bu değerler nerden yetişti diye sormak gerekir sanırım...

- Enstitüler'in önemi bunların yetişmesiyle, bunların edebiyat alanlarındaki yeriyle kendini kanıtlıyor. Edebiyatımızın bir alanı bunlarla öne çıktı. Toplumsal yapımızın, edebiyatımızın çok yönlü değerlendirilmesi sırasında bu kişilerin ele alınmaması mümkün değildir. Bu çocuklar bir yerde yaşadıklarını yazdılar.

- Bir yerde, toplumumuzda güzel ve verimli çalışmaların karalandığı bir gerçek. Her verimli başlangıç birden bir balta yiyor, olan da toplumumuza oluyor. Güzel insanlara, iyi iş yapan kişilere bir tepki oluşturuluyor değil mi?

- Bu Osmanlı döneminden kalan bir anlayış. "Şarklılık"tan başka neyle anlatılabilir? Çıkar durumu, şarklılık... Kilise belli bir yerden sonra müsbet bilimi benimsemiş, o yolda gidiyor, ama bizim tarikatlar eliyle götürülmek istendiğimiz yer ortada. Değerli yazar, İsmet Zeki Eyuboğlu bu konuyu son derece güzel bir şekilde açıklayan yazılar yazdı: "12 - 13 - 14. yy'larda Anadolu eziklik içindedir. İran'dan, Horasan'dan bazı adamlar geldiler, bunlar kurtarıcılık rolü üstlendiler. Bunların kurtarıcılığı tasavvuf ve tarikat üzerinedir. Bunların bir kısmı sünni olmuştur, Tanrı ve hadisi esas almışlardır. Bir kısmı Tanrı, insan ve doğayı ele almışlardır. Bunlar daha serbest olmuştur, diğerleri daha tutucuydu. Yeni Platonizm onlarla birleşmiş, medreseleri meydana getirmiştir." diyor. Eğitim bunlar üzerine kurulmuştur. Bu eğitim, insanı kaçık yapan, yıllarca uyuşturan bir anlayışa yönelmiştir. Tarikatlar

bu görevleri yapmıştır. Tüm padişahlar şeriatin başıdır, ama tarikata da üyedir. Sünni olanı tutmuştur da alevi olana karşı olmuştur, kısa bir tanımla şarklılıktır bu.

- Halkevleri üzerinde de duralım. Onların da sonu Enstitüler gibi olmuştur. Daha doğrusu bu yıkımdan onlar da nasibini aldılar. Oysa işlevleri, kesintisiz 20 yıla yaklaşan birikimleri ortada...

- Halkevleri'nden önce Türk Ocakları vardı. Onların işlevi bitince Halkevleri kuruldu. Güzel sanatlar alanında nice insanlar yetiştl, kitaplıklar kuruldu. Bunlar pek çok genç yetiştirdi. Bu gençler toplumun geniş bir alanına etki edemediler. Örneğin köycülük kolunu düşünelim. Bir yerde köyde nutuk çekti, taban oluşturamadı. Halkevleri iyi bir hareketti, güzeldi. Atatürk, öğretmenlere güvenerek bu hareketi gerçekleştirdi. Köy Enstitüleri çapında bir hareket gerçekleşemedi, köye kök salamadı diyebiliriz. Bugünkü halk eğitimi de köye kök salmadan uzaktır.

- Sizin yaşamınızda, kişiliğinizde hangi eserler etkileşim oluşturmuştur? Sizi bilinç yönünden besleyen, kültürel yönden etkileyen neler olmuştur? Kullandığınız dil bile bu bilincinizi kanıtlamaya yetiyor. Bu doruğa nasıl ulaştınız?

- Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girmek için o dönemde eğitim alanında yayımlanmış pek çok kitap okudum, romanlar okudum. Nafi Atuf Kansu'dan Hasip Ahmet Aytuna'ya kadar pek çok kitaplar... Hakkı Tonguç'un kitaplarını okudum. Mazhar Müfit Kansu'nun da kitabı son okuduklarım arasında. Köy Enstitülü yazarların tümünün kitaplarını okudum diyebilirim.

- Bir öğrencinizin kitap yazması, sizde nasıl bir duygu oluşturmuştur? Örneğin Enver Atılgan için bu durum sözkonusu. Ona 1944'te Dicle'de direktörlük yapan bir kişi olmanız, size karşı hayranlık derecesinde bir sevgi ve saygıyı da bu günlere taşıdı.

- Büyük bir mutluluk bu. Enver yazdığı kitapları bana da göndermiştir. Birinde de benden söz etmiş "beni şimarttın Enver" demişimdir.

- "Enstitüler hiç bir şey öğretmemiş olsa da bir yerde haksızlıklara karşı tepkiyi öğretmiştir" diye bir yargı okumuştum. Buna katılıyor musunuz?

- Bu gerçek işte. Hasan Âli Yücel'e bir Köy Enstitüsü müdürü "şu karara varırsanız geri kalırız" diyebiliyor. Bakan da bu yöneticinin kararına uyabiliyordu, işte durum bu.

- Leman Hocahanım'ın size ne denli katkısı olmuştur? Sizin ülkenin dört bir yanına, her an ataması yapılan bir kişi konumunda olmanızı o nasıl karşılamıştır? Bunca gerilimli yılları nasıl göğüsleyebildiniz?

- Ben Ankara Milli Eğitim Müdür Yardımcısı iken bir ara Hatay'a İlköğretim Müfettişi olarak atandığımı eve gelip kendisine söylediğimde "iyi olmuş, güzel oldu, gideriz." diyebilmiştir. Hatta Dicle'ye atandığımda çevremizdeki kişilerin "aman sakın gitmeyin, oralar yılanlarla, akreplerle doludur" sözlerine Leman "orda hiç insan yaşamıyor mu?" diyebilmiştir. Ben klasik bir öğretmenlik yapmadım. Tuğla kestim, bel belledim, araç kullandım; ayağımızda çizme, altımızda kimi zaman bir bisiklet yatakhaneleri tek tek kontrol ettik, çocukları eğitmeye çalıştık. Leman'la baş başa verip sıkıntılarımızı birbirimize anlatırdık. Rauf İnan'la, Çifteler'de ders sonrası köy kahvesine giderdik. Leman da bizimle olurdu. Kahvedeki radyodan haberleri dinlerdik. Harp zamanıydı. Geç saatlerde eve dönerdik. Rauf İnan ertesi gün, herkesten önce yatakhanenin önünde olurdu. Enstitüde sıtma salgını vardı, doktorlar her gün gelmezdi. Benim cebimde derece, enjektör... öğrencilerimin ateşine bakar, iğne yapardım.

- Şükrüye Ersel adlı öğretmen öne çıkıyor anılarınızda, çok ilginç. Biraz da ondan söz etsek.

- Şükrüye Ersel, ben Çifteler'e gittiğim zaman orda öğretmendi. Dicle'yi kurarken de kendi sınıfıyla beraber ekip olarak gelmişti. Bir bina yaptılar, uzun zaman Dicle'de kaldılar. Yeni öğrencilere kendi öğrencileri öğretmenlik yaptı. Bundan amaç, öğrencilere daha öğretmen olmadan liderlik özelliği kazandırmaktı. Şükrüye Ersel daha sonra yine Çifteler'e gitti. Ordan ayrıldıktan sonra Ahlat'ta yetiştirme yurduna müdür oldu. Gerek orda gerekse memleketi Bayburt'ta çok çocuk yetiştirdi. Ardından Ankara'ya atandı. Çiftlik'te yetiştirme yurdu müdürü oldu. Sonunda da ilkokul öğretmenliğinden emekli oldu. Halen Ankara'da yaşamını sürdürüyor.

- Gerçekten ilginç yaşamlar bunlar. Hatice Sökmenler, Sıdıka Avarlar, Leman Evrenler, Şükrüye Erseller... Bugün ancak filmlerde, romanlarda, bir sinema yapıtında karşımıza çıkabilecek kişiler. O döneme damga vurdular, cumhuriyetimizin temeline harç koydular. Sayın Hocam, söyleşi için size çok teşekkür ederim. Sizleri tanımaktan, sizlerle konuşmaktan büyük kıvanç duydum. Sizin ürettikleriniz bir yana, yaşamlarınızın birer 'eser' olduğuna inanıyorum. İnsanı koşullar belirler ama, o koşullar içinde olabilmek de bir erdemdir. Bu erdemi yaşayan kişiler olarak ayrıca kutlanmaya değersiniz. Sizlere içten saygılar sunuyorum.

- Bizimle yaptığınız bu söyleşi için ayrıca ben ve Leman, sana içten teşekkür eder, başarılar dileriz. Söyleşimizi okuyacak KIYI okurlarına da ayrıca sevgiler sunarız.

Saatler süren söyleşiden sonra makinemle birkaç fotoğraflarını çektim. Gece olmuştu, gitmek için izin istedim. Vedalaşırken beni kapıya değin geçirdiler. Makinemdeki görüntülerle, çantamdaki kasetlerle karanlık, soğuk, karlı bir Ankara gecesine dalıp gittim. Bu iki büyük eğitimciyi tanımak, onlarla söyleşmek, düşlerimi ısıtmış, belleğimi ışıtmıştı.

Ankara, Ocak 1993

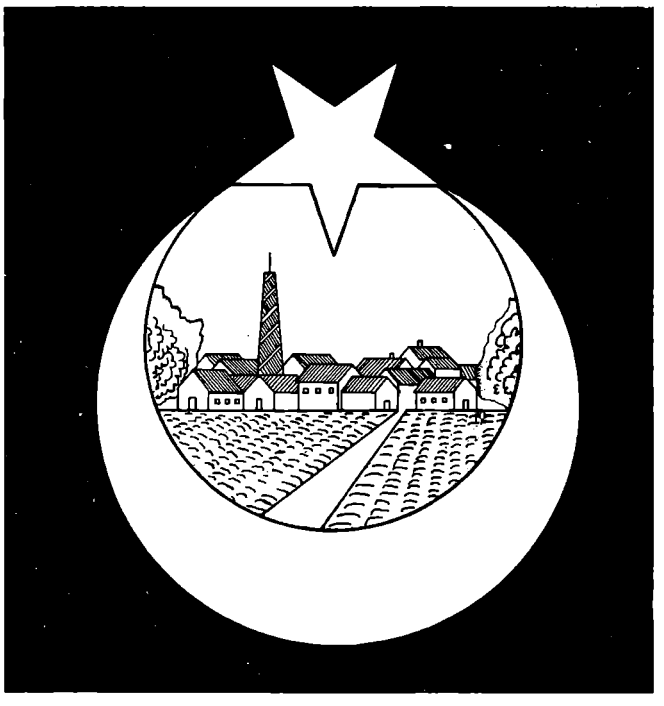

çağdaş yangınlar

● Fahrettin DEMİR

1960'larda çıkmaya başlayan, kimi zaman, yayınına zorunlu ara vermelerle günümüze kadar gelen **"KIYI"** bir **"okul"** olma özelliğini geliştirerek sürdürüyor. Bir zamanların **"VARLIK"**ına benziyor bu yönüyle. Sonradan ünlenip yetkinleşecek ustaların ilk şiirlerini yayımlayarak, onları şiirimize kazandıran **"VARLIK"** ve **Yaşar Nabi**'nin bu işlevinin **"KIYI"**ca yüklenildiğini söylemek abartı sayılmamalı. Çünkü, deyiş yerindeyse,şiire **"KIYI"**da başlayan ve ilk kitaplarıyla başarılı bir çıkış yapan şairlerin sayısı gittikçe artıyor. Biraz **"eski"**leri **(Ahmet Özer, Gündoğdu Sanımer...)** saymazsak bile, Bir **İbrahim Dizman, Çiğdem Sezer;** o hüzünlü ve bilge, o yoğunluğu yalınlıkta arayan **M. Özer Ciravoğlu;** 1989 Akademi Kitabevi şiir özendirme ödülünü alan **Ali Mustafa**... ile **"KIYI"**, bu nitelendirmeyi hakediyor.

Daha önce **Çiğdem Sezer, İbrahim Dizman, M. Özer Ciravoğlu**'nun kitaplaşmış şiirleriyle tanışmıştık.

Şimdi de **"Çağdaş Yangınlar"**la **Ali Mustafa** çıkageldi.

"Mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin" diyor, **Nâzım, Abidin Dino**'ya,**"Saman Sarısı**'nda. Hem de **"işin kolayına kaçmadan," Dino**'nun **"mutluluğun resmi"**ni yapmaya vakti oldu mu, bilmiyorum ama **"Çağdaş Yangınlar"**da **Ali Mustafa** geceye **"alıp götürülmeyi"**; ölümleri, işkenceyi; korkuyu, cesareti; nice yangınlardan geçen insanı; onun bekleyişini, hasretini, o **"bekleyişten örülen örgüleri"** fırça darbeleriyle değil, sözcüklerin kanıyla nakşediyor şiirine:

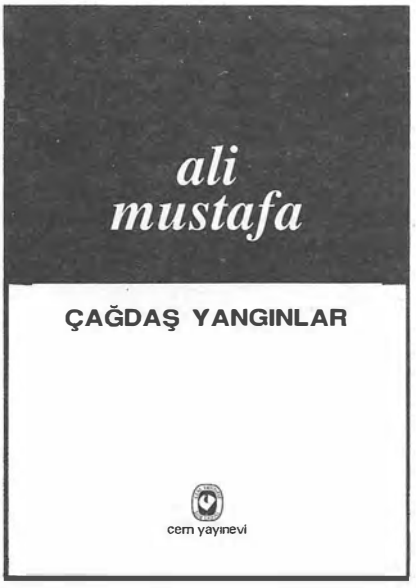

"herşey çizilebilir bu geceye,
alıp götürülüşün senin
yaşadıklarımızın tekrarı."

Ali Mustafa'nın şiirleri hayatın en ince yerlerine tutunuyorlar hep eklemleniyorlar. İnsan da öyle değil mi? Güncelden tarihsele uzanan çizgide nice karmaşayı, altüst oluşu yaşamıyor mu? Hele son yılların yangınlarından, yağmalarından, (her anlamda) talanlarından geçip gelmek, yine de ayakta kalmak...

Bu yangınlar, yağmalanmalar içinde de **"yüreğimizin gidilmemiş dağları"** dimdik ayakta ve onurlu. Ele geçirilmeyen, yağmalanamayan değerler boy veriyor **Ali Mustafa**'nın şiirlerinde:

"bir gün bir kente bir atlı
geldi
yüzünde yüzlerce yıllık yol
ağrısı
yine de gülyüzdü
kör güneşin altında."

Etkilenmeler, esinlenmeler her şair için geçilmesi gereken uğrak noktalarıdır, diye düşünürüm. Şair, bir dilin içerisinde, o dilin coğrafyasında deviniyorsa, o dilde yaratılmış ürünlerden etkilenecektir, doğallıkla. Bu etkilenme kimi zaman tek tek şairlerden olabileceği gibi topyekün bir geleneğin izlerini de sürebilir. O izlerden etkiler taşıyabilir. Yeter ki, bu etkilenmenin boyutu, oraya takılıp kalmayı, yinelemeyi getirmesin. O uğraklardan geçerek kendi dilini, kendi söyleyişini yakalayabilsin, kendi şiir evrenini kurabilsin.

Bu noktadan bakıldığında **Ali Mustafa**'da da bu tür etkilenmelere raslanıyor. (Zaten bunu kendisi de **"Varlık"** dergisindeki bir konuşmasında belirtiyor: **"Şiirimin kaynaklarını, şiirin tarih boyunca süzülüp gelen akışında aradım hep. Dünya ve Türk şiirinin zengin birikimi, şiir damarımı besledi. Halk şiiri, divan şiiri, Garip, İkinci Yeni ve özellikle Nâzım Hikmet'in şiiriyle yoğunlaşıp günümüze ulaşan Türk şiirinin ardından iz sürdüm." Varlık, Şubat 1990, sayı 989)** Ne var ki, bu bir çoğaltmacılık ya da yineleme boyutunun dışında, engin bir birikimden ustaca yararlanma biçiminde ortaya çıkıyor. Halk şiirinden Divan'a, modern şiirimizin köşetaşı şairlerine uzanan özümleyici ve dönüştürücü bir anlayışın izlerini sergiliyor.

Bir yerde **Ahmed Arif**'in sesine ses katarken:

"törem gelip alnımıza
yansıyan
acılar emziren sevda." (BEŞİK)

"İnadına yaşamak varken
aşkı ve kederi."

"soluk soluğa
yaşanacak." **(İncelikler Şarkısı)**

Bir yerde **Kızılırmak**'ın gümbürtüsü duyulur **Hasan Hüseyin**'le:

"bu denizler gidilir bu gemi aşar bu mavilikleri." (Ayrılışın ve Unutuşun Diliyle)

Bir başka şiirde Karadeniz Manileri'nin kıvraklığında boy verir **Mustafa Suphi**'nin serüveni (2):

"kesildi yollar
ölüm sulara
bıçaklar üşüştü
deniz ağıt." (Deniz Ağıt)

Şair **"türkçe'nin ovalarında at koşturuyorsa"** kendinden önce o ovadan geçenlerin ayak izlerine rastlayacaktır. O izleri kalınlaştırarak, ana ırmağa ulaşan damarları gürleştirebiliyorsa şair, bu tür etkilenmeler korkutucu değildir.

Çünkü:

"göğün ve denizin mavisine karışmışsa yaşadıkları sorgulayan ve dönüştüren hayat yurdudur şairin."

(1) ÇAĞDAŞ YANGINLAR, Ali Mustafa, Şiirler, Cem Yay. İst. 1992.
'2) Belki de şair bu şiiri yazarken Mustafa Suphi'yi düşünmemiştir. Bilemem. Fakat bana Mustafa Suphi'nin Sürmene açıklarında on beş arkadaşıyla birlikte katledilişini çağrıştırdı. Aslında şiirin yapısındaki "çok katlılık", "arka plan", "çağrışım gücü" de bu değil midir?

Memet Fuat "Düşünceye Saygı"da Kemal özer'in "Ağıt" adlı şiiriyle ilgili bir açıklama, yorumlama denemesi yapar. Daha sonra da Kemal Özer'le aynı şiir üzerinde konuşur. Memet Fuat'ın yorumuyla Kemal Özer'in hedeflediği birbirinden farklıdır. Hiç de Memet Fuat'ın söylediklerini düşünmediğini söyler, Kemal Özer. (M. Fuat, Düşünceye Saygı, De Yay. İst. 1960).

Bu örnekte de görüldüğü gibi okur, şiire yeni ve değişik anlamlar katabilir, bir anlamda şiiri yeniden yazar.

adresine ulaşan şiirlerin şairi(*)

● Ümit SARIASLAN

Beş yıl önceydi sanıyorum. İsmail Hakkı Bayram abimiz salık vermiş; teknik anlamda danışmanlık yapabileceğimi, söylemiş; Kadir de koltuğunun altında, o kapağında kocaman bir "Yeni Şiir" adı bulunan dergisiyle çıkıp gelmişti. Önce, dedim ki, şu Yeni'yi küçültelim de, Şiir'i büyültelim. Kabul etti. Şiir'i büyülttük. Yeni'yi de kelebek gibi küçücük kondurduk Şiir'in üstüne. Güya, Kadir'e teknik danışmanlık yapıp, kurtulacaktık; sonra da işimize gücümüze bakacaktık.O günden sonra Kadir başımıza bela oldu. Ben de Kadir'in başına bela oldum. Kadir'le aşkımız o kadar ilerledi ki; kendi dergisini kapatıp, Anadolu Ekini'ni çıkardık birlikte.

Bu girişi şunun için yaptım:

Abdülkadir Paksoy denilince, herkeste olduğu gibi, bende de adının çevresinde bir atmosfer oluşuyor. Abdülkadir Paksoy adı bende, kendine özgü bir şiir iklimiyle, bir şiir tadıyla birlikte çağrışıyor. Bu, bütün şairler için söz konusudur kuşkusuz. Adlarıyla birlikte, adlarının çevresinde kendilerinin şiir ikliminden bir hava estirir şairler. Ancak, Sabahattin Eyuboğlu diyor ki; şairin adı çevresinde, şairin adından kaynaklanan o hale "tehlikelidir", "günahtır". Şairin adına o haleyi bulaştırmak; şiirine bu açıdan bakmak. Ama, gene de, ona diyor, şaire, o şairin gerçeğine uzak - yakın bir ruh vermekten kendimizi alıkoyamayız.O yüzden her şairi, adının çevresindeki haleyle birlikte anımsamaktan kaçınamayız, diyor.

Buradan başka bir konunun kapısını aralamak istiyorum.

Abdülkadir Paksoy'un ilk kitabı 1984'te İstanbul'da, Hüsamettin Bozok'un Yeditepe Yayınları arasında çıkıyor. O kitabı, Kadir günahı gibi saklıyor. Sevmediğini söylüyor. Bu, şairlerde olsun, ressamlarda olsun, sanat insanlarında ilk yapıta ilişkin kaçınılmaz bir yazgı mıdır? Yani, ilk çocuğu nedense beğenmezler. Annelerin babaların ilk çocuklarını tam sevgiyle büyütemeyip, acemiliğin getirdiği bir sevgiden uzak oluş anlamında söylüyorum. Onunla tam hemhal olamayıp; sonra, o çocuktan sonra gelen çocukları, ya da o çocuğun çocuğunu sevmeleri gibi bir şey midir? Daha sonraki çocuklar, daha sonraki kitaplar. Yoksa, her ilk biraz da acemiliktir; bu, gizli bir saklama, "suç"u örtbas etme ihtiyacından mıdır? İlk kitaba -genellikle- şairler sıcak bakmıyorlar. İlk kitabın günahı nedir? Her şeyin bir ilki olacaktır. Her yola çıkışın bir ilk adımı olacaktır. Ayağımızı basacağımız bir çıkış noktası, bir sıçrama tahtası olacaktır. O ilk olmadan nasıl bugünkü şiirine gelecekti Kadir?

Toplumcu bir şair Abdülkadir Paksoy. Ancak, toplumcu olacağım diye, toplumun acılarına tanık olacağım diye şiirin hakkını yiyen bir şair değil. Şiirlerinin hepsi alt alta sıralansa, şiirin hakkını yediği pek az şiir kalır. Ancak bizde, şiir dünyasında, şair şairin genellikle dostu değildir. Şair şairin kusur arayıcısıdır. Bu toplum, bu insanlık, değil beş kitaba, o toplumun kültürüne bir tek dize katmış şairine borçlu olmalıdır, diye düşünüyorum. Ortalamanın üstüne çıkmış; sadece yeniyi değil şiirinde, iyi olanı da yakalamış bir şair Abdülkadir Paksoy. İyi olan nedir? İyi olan yeninin içinde gizli, yeni olan da iyinin. Yeni olacağım diye; yeni konular, yeni duygular, özler peşinde koşan birisi değil. Hepimizin bildiği, hepimizin yaşadığı, günlük hayatımız içinde her gün karşılaştığımız şeyleri şiirleştiren bir şair. Bağıran bir şair değil. Hattâ toplumun bam teline bastığı şiirlerinde bile, top-

lumun ar damarına bastığı şiirlerinde bile bağırmıyor. Dervişçe söylüyor söyleyeceğini. Yani, ben böyle söylüyorum; siz ister katılın, ister katılmayın; ben böyle düşünüyorum, diyor. Dervişçe bir söyleyişle, dervişçe bir dille. Bunun da farkında. Katılıyorum: Şiir de marangozluk gibi, duvarcılık gibi bir iştir. Sözcüklerle inşa ediyor. Öyle büyülü, hülyalı, bulutların arkasında, yanına erişilmez, katına ulaşılmaz bir dünyanın adamı gibi görmüyor kendisini. Bende öyle görüyorum. Öyle olduğunun kanıtı da var:

"benim dizelerim
şırıltıları gibidir bir derenin
akarlar
kıskanmadan çağıltılarını
büyük nehirlerin"

Yani, kendinden önceki şiir dünyasının mirasçısıdır Abdülkadir Paksoy. Yunus'un da, Aragon'un da, Nazım'ın da... mirasçısıdır. Onlar, büyük ırmaklarıdır şiir evreninin.

Alçakgönüllüdür A. Paksoy. Yeni Şiir'i çıkarmasına biraz da mizahla takılıyorum. Öyle iddialı bir adı dergisine ad olarak seçmesi; kendisinden çok genç olan insanları çevresine toplaması; sanat - edebiyat çevresinde, özellikle şiir dünyasından çok insanın tepkisini çekmesine karşın; sanki orada yanlışlıkla yer almış gibidir. Çünkü, kimseye ders vermek gibi, kimseyi incitmek gibi bir tavrı yoktur. Önceden kararlaştırmışlığı yoktur. Ama bu dervişçe söyleyiş içerisinde, şiirleri o kadar rahatsız eder ki rahatsız edeceği yerleri. Yani, adresine ulaşan şiirlerdir Paksoy'un şiirleri. Ancak, her dönemin kendine özgü bir beğenisi, her şiir ortamının, her şiir yaşının kendine özgü bir öncelikler, sonralıklar sıralaması oluyor. Abdülkadir Paksoy, bazı edebiyat çevrelerince, sanki görülmek istenmeyen bir şair gibi. Göze batmıyor. Göze batmak şair olmanın ölçüsü müdür? Belli dönemlerde, belli öne çıkışların içinde bulunmak bir kayıp mıdır? Sanmıyorum. Ben inanıyorum ki pek çok şiiri geleceğe kalır. Gelecek nedir? Biz şu anda geleceğin içindeyiz zaten. Gelecek her an elimizin altında. Dün de elimizin altında.

Abdülkadir Paksoy sözcüklerle öyle ustaca oynuyor ki; gerek bizim Halk Edebiyatımızın zenginliğinden, gerek çağdaş şiirin verilerinden ustaca yararlanıyor. Öyle bir marangozluk yapıyor ki; şiirlerini okurken, bu şiir ancak böyle yazılabilir, bu şiirin kalıbı budur, bu şiirin iskeletini bu dizeyi buradan çıkarırsak bozarız, diye düşünüyorsunuz.

A. Paksoy, henüz otuzlu yaşlara veda etmemiş ama, bence, otuzlu yaşları aşkın bir ustalığa verişmiş. ●

(*) 19 Ocak 1993 tarihinde, Ankara Sanat Kurumu'nca Abdülkadir Paksoy adına düzenlenen toplantıda yapılan konuşma.

yürek acısı

Altay Taşkın

ben acı nedir
bilir miydim
silahlar olmasaydı
Hiroşima'da şimdi
ağaçlar çiçek açardı

ben acı nedir
duyar mıydım
açlar olmasaydı
Somali'de şimdi
çocuklar oyun oynardı

ağaçlar çiçek açsın
çocuklar oynasın
dünya mutlu kalsın

gitmek değil bu

Faize Özdemirciler

Gitmek değil
Boğaz'dan Akdeniz'e
çekilen ağlarda
bereketli bir av bu

deli deli sevdalanmak
bir şarkıya savaşta başlayıp
savaşta devam etmek
barışı umutlarda
hiç tüketmemek bu

gitmek değil
baharla oynaşmak bu
binlere bölünmüş yüreğimi
koyuyorum ortaya
var mısın benimle
yasemin kumarlarına?...

gitmek değil
kalmak bu
en gözalıcı
kuytularımla
sende kalmak

gitmek değil
gelmek bu anne
sana gelmek

hadi durma
öldür beni!
sonra
bacaklarının
arasına al
yeniden
doğur beni!

sıkıyönetim hasan

● **Doğan SOYDAN**

Çocukluğumda en çok kibrit kutusuyla oynardım. Başka oyuncağım yoktu zaten. Onu her atışımda, ya uzunlamasına, ya da diklemesine yere düşürmekti oyunumun kuralı. Kükürtlü kısmı üstte dururşa bir; diklemesine kondurursam iki sayılırdı. Elliye dek saydıktan sonra sınırsız bir belirsizliğin içinde boğulur, yeniden başa dönerdim. Minik ellerimin özen gösterip uzmanlaştığı ilk uğraşım buydu belki de.

Babam, giyinip kuşanıp evden çıktı. Anamla ablamın, yanımdan ne zaman ayrıldıklarının ayırdında bile değildim. Elimdeki kibrit kutusunu yere atıp duruyordum. Birkaç günden beri sallanıp duran ön dişimin,dudağımın üstüne doğru eğildiğini sezinledim birden. Başıma büyük bir felâket gelmiş gibi dışarı fırladım.

Evimizin önündeki kavaklığın uğultusu, minik bedenimi sürükleyecekmiş gibi esen rüzgâr olduğundan daha korkunç gösteriyordu. Kapının önüne dikilip sağa sola bakındım bir süre. Gözlerim, anamla ablamı arıyordu Berut Dağından sürüklenip gelen kara bir bulut kümesinden iri iri birkaç damla düştü yüzüme. Sonra, anamla ablamı gördüm kavaklığın arasında. Anam, sarılı yeşilli şalvarını giymiş, sırtına da babamın eski ceketini geçirmiş, kavakların altındaki yapraklan süpürüyordu. Ağlayarak yanına yaklaştım. Daha ben söylemeden anlamıştı derdimi. Hemen şalvarının cebinden biraz iplik çıkararak, bir iki kez sarıp düğümledi, sonra da hızla çekip çıkardı dişimi. Anamın her derdime derman bildiğim yaprak kokan ellerini tutup dişimin köküne bakıyordum; "kurt yemiş" dedi. Çok kıymetli bir şeymiş gibi alıp saklamak geldi içimden ama, anam atıverdi yaprakların arasına.

O gün öğleden sonra, dişimin acısını unutmuştum bile. Doğru, Terzi Hacı Turan'ın dükkânına gittim. Bir aydan beri günü güne attığı okul önlüğümü dikmiş, beni bekliyordu. Bağrıma basa basa, koklaya koklaya getirip yatağımın tam karşısındaki çiviye astım. Gece, başımı yorganın altından çıkarıp çıkarıp hep önlüğüme bakıyordum. Arkasında boydan boya dizili beyaz ve iri düğmeleri, sanki odamızın içini aydınlatıyor gibiydi. Ben, önlüğümü giymek için acele ettikçe gece uzuyor, güneşi ellerimle tutup saklandığı yerden çıkarmak geliyordu içimden. Ertesi sabah anam, elimden tutup okula götürdü beni. Okulumun sevinci, oyunumun zevkini unutturmuştu.

Okuldan döndüğümde, anamın pişirdiği yemeği, kokusundan anlamıştım. En çok sevdiğim yemeği yapmıştı benim için. Babam, ablam, ağabeyim ve ben, sofraya oturmuş, yemeğin gelmesini bekliyorduk. Anamın yemek dolu tabakları sofraya koymasıyla kapının çalınması bir oldu. Gelenimiz gidenimiz çok olurdu, ama kapımız bu denli hızlı vurulmazdı hiç. "Kendini bilmezin biri!" dedi babam. Ağabeyim, kapıyı açmaya yönelmişti. Hukuk'ta okuyan bu ağabeyim, hem anamın, hem de babamın tek umudu, tek güvencesiydi. O, okulda olduğu zaman gözlerinde tüter, izinli geldiğinde de üstüne titrerlerdi. Her an onu düşünür, onu konuşur, onunla uyur, onunla uyanırlardı. Öyle ki; ceketinin astarına muska dikmeden, iç cebine gözboncuğu koymadan dışarı bile çıkarmazdı anam onu. Ağabeyim, iki yıl sonra okulunu bitirip Avukat olacak ve ilçemizin tek avukatı olan Kör Cemal'in papucunu dama atacak diye sevinir dururdum. Çünkü, Kör Cemal'i "mahkemelerde haklıyı haksız, haksızı haklı çıkarıyormuş" diye kimse sevmezdi. Ben de sevmezdim onu ama, ağabeyimin arkadaşı olacak diye bir yakınlık duyardım yine de.

Babam, duvarda asılı paltosunu alıp omuzuna atarak kapıyı açmaya inerken, biz de pencereye yığılmıştık. Polisin biri kapımızı tekmelerken, birkaçı da evin çevresine dizilmiş, silahlarını pencereye, kapıya yöneltmiş bekliyorlardı. Babam, elleri titreye titreye açtı kapıyı. Kapıdaki polis, sanki ağabeyimi bulamazlarsa yerine rehin alacaklarmış gibi babamın yakasına yapışarak: "Oğlunuz nerde?" dedi. Her zaman; "Hükûmet adamından korktuğum kadar Azrail'den korkmam" sözünü dilinden düşürmeyen babamın, korktuğu başına gelmişti. Titrek ve korkak bir sesle: "Evde, efendim!" dedi. Babama bir kötülük yapmalarından korkan ağabeyim, onlann yukarı çıkmasına zaman bırakmadan kapıya fırladı. Eli, babamın yakasında olan polis, babamı bırakıp ağabeyimi yakaladı. Anamla ablam da indiler onların yanına. Ben, korkuyu ilk kez o akşam tanımış, kalbimin sesini ilk kez o akşam duymuştum.

Ağabeyimin, kitap, gazete okumaktan başka kötü alışkanlığı(!) yoktu. Kahveye, kulübe gitmez, içkiyi, kumarı bilmezdi. Koltuğunun altından gazeteyi düşürmez, hep İngilizce yazılmış kitaplar okurdu. Babam; "Uzun saçlı, palabıyıklı gençlere kuşkuyla bakıldığını" söyleyerek, ağabeyime sık sık: "Bıyıklarını kes, gazeteyi de koltuğunun altında değil, paltonun cebinde taşı" derdi, ama ağabeyim aldırmazdı onun bu sözlerine.

Ağabeyimin bileklerine vurulan, üstten sıkıştırmalı kelepçe, sanki anamla babamın yüreğine vurulmuş gibiydi. Onlar, polis arabasına binerken, anam, Dazlak kafalı polise: "Aman deyim! Oğlumu dövmeyin! Bakın, elimizle teslim ettik size...." diyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Babam, arabaya alınmayacağını anlayınca, paltosunu çıkarıp: "Karakol soğuk olur" diyerek ağabeyimin omuzuna örttü. Arabanın yürümesiyle, babamın karakola doğru koşması bir oldu.

Gece yarısına kadar karakolda bekleyen babam, ağabeyimin Ankara'ya götürüleceğini yalvara yalvara öğrene-

(Desen: Adil SALİH)

bilmişti. Babam, her zamanki titrek ve korkak sesiyle: "Çocuğumu ne zaman götürürsünüz?" diye sorduğunda komiser: "İdamlıkların infaz zamanını bilir misin?" demişti.

Ertesi sabah erkenden, amcalarım, dayılarım, teyzelerim ve öteki akrabalarımızla birlikte kırk elli kişi, karakolun önüne yığılıverdik. Güneş daha doğmamıştı, ama namazdan çıkan esnaflar, kepenklerini açmışlardı bile. Onlar da, iki yürüyüp bir durarak korka korka yanımıza yaklaştılar. Bunlardan birkaçı babama; "Geçmiş olsun, Ahmet Efendi!" derken, çoğu da küfürlü müfürlü sözler söyleyerek hızla uzaklaştılar.

Biraz sonra, karakolun önüne, üzerinde TC. B.sı yazılı yeşil bir jip gelip durdu. Jipin sürücüsü, bizim komşumuzdu. Tutunacak dal arayan anam, ona yaklaşarak: "Aman deyim Osman Efendi! Çocuğuma mukayyet ol! Babadan dededen beri tuz ekmeğimiz var. Evel Allah sana güveniyorum." dedi. Osman Efendi, hem karakolun kapısına doğru yürüyor, hem de arkasına bakmadan ve yüksek sesle: "Oğlun da rahat dursaydı!" diyerek söyleniyordu. Dayımın kansı Hatın Bacım, duvara tezek yapıştırır gibi bir tükrük savurdu şoför Osman'ın yüzüne doğru.

Önce iki polis çıktı karakolun kapısından. Biri, kapının sağına, biri de soluna dikilip namlularını kapının boşluğuna çevirdiler. Arkasından da eli kelepçeli ağabeyimle iki polis daha göründü. Kapıdaki iki namlunun önünden geçen ağabeyim, dört namlunun ucunu ensesinde duya duya, bir solukta jipe bindirildi.

Şoför Osman, direksiyonun başına geçmiş, arabayı çalıştırmıştı bile. İşte ne olduysa o anda oldu; her zaman hükümet adamından korktuğunu söyleyip duran babam, birden bire kendini jipin önüne atarak yere uzandı. "Ya beni de götürürsünüz, ya da tekerin altında ezersiniz!" dedi. Jipten atlayarak babamın yanına gelen iki polis, karar vermek için komiserin gelmesini beklerken, şoför Osman, -Ulu ve ulusal bir görev almanın mutluluğunu yaşıyormuş gibi- vitesi takıp arabayı yerinden oynatıverdi. Polisler, ellerini havaya kaldırarak "dur dur!" derken, o, "Arabamın önüne yatan babam da olsa ezerim!" diye haykırıyor, hem de arabayı yavaş yavaş yerinden oynatıyordu. Hatın bacım iyice huylanmıştı şoför Osman'dan. Jipin penceresine dayanarak: "Bana bak bana! Vallaha ağzını yırtarım senin! Burada amir memur varken sana ne oluyor aç it, yalcı! Götün varsa sürsene!" dedi. Polisin biri, Hatın Bacımın kolundan tutup kalabalığın içine doğru fırlattı.

Bu arada, ihbarcı Berber Mustafa ilişti gözüme. Dükkânını erkenden açmış, öğrün öğrün bir köşeden bize bakıyordu. Kendisi dayımın eniştesiydi. Okuma yazması olmadığı için "Ebu Cehil" derlerdi ona. Bir gün, cebinden bir kart çıkararak; "Ben, Emniyet görevlisi oldum" demişti de; "Okuma yazması olmayan adamdan, emniyet görevlisi mi olurmuş?" diye inanmamıştık, gülmüştük. Hem sinsi sinsi bakıyor, hem de pis pis yılışıyordu.

Babamın jipin önüne yatmasıyla, komiserin kapıdan çıkması bir olmuştu. Babama yaklaşarak: "Kalk lan kalk! Sen deli misin?.." diyerek babamı kaldırmasıyla, oradaki kalabalığın, jipin çevresini sarması bir oldu. Babamın bu isteğinde kararlı olduğunu anlayan komiser, bunda bir sakınca görmemiş olacak ki; "Bırakın binsin!" dedi.

Jip hareket eder etmez, anamla teyzem, bir ağıt ezgisiyle ağlarken, birden koluma yapışan anam, daha bir gün önce giydiğim önlüğümü sırtımdan soymaya başladı. Na yapacağını bilemediğim için hiç sesimi çıkaramadım. Oradakiler de şaşkın şaşkın anama bakıyorlardı. Elindeki önlüğümü dürüp büken anam, dayıma yaklaşarak: "Musa bir kibrit versene" dedi. Dayım da çıkarıp verdi. Anamın, karakolun kapısına doğru fırlattığı önlüğüm, çiçekleri kurumuş bir saksıya takılıp kaldı. O kibriti ateşlemeye çalışırken, bir köpek gelip önlüğümün üstüne işedi, sonra da sanki kendisi yapmamış gibi yeri koklaya koklaya tin tin yürüyüp gitti. Anam: "Bundan sonra yüz tane çocuğum olsun, eğer birini okutursan aha bu it benim ağzıma..." diyerek önlüğümü tutuşturdu. O günden sonra da hiç okula gitmedim.

Aradan yıllar geçti. Ne zaman bir olay olsa, hemen ağabeyimi yakalayıp götürürlerdi. Ağabeyim, sanki ailemizin bireyi değil, evimizin konuğuydu. Cezaevinde, gözetimevinde geçirdiği günler, evimizde kaldığı günlerden daha çok oluyordu. Genç dinç olarak götürülüyor, saçı sakalı aklaşmış, yaşlanmış olarak dönüyordu. O kadar çok götürdüler, o kadar çok getirdiler ki, asıl adı Hasan Eryılmaz olduğu halde, ne Er'i kaldı ne de Yılmaz'ı... Herkes ona, "Sıkıyönetim Hasan" demeye başlamıştı.

* * *

Ben de elim işe erer ermez, "Kel Kargalan Koruma Derneği" diye bir dernek kurdum. Memlekette bu kadar çok kumarcı olduğunu bu derneği açtıktan sonra öğrendim. Bol bol kumar oynatıyorum, zuladan içki de veriyorum kumarcılara. Hem içkisini içiyor,hem kumarını oynuyorlardı. Kumarcılar, içkiciler, öyle rahat, öyle memnunlar ki... Beni de çok seviyorlar doğrusu. Kazandığım paranın bir kısmını yine kendi müşterilerime faize veriyor, bir kısmıyla da un, şeker, yağ, rakı, sigara alıp stok yapıyorum. On beş gün geçmeden, aldığım mallara katı katına zam geliyor zaten. İşim öyle iyi ki!.. Ne bana,ne de müşterilerime kanşan var! Değil sıkıyönetime götürülmek, kimliğimi bile soran olmadı bunca yıl... Şükürler olsun, işlerim öyle iyi ki... Ha... Ağabeyim mi? O, içeri girip çıkmaktan, okulunu bitirmeye zaman bulamadı ki... "Kel Kargaları Koruma Derneği"nde garsonluk yapıyor şimdi. Bu işe başladıktan sonra, ne arayan oldu ne de soran. Çok şükür! onun da işi iyi...

Eğer evlenir de çocuklarım olursa, onları da okutmayacağım. Hem bir kamyon kitap okuyup, hem de bir kamyon sopa yemeye niyetim yok... Deli miyim ben?..

●

yeşil umutlar

betül tarıman

-öğrencilerime-

sizler
esmer yüzleriyle
bahar kovalayan kelebekler
bir gül fidanı
alınlarına mut çizili
siz tomurcuk dallarda
güneşe dönmüş yüzünü
ak güvercin
ıssız martı koyaklarında.
uzanıverdiniz güneşe
ürkek ceylan çevikliğiyle
parmak uçlarınızda
tebeşir tozu yeşil umutlar.
kulaklarımda
koridorlara renk veren sesleriniz
olgun başaklar gibi
düşüp tomurlarından toprağa
dağıldınız ülkemin
rüzgâr sesli yaylalarına.

şiir ve şair: cemal süreya

● Mehmet USLU

Cemal Süreya adı bana, herhangi bir akımı veya dönemi çağrıştırmıyor. İkinci Yeni akımı ve 1950'li yıllar dönemini kapsayan olaylar, ayrı bir incelemede ele alınabilir.

...
Yoksuluz gecelerimiz çok kısa
...
Beni öp, sonra doğur beni
...
Yurdumsun ey uçurum
...
Etekliği fa
Sütyeni sol
Papuçları la
Şapkası si
...

İşte bu güzelim mısraları anımsatıyor Cemal Süreya adı. İncelememin esas konusu; mısra, imge, duygu ve aşk'tır. Çünkü Cemal Süreya bu öğelerle yaşıyor.

Bu incelememde Cemal Süreya'yı: ŞİİRDE İMGE VE MISRA, ŞAİRDE DUYGU VE AŞK olarak iki bölümde kaleme aldım. Ortaya yararlı bir çalışma çıkarabildimse ne mutlu bana.

ŞİİRDE İMGE VE MISRA

Türk şiirinde 1950'li yıllardan bugüne adını canlı tutabilmiş ve ölümünden sonra da mısraları dilden düşmeyen bir şairimizdir Cemal Süreya.

Şiirinde imge yükü ağır basan bir mısra işçisidir. Sanki göz nuruyla oya işler gibi, rengarenk tablolar sunuyor bize. Mısradan o imgeyi çekip aldığınızda veya başka eşdeğer imgeyi yerine koyduğunuzda, mısra anlam olarak aynı şiir tadını vermiyor. Bu da gösteriyor ki, şairimiz çok emek veren bir mısra işçisidir. Yani kuyumcu özeniyle çalışan bir şairdir.

...
Yoksuluz gecelerimiz çok kısa
...
Beni öp, sonra doğur beni
...
Yurdumsun ey uçurum
...
Eşkiyalar silahlarını çapraz astıkça türkülerine
...
Rozet gibi göğsüne takmış cesaretini
...
Gözleri göz değil gözistan
...

İşte bu mısralarda imge fırtınaları estiren, usunuzda tatlı düşler resimleten bir dil ustasıdır. Düzyazı ile sayfalar sürecek bir anlatımı, tek mısrada anlatabilecek güçte bir şairdir.

Ne demiş uçurumda açan çiçek
Yurdumsun ey uçurum.

Tüm şiirlerindeki anlatım zenginliğini ve imge yoğunluğunu, yukarıdaki iki mısrada çok güzel dile getirmiştir. Toprağıyla, çevresiyle uçurumda doğan çiçeğin, tüm olumsuzluklara rağmen kendi benliğini inkâr etmesi mümkün müdür? Tek seçeneği vardır, doğduğu toprakta yaşam mücadelesi vermek. İşte o da, Yurdumsun ey uçurum / ... diyerek bu olguyu kabul etmektedir. Yani Cemal Süreya bir gerçeğin altını çizmiştir. Hani çok bilinen bir özdeyiş vardır: Bülbülü altın kafese kapatmışlar; vatanım, vatanım diye feryat etmiş. İşte bu mısralarda güçlü bir anlatımla dile getirmiştir.

...
Gözleri göz değil gözistan

Mısrada böylesi bir güzelliğin bu denli güzel anlatılması, okuyucuyu düş alemine daldırmaktadır. Diğer mısralarında olduğu gibi, bu mısrasında da imgeyi dört dörtlük ustaca dil ile bütünleştirmiştir. Ne zaman bu mısrası aklıma gelse Cemal Süreya'nın, bende Köroğlu'nun şu mısralarını çağrıştırır: Beyaz kağıda benzersin / Yazar mola kalem seni... Şiir şairini yazar, diye bir söz vardır. Ve şiiri, Cemal Süreya adını yazmıştır.

Cemal Süreya'nın mısra gücü, imgenin dil ile bütünleşmesinden ileri gelmektedir. İmgeler mısrada yama değil, bütündür. Örneğin "Striptiz" şiirinde müzik ağırlıklı dile rastlarız.

...
Kaç nota var
Do re mi fa sol la si
Onun da üstünde
O kadar giysi

Etekliği fa
Sütyeni sol
Papuçları la
Şapkası si
...

Mısraları okurken şiirdeki anlamdan uzaklaşmak gibi bir dalgınlığa yakalanmanıza imkan yoktur. Müzik vurgusu sizi, mısraları bir solukta okumanızı ve şiir tadını usunuzda tatmanıza yol açıyor. Bunu başarabilen şairin şiiri, tabii ki dimdik ayakta kalacaktır.

Cemal Süreya'nın şiirinde, imge ve mısra bir bütündür. Mısrada imge sırıtmamakta, şiir dilini sıcak ve akıcı hale getirmektedir.

Cemal Süreya imgeci bir şair olduğu kadar, gerçek bir gözlemcidir de aynı zamanda. "Behçet Necatigil Şiirlerini Nereye Yazardı" adlı şiirinde, yaşamın gerçek tanımlamalarını sunar bize.

...
Nereye mi yazardı dizelerini
Bir şey çıkmamış biletlerin kenarına yazardı.
...
İlaç kutularının üstüne yazardı.
...
Kağıt peçetelere yazardı.

...

Plastik oyuncakların üstüne yazardı.

...

Tırnaklarının üstüne yazardı.

...

Her şair, Behçet Necatigil gibi yazmıştır şiirlerini bir taraflara. Şairliğin ağır bir işçilik olduğunu, bir takım cefalardan cesaretle ve yaratıcılıkla geçmek olduğunu vurgulamıştır.

Türk edebiyatında adını tırnaklarıyla şiir sanatına kazımış, imgeci ve mısra ağırlıklı bir şairdir Cemal Süreya.

ŞAİRDE DUYGU VE AŞK

Cemal Süreya'da duygu, yani izlenim ve düşünce yoğunluğu şiirlerinde hakim olan temadır. Aşk ise cinsellikle birlikte ele alındığında şiirinde çok görülebilen bir temadır. Ama hiç bir zaman şairimiz, duygularının körü körüne esiri olmamıştır. O, duygularını usunun süzgecinden geçirerek dile getirmiştir.

...

Ne zaman hürlüğün barışın sevginin aşkına
Bir cigara atmışsak denize
Sabaha kadar yandı durdu.

...

Şair "Cigarayı Attım Denize" adlı bu şiirinde aşkı, düşünceyle yoğurup önümüze koyuyor. Toz pembe gözlerle salt aşkı anlatmıyor. Özgürlüğün, barışın evrenselliğini duyuruyor bize.

"Bun" şiirinde; Güneşin linç edildiği bir akşam,

"Sayım" şiirinde; En sonunda caddelere çıkardım / Kaynağından öptüm seni,

"Ölüm" şiirinde; Ölüm geliyor aklıma birden ölüm / Bir ağacın gövdesine sarılıyorum... gibi, söylemlerinde de evrenselliği ana tema olarak işlemektedir. Cemal Süreya salt kendi için yazmıyor, kitlelerle sevinci - hüznü paylaşmak için yazıyor. Amacı duyguyu da, aşkı da paylaşmaktır.

Cemal Süreya, çoğu zaman abartılı cinselliğin şairi olarak görülmüştür. Fakat cinsellikten yoksun iki insanın aşkı mümkün müdür? aşk sözcüğünün anlamı: Aşırı sevgi ve bağlılık duygusudur ama; esas konu sevgilidir, kadındır, erkektir. Yoksa bir çiçeğe, hayvana da âşık olabilirsiniz. Cemal Süreya mısralarında cinselliği aşktan soyutlayarak ele almamış, böylece eşyanın tabiatına aykırılık gibi, bir duruma düşmemiştir.

"Yazgıcı Şiir"de;

Nasıl anımsamazsın Adolf Hitler'i
Neden hiç evlenmediğini soranlara
Karısının Almanya olduğunu söylerdi.
Söylentiye göre alev alev
Yandı onun koynunda.

"Adı, İlhan Berk olan Şiir"de;

Mehmet Fuat alıştırman
Fethi Naci kızıştırman
Hüseyin Cöntürk yarıştırman
Rauf Mutluay doluşturman
Asım Bezirci koğuşturman.

"Bu Bizimki" şiirinde;

İşgalci bir aşk bu
Samanlık sevişenin diyor
Başka şey demiyor.

Cemal Süreya şiirlerinde gülmeceyi çokça işleyen bir şairimizdir de aynı zamanda. İnce alaylarla örülü, hedefi onikiden vuran bir ok gibi, gülmeceyi çok ustaca kullanmaktadır. Aşırıya kaçmayan cinsellik anlatımlarında bile, gülmeceyi oya gibi işleme başarısını göstermektedir. Bu anlayış şiirine bir yumuşaklık, açıklık kazandırmıştır. Hüzünde gülmeyi, sevinçte düşünmeyi iletmektedir. Zaten yaşamın kendisinde, duygu ile aşk birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Duygusuz aşk olur mu? olursa, acısız çiğköfte tadı verir herhalde.

Şair Cemal Süreya'da duygu ve aşk; düşünce temelinde evrensellik, ince alaylarla örülü gülmece ve dilindeki gerçek gözlemlerle dış dünyaya yansıtılmaktadır. Şairimizin usunda duygusuz aşk yoktur.

Cemal Süreya, duygulu ve gerçekçi bir şairdir. Ve aşkı cinsellikten yoksun bırakacak yaklaşımlardan yana olmamıştır. Çürüyene; değişime inat, dediğim dedik saplantılarına karşı; duygusunu, düşüncesini, aşkını insanlarla paylaşmak için şiir sofrasına seren bir şairdir. Ve yaşadığı tarihin tanığıdır.

SONUÇ

Cemal Süreya, Türk edebiyatının şiir dalında adını kabul ettirmiş bir şairimizdir. Onun şiiri mısrada imge işçiliğidir. Şiirlerinde evrensellik, duygu, düşünce, aşk ve gülmece vardır.

Cemal Süreya, aynı zamanda gerçekçi bir düşün adamıdır. Mısralarında değişimi, sevinci ve hüznü de bulabilirsiniz. Yılgınlığa düşmeden şiir yazma cesaretini rozet gibi göğsüne takan sayılı şairlerimizden biridir.

Cemal Süreya'nın dili duru ve akıcıdır. Anlatımında aşırılık, kapalılık yoktur. Dili anlaşılabilir Türkçedir. Her şiirinin okunuşunda şiir tadını usunuzda tadabileceğiniz özgün bir mısra işçisidir.

Gönül yeni şiir tatları istiyordu Cemal Süreya'dan. Ama ömür, devam yerine son dedi. Bu sondan kaçılamayacağına göre... Tüm şiirseverler, kırmızı bir kuş olan soluğunu her zaman duyacaklardır diyorum. ●

çok gizli

ergun evren

bir gizemse bu sence
bir gizse

güzelse...

sen varsın

yaşandı diye bir gizse bu
seninle yaşandı diye
ya da
sen esiniedin diye bilinmeden
kulak ver
yürek ver
duy
çok gizli
suç değil...

metin altıok'un şiirinde ses

● Muhsin ŞENER

Metin ALTIOK'un SOMBAHAR şiir dergisinde yayımlanan 'SONELER'(1) şiirinden yürüyerek 'sessel şiir'in bazı niteliklerine dokunmak gerekiyor. Bu gerekirlik Soneler'den geliyor. Soneler, Y. Kemal ve Nâzım karması bir bileşimdir.

Sesin şiire katkısı şiirsel gelenekte var. Geleneğin ta başlarında sessel şiir egemenliği vardır. Bununla işin ve eylemin verimliliği amaçlanmıştır. İş verimi, sessel tutarlılığı bulunan şiirlerle daha bir arttırılmıştır. Eylem ise hem kolaylığı sağlanmıştır hem de etkinliği... Tekerlemelerin çocuk oyunlarındaki işlevi gibi. Sesin geleneksel ikinci boyutu, şiirin bilinçte yer etmesini ve akılda kalmasını sağlamasıdır. Sessel özellikleri bulunan şiirlerin hatırda kalma olasılığı daha çoktur; bu böyle olmuştur ve böyle olmaya da devam edecektir.

Metin ALTINOK, şiir sürüveninin başlangıcından beri sesin şiirdeki egemenliğini hep savunup geliyor. KENDİNİN AVCISI(2) adlı şiir yapıtında en dikkat çekici özellik budur. Bunu, bazen dizelerdeki hece sayılarını eşit tutarak, bazen yakın sayıdaki hecelerle dizeler kurarak, bazen de sözcükler arasında ses benzerlikleri oluşturarak kurmağa çalışmıştır. En kolayı, dizelerdeki hece sayılarını denk tutmaktır galiba? Gelenekte kullanılmış ve iyi de sonuç alınmış bir yoldur bu. Öyleyse denenmiştir. Altıok, salt sözcüklerin seçimi ile oluşturulmuş bir ses yakınlığını yeğlemiştir ve başarı ile kullanıyor. Burada sözcüklerin seçimi önem kazanmaktadır. Öyle sözcükler seçeceksiniz ki bu sözcükler, hem aralarındaki ilişkiler yönünden yeni bir semantik alan oluşturacaklar hem de aralarında bir sessel birlik kurmuş olacaklardır. Kolay bir iş midir bu? Bazen bir sözcüğün kullanım yeri yeni bir semantik alan oluştururken bazen de yeni anlam alanları kurmada zorluklar çıkmaktadır. Ne ki bu kez de yeni sessel olanaklar doğabilmektedir. Bunların her ikisinin de üstesinden gelmek gerekiyor. Metin Altınok bu işi başarmıştır. Hem sessel hem de semantik bir yapılanma getirmiştir şiirine. Sessel şiirin semantik boyutu da içermesi şiirin değerini katlıyor.

/ **Ömrüme asılı ışıldayan nazarlık** / dizesini yazması bile ALTIOK'un şair olmasına yeteceğini düşünüyorum. Bu dizede hem sözcük aşılmıştır; hem de bir ses boyutu oluşturulmuştur. Söz dizimi bozularak yeni baştan kurulurken yeni semantik alanlar yapılandırılmıştır. Öte yandan art anlam alanları ile ilişkiler hiç ihmal edilmemiştir. Bu, şiir için yetmez mi? Metin ALTIOK'un, şiiri iyi bildiği anlaşılıyor.

Şiir cumhuriyetimizde Y. Kemal ve Nâzım, sesin en iyi kullanıldığı iki önemli ülke olarak yaşıyor. Bunları tanımadan sesin şiirdeki önemini anlayamayız. Y. Kemal, **'şiir bir ritmdir'** diyordu. Onu, **'ritmden ibaret bir söz sanatı'** olarak algılıyordu. Bu onu, eski şiirin sesini incelemeye ve o sesi kendi şiirinde de denemeye dek götürmüştür. Y. Kemal, eski şiirimizi inceleyip yeni bir senteze vararak yeni bir ses oluşturmayı değil, o eski sesi, olduğu gibi kullanmayı yeğlemişti. O eski 'debdebeyi' canlandırmak; o eski gösterişe olan bağlılığını ortaya koymak istemiştir hep. Y. Kemal, hiçbir zaman yeni bir sentez denemek istemedi ki... İstemiş olsaydı onu bulurdu. Gerek ilgisi ve gerekse bu konudaki yurt içi ve özellikle yurt dışındaki deneyimleriyle gördükleri kendisine çok iyi olanaklar sağlamıştı. Ne ki bunları kullanmamıştır.

Y. Kemal, şiirinde ritm egemenliğini kurdu. O'nun şiirini bu yönüyle yadsıyamazsınız. ne ki eski şiirle karşılaştırdığınızda ses yapısının çok iyi kurulduğu örnekler bulursunuz. Bir Nef'i, Fuzuli, Baki ile hiç Y.Kemal karşılaştırılabilir mi? Böyle bir karşılaştırmayı kendisi de hiç uygun görmeyecekti sanıyorum.

Aynı zamanda dilimi içinde bu kez Nâzım var. O Türkçeyi, halkın pazarda, sokakta, hapiste; dövüşürken, çalışırken, sevişirken, sövüşürken kullandığı Türkçeyi, kullanılan biçimde şiire ses olarak aktarmış ve sesin şiirdeki egemenliğini bu sözcüklerle ya da bu Türkçe ile kurmuştu. Divan ve Halk Şiirimizin bu konudaki örneklerinden yürüyerek değil... Bunların yepyeni ve tanınmayacak bir bileşimidir O'nun şiiri. O'nun sesi yeni, yepyeni bir sestir. O sesi, şiiri iyi bilenlerin kullanabileceğini söylemeliyiz.

Metin ALTIOK, hem Nâzım'dan hem de Y. Kemal'den yararlanarak bir şiir kurmuş görünüyor. Bu şiirin sessel özellikleri onlardan alınmıştır. Ne ki bu ses, ne Nâzım'ın ne de Y. Kemal'indir. Ses, Metin ALTIOK'a aittir. Zaman zaman Nâzım'ın sesini duyarız O'nun dizelerinde / **Ben bir ejderim parlak pulun sırtında** / dizesi bizi **'Ceviz Ağacı'**na götürebilir... / **Korkunç gelmiyor bana hiç ölüm düşüncesi / bir ömrün hak edilmiş hasadıysa eğer** / dizeleri de Y. Kemal'de...

Metin ALTIOK'un BİÇEM'de(3) 'GİZ' adlı bir şiiri var. Bu şiirde ses çok etkin biçimde kullanılmıştır. / **Ufalanmış ince kırıntı / Her evin ekmek sepetinde / Yerine oturan ayrıntı / Bir müphem sevda bahsinde** / dizelerinde **'kırıntı'** ile **'ayrıntı'**hem ses benzerlikleri bakımından bir bol sesliliği getiriyor şiire hem de anlam bakımından **'ayrıntı'**ile **'kırıntı'** arasındaki benzerliğe ve yakınlığa dikkatimizi öneriyor. **'Ayrıntı'** da bir çeşit yaşam **'kırıntısı'** değil midir? Nasıl ki **'kırıntı'**, ekmek sepetindeki ekmeğin ufalanmış parçasıdır... Bu iki sözcüğün ara kesitinde **'parça olma' 'ufak ufak olma'** alanı bulunuyor. **'Müphem'** olma durumu bu iki **'ufak durumu'** tamamlıyor. **'Müphemlik'** aynı zamanda **'ufaklıkla'** da ilişkili...

Dolayısıyla **'ayrıntı ve kırıntı'** ile de ilişki kurmuş oluyor.

/ Gözlerinden kuşlar geçen / İşlek bir tığ inceliğiyle / Yalnızlığına döşek seren o sınırsız sevecenliğiyle / dizelerinde sesin dört dizeye nasıl yayıldığını görüyoruz. Bol seslilik yukarıdaki dört dizede de var. Ne ki bu örnek daha belirgin. **'Geçen'** ve **'seren'** ile **'inceliğiyle'** ve **'sevecenliğiyle'** sözcükleri arasındaki ses benzerliğindeki bolluk dikkat çekicidir. **'...liğiyle'** sesleri yineleniyor. Bu, bir bakıma **'tunç uyaktır'**. Tam olarak niteliklerini taşımamış olsa bile ona çok yakındır. Hemen yanıbaşında **'işlek'** ile **'döşek'** arasındaki ses benzerliği kulağımızı dolduruyor. Şimdi, dört dize birses dalgası içinde dönüyor ve benliğimizi sarıyor. **'İşlek bir tığ inceliği'** kuşların uçuşlarıyla ne güzel uyuşuyor değil mi? Sonra o kuşların gözlerden geçmesi söz konusu olunca **'işlek bir tığ inceliği'** daha bir anlam kazanıyor. Daha bir inceliyor, ipeksileşiyor...

Metin ALTIOK, öteden beri sesin şiirde doğru ve yararlı bir biçimde kullanılmasını sağlayarak geliyor. Eski şiirlerinde bile bu özelliği çok belirgindir. KENDİNİN AVCISI'nda, rastgele açılacak bir sayfadan okumaya başladığınız zaman bu ses bolluğuna hemen tanık olursunuz. O, sesi doldurma olarak kullanmıyor. Ses, hem şiirde bir işlev yükleniyor hem de yeni semantik alanları oluşturmaya yarıyor. Art anlam alanlarını kurarak geliyor ses Metin ALTIOK'un şiirinde. Sesi, salt kulağa seslensin diye kullananlardan değildir O. Zaten, bu işlev için uyak kullananlara dense dense **'manici'** denirdi... Şiir ise ciddi bir iştir, bir us ve beceri işi; dile egemen olmayı yanında taşıyan önemli bir iştir; uğraş alanıdır. Ve çok zaman insanın tüm zamanlarını da alır...

Tüm bunları Metin ALTIOK'un, şiiri tüm boyutları ile çok iyi bildiğini gösteriyor. Ve sözcüklerle oynadığı oyunun güzel örneklerini sunuyor.

'işlek bir tığ inceliğiyle' söz işçiliğine sağlık, Metin ALTIOK! ●

---

1. SOMBAHAR, Şiir dergisi, Eylül - Ekim 92 sayısı, s. 24.
2. Metin Altıok, Kendisinin Avcısı, Şiirler, Türkiye Yazıları Yayınları, Ank. 1979.
3. BİÇEM, Yazın Dergisi, Eylül - Ekim 92 sayısı, s. 11.

yazılar

halil ibrahim bahar

balık burcundan geliyoruz
ırmağın gözesinden

bu dolunay gecesinin
çılgınlıkları
yaşayabilir mi sabah çiçeklerine dek

öyleyse günaydın deriz güneşe

ama hazirana bir gün kala benim
öznelliğimin çatırtısı
hiç yoktan
bir ayaklanma olgusuna mı dönecek

bunların hepsi güzel sayılabilir
çizgiler sağlam yazı
donmuş çığlığı
aşk aşk bağıranın
ilk ödülünü kim verecek

ağacımız son yaprağını dökmeden
boşuna silmeyin adımızı
o dayanıklı kütükten

çünkü bir daha dönmeyeceğiz
her boşluk rüzgârdayken

MARCOS ANA
Faşist Franco rejiminde 22 yıl hapiste yatan ünlü İspanyol ozanı, şimdi Paris'te yaşıyor.

bir dilek ki, düşlerde

Engin AŞKIN

Dilerim, tüm bıçaklar körlensin
Kırılsın gündoğumlarını boğazlayan eller
Kesilsin savaşlar, uyansın uykusundan bitimsiz barış,
Yeni doğmuş bebekler kalmasın annesiz,
Issızlık gezinsin sadece cephelerde
Dilerim paslansın tüm tabancalar
Kapansın yürekler sevgisizliğe
Zincirli ağızlar tatsın özgürlüğü
Yargının önüne getirilsin kırbaçlar
Yaralar açılmasın bir daha omuzlarda.

Sevda çiçekleri açsın evrende
Uzaysal boyutlarda yankılansın dizeler
Yepyeni deyimler mutluluğun sözlüğünde
Tüm türkülerden arınsın üzgüler

new york

● **Tansu BELE**

Bir masaldır **New York**, bana yirminci yüzyılı yaşadığımı söyleyen çağdaş bir söylence... Dahası, yaşamımın adım adım içinden geçtiği ya da kıyısından dolandığı bu yüzyılın serüvenini görebilmemi sağlayan bir çeşit tutanaktır.

Ben, yaşlı dünyanın döne döne tamamlamaya uğraştığı bu serüvenin oluşumunu, bu masalı dinleye öğrene kavradım. Benliğimin tıpkı 'karanlıkta bir fili yoklarcasına' bu oluşumu sorguladığı noktalarda, yaşadıklarımın her zaman karşısına çıkan bir düş oldu o: varlığımın yaşama dokunduğu sınırda beliren bir hayal...

Oysa gariptir, **New York** bana, artık süresi yarım yüzyıla varan yaşamım boyu, ara sıra ve parça parça, dahası birbirinden apayrı birtakım gerçeklikler olarak sunuldu: kimi zaman bir resim ya da bir şiir, bazan da bir film, belki bir şarkı, bir belgesel, bir yazı konusu, kimi zaman da bir duygu, bir düşünce, belki bir arayış olarak geldi, kendini sergiledi, anlattı, açıkladı, tanıttı. Ama o, yaşamımdan hiç eksik olmadı, unutsam da, anımsasam da. Daha doğrusu onun gerçekleri...

New York'un bana sunduğu ilk gerçeği, bence bu çağın en tartışılamaz, yadsınamaz, geri dönülemez ve yalın gerçeğiydi: Onun, dünyanın en büyük, en önemli, en görkemli DEV METROPOL'ü oluşu. Bu gerçeği ben hiçbir zaman gözlerimle görmüş değilim, yani bu kente hiç gitmedim. Ama, henüz küçük bir çocukken onun bu yanını vurgulayan birtakım resimlerden edindiğim izlenimler çok uzun süre ve kuvvetle beni etkisi altında tuttu. **İkinci Dünya Savaşı**'ndan birkaç yıl sonraydı, bize **Amerika**'daki bir yakınımız kartpostallar yollamaya başlamıştı. Bunlardan biri, daha ilk gördüğüm anda aklımı başımdan almıştı: Bu, **New York** limanına dikilmiş dev **Özgürlük Anıtı**'nın görüntüsüydü. Bu görüntünün dibine eklenmiş bir başka ve ufak karenin içinde de, birtakım karadeililer, daha doğrusu zenciler saksafon çalıyordu! İNSAN'ın özgürlük çığlığını taşlaştırarak göğsüne bir diken gibi saplayan, sonra da ayaklarının dibinde zencilerine çığlık çılığa saksafon çaldıran bu kent görünümü, doğrusu oldukça garipti ama, o sıralar ne ben bunun tartışmasını yapabilecek yaştaydım ne de çevrem -giderek dünya bile- bu çelişkinin bilincindeydi. Dünya, kıyıcı bir savaştan yeni çıkmıştı ve **Amerika**'nın YENİ DÜNYA'lığı, atmosferde pırıl pırıl yanarak kayan bir kuyruklu yıldız denli gözalıcıydı, hele de **'kent'** olgusunu büyük bir görkemle göklere tırmandıran **New York** söz konusu olduğunda... Tartışmasız **New York'a** vurulmuştum, onu seviyordum ve **Özgürlük Anıtı**'nı çevreleyen pırıl pırıl gökdelenlerine çılgınca tutkundum: Sanki özgürlüğü anıtlaştıran onlardı!..

Benim **New York'a** duyduğum bu tutku, bir süre sonra **Amerika**'da yaşayan o yakınımızdan gelen resimli bir **New York** kataloğuyla doruğuna çıktı: Kırılarak birbiri üstüne katlanan fotoğraflardan oluşan bu upuzun şerit - kitapçık, yepyeni ufuklar açmıştı gözlerimin önünde... Artık her gün o resimlere bakarak bilmem kaçıncı caddesinden öbür bilmem kaçıncı caddesine uzanan mağazalarını, dünyanın en görkemli parkı olan **Central Park**'ını, dünyanın en güzel çavlanı **Niagara**'yı, **Metropolitan Müzesi**'ni izliyor, ezberliyor, 'o kentte ya da onun gibi bir kentte' yaşayan bir kentli olmanın düşlerini kuruyordum. Dünyanın, sanırım ki 1950'li yıllarını yaşayan pek çok insanı gibi... **Amerika**'yı simgeleyen başka yerlerin, örneğin **California**, **Texas**, **Miami Beach** yörelerinin resimleri, ünlü çiçek bayramları, beyzbol karşılaşmaları, Rodeo'ları, **Hollywood**'u, dev uçakları bile **New York**'un büyüsü yanında hiç kalıyordu. Bu kentin simgelediği yaşam, kafamda UYGARLIK kavramıyla birleşmişti bir kez...

O sıralar **Amerika**'dan dönen yakınımız -ki Nato'da askeri ataşe olarak görevliydi- benim bu duygumu ne kadar güzel dile getirmişti: **"Amerikan kentlerinde, özellikle New York'da geceleri ortalık öylesine aydınlık, gündüz gibi ki, gökdelenlerin ışıklarıyla öylesine yanıyor ki gece olduğunu unutuyor insan, ya da ayırtedemiyor. Gökyüzündeki yıldızlar, yeryüzündeki yıldızların ışıkları yüzünden yokolmuş. Dönüşümde uçağın Londra'ya indiğinde, kentin ışıklarını sönmüş sanıp karartma mı var yine, savaş bitmedi mi yoksa dedim şaşkınlıkla... Düşünün ki Londra ne denli büyük ve önemli bir Avrupa kenti. Hani uygarlığın büyüklüğü elektriğinin gücüyle ölçülür derler ya, çok doğru."**

Birçok yıl sonra bir gün, bir **Şarlo** filmi gördüm: **'Amerika'ya Göç'** falan gibi bir ismi olan bu filmde **Şarlo**, çalkantılı pis berbat bir denizde, pis berbat bir gemiyle ve yine pis berbat insanlarla birlikte seyahat ediyor, başına bir sürü belâ, aşağılık iş geliyor... Ama o, bütün bu saçmasapan hayhuyun içinde keyfini bozmuyor, **'bir kent insanı olduğu'** görünümünü korumaya büyük özen gösteriyordu. Eski ve çarpık çurpuk olsa da, ille de KENTLİ olan kılık kıyafetinden davranışlarına, yürüyüşünden oturup kalkışına, yemek yiyişinden birtakım insanlara ya da haksızlığa uğrayıp paraları falan çalınan kadıncıklara yardımcı oluşuna dek... Çünkü **Şarlo** umutluydu: Bu umudu da, 'gideceği ülkede kendisini yepyeni bir gelecek beklediği' düşünden kaynaklanmaktaydı. O gelecek, uygarlığın ölçüsü kent yaşamında somutlaşacak olandı **Şarlo**'ya göre... Filmin sonundaysa dünyanın en büyük kenti **New York** limanına giren ge-

(Desen: Adil SALİH)

minin ağır ağır önünden geçen **Özgürlük Anıtı**'na bakan **Şarlo**'nun yüzündeki buruk gülüşün anlamını bugün bile çözmüş sayamam kendimi... Çünkü bu, öylesine bir gülüştü ki, beni ister istemez: **"Acaba Şarlo ya da o genç adam, New York ya da Amerika'da umudunun ya da isteklerinin gerçekleştiğini görecek mi ya da gördü mü?** gibi bir düşünceye salmıştı. İrdelemesi yıllar süren, hele 1960'lı yıllarda okumaya giriştiğim UTOPİA (İnsanlığın mutluluk düşünün gerçekleştiği ada) kitapları yüzünden birçok depreme uğrayan bir düşünceler karmaşasına!

Şarlo'nun **İkinci Dünya Savaşı**'ndan önce gerçekleştirdiği o filmi de bu arada bir türlü unutamamıştım. Çünkü onun, **'uygarlık aranışlarının çağdaş Utopia**'sı kent yaşamında, insanların mutlu olup olmadıklarını sorgulayan bakış açısı, kafamı çelmişti bir kez... Sorular sorulara, gerçeklikler başka gerçekliklere yolaçmaya girişmişti. Okuduğum kitaplar, gördüğüm (çoğu Amerikan) filmler aracılığıyla soruyordum durmadan; 'Gelişmesinin ve ilerlemesinin çapı ELEKTRİĞİNİN gücüyle ölçülen bir dünyada yoksulluğun,acının, acımasızlığın, kıyımın, savaşın yeri olabilir miydi? Ama, eğer **Şarlo**'nun ayak bastığı o yeni dünyada, bunlar yokolup gitmişse, neden o zaman dünyanın en büyük, en önemli kentini kurabilen **Amerika**, savaşa iki atom bombasıyla katılmıştı? Çocukluğumun o **New York** kartpostalı üstünde, taştan **Özgürlük Anıtı**'nın ayakları dibinde, neden zenciler durmadan saksafon çalmaktaydılar? Başka işleri yok muydu bu adamların? Başka işe yaramazlar mıydı? Dahası ve en önemlisi, birbirlerinden farklı ırkların kurduğu kolonilerle ortaya çıkan, yetmiş iki buçuk çeşitten mahallenin bulunduğu, yetmiş iki buçuk milletten insanın özgürce barındığı, çalıştığı, geçimini sağladığı bu kentte, neden pislik ve sefalet içinde kenar mahalleler vardı ve buralarda en çok zenciler bulunmaktaydı? Ya da, yalnızca zenciler mi? Beyaz ırkın dışında göçmen olan çoğunluk... Peki, salt **Amerika'ya** değil, bütün dünya para piyasaların hükmeden WALL STREET'in yanıbaşında işlenen, her gün yüzlercesi ortaya konan cinayet, hırsızlık, yolsuzluk, ırza geçme, gaspetme olaylarına ne demeli. Bütün dünya kentlerinin boynuna bir ölüm kemendi gibi geçen, **Özgürlük Anıtı**'nın taştan görüntüsünü ölüm meleği azrailin kanatlanan bedenine çevirip yeryüzüne salan bu **New York** örneği, çağdaş UTOPİA kent olgusuna nasıl bir simge oluşturuyor, neyi gösteriyordu?

Bana çocukluğumda, erişilmez ya da erişilmesi gereken güzellikte bir gerçeklik olarak ulaşan **New York**, neden ve nasıl çağın umutsuzluk çığlığına ya da devlerin yeryüzüne inip cüceleri ezdiği / tanrıların ete kemiğe bürünüp insancıkları her türlü çıkmaz sokağa doğru yönlendirdiği **'gerçeğin masalımsı karabasanına'** dönüştü? Gerçeği neydi? Doğrusu hangi gerçeklikti? **Şair Adonis**'in **'New York'a Mezar'** isimli şiirinde dile getirdiği gibi:

"... New York: IBM SUNWAY, çirkef ve suçtan gelip, çirkef ve suça
giden.
New York: Deliliğin gürültülü ırmaklar halinde fışkırdığı
yeryüzü kabuğundaki delik.
Harlem, can çekişiyor New York ve Zamansın sen.

.....

İki ayraç arasına koydum New York'u ve benzeri bir kente doğru yürüdüm. Sokaklarla doluyordu ayaklarım ve bakış balıklarının ve önsezilerin ve bulut hayvanlarının yüzdüğü bir göldü gökyüzü.

....."

Adonis, New York'a Mezar Çeviri: Özdemir İnce

Bütün masallar iyiyle kötünün, iyilerle kötülerin savaşımını anlatır. Yeryüzü serüvenini: bu masallarda dile gelen melekler ve cinler, tanrılara ve insanlara yol gösteren **istekler / sezgiler / tutkular / sevgiler / özlemler / kinler / öfkeler**... kısacası ruhların yeryüzünü yelpazeleyen kanatlarıdır. Bu kanatların, adına artık KENT denilen yeldeğirmenlerinin kanatlarına dönüşerek, zamanın yeliyle sürekli yön ve yer değiştiren iyilik ve kötülük değer ve kavramlarının uçuculuğuna evrilerek, yeryüzünü toza dumana katışı boşuna mı? Evet: Adına KENT denilen yeldeğirmenlerinin çıldıran kanatlarına savaş açan şiirlere, resimlere, filmlere, yazılara... Kısacası sanata merhaba!.. Bana çağımı yaşadığımı belgeleyen **New York'a** da: Birbiri içine geçen, birbiri içinden çıkan, birbiriyle yer değiştiren, birbiri içinde eriyen, birbiriyle sarmallaşan ve birbirinden kopan iyileri ve kötüleriyle, çağı geleceğe doğru kanatlandıran **Ne York**'a. ●

eğitim yayınları

FİYAT LİSTESİ

KİTABIN ADI	KDV'Lİ FİYATI
Ortaokullar İçin Türkçe Sözlük	25.000
İmla (Yazım) Kılavuzu	16.000
Açıklamalı - Uygulamalı Deyim. Söz.	25.000
Açıklamalı - Atasözleri Sözlüğü	20.000
Edebiyat Terimleri Sözlüğü	20.000
Açık. - Uygulamalı Özdeyişler	15.000
Güzel Konuşma - Yazma	25.000
Komp. İlkleri / Edebiyat Türleri	25.000
Cümle Bilgisi	15.000
Türkçe Dilbilgisi - Orta I	13.000
Türkçe Dilbilgisi - Orta II	13.000
Türkçe Dilbilgisi - Orta III	13.000
Anadolu Liseleri ve Kolej Haz.	25,000
Hazırlık Okuma	16.000
Hazırlık Dilbilgisi	16.000
Yard. Edebiyat / Lise I	25.000
Yard. Edebiyat / Lise II	25.000
Yard. Edebiyat / Lise III	25.000
Yard. İngilizce / Orta I	18.000
Yard. İngilizce / Orta II	20.000
Yard. İngilizce / Orta III	22.000
1982 Anayasası	10.000
Sözel / ÖSS - ÖYS	50.000
Türkçe - Edebiyat / ÖSS - ÖYS	35.000
Sayısal / ÖSS	35.000
Matematik / ÖSS	35.000
Matematik / ÖYS	35.000
Matematik / ÖSS - ÖYS	50.000

DİKKAT: Bu fiyatlar 31 Mayıs 1993 tarihine kadar geçerlidir.

ÖNEMLİ DUYURU: Yayınlarımız 1851, 2003, 2129, 2243 ve 2265 Sayılı TEBLİĞLER DERGİLERİNDE ortadereceli okullara TAVSİYE edilmiştir.

umarsız katlanılan

Nazım MUTLU

Hani en açmazlarında düşündünse denizi
günbatımı talandayken kuzgunlar
birden olta attınsa çıplak ayaklarıyla
patikası zemheriye düşen bir bebeğe
mavi kumsalda palmiye gölgesine
değdiyse sapanındaki taş...
ne karanfiller açar gözkapaklarında
kanat vuruşlarıyla ayrışır gece
iki adımdır uyku
seğirtemezsin
tütün basmakla avutursun yaralarını
erir etin kemiğin
ateşler içinde bir kızıldeniz
demirletmez uykunu buzdan limanlar.

kültür - sanat olayları / haberler

Derleyen: **M. Reşat SÜMERKAN**

SERGİ

• 3 - 12 Mart günlerinde **Gazipaşa Lions Kulübü**'nce düzenlenen, satışa yönelik **"Yağcıbedir ve Yörük Halıları (Balıkesir) sergisi"**, **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde ilgiyle izlendi.

• Aynı galeride 13 Mart günü iki sergi açıldı. Bunlardan ilki **Gündoğdu Sanımer**'in **"Bir Türk İslâm Bezeme Sanatı"** olan 2. kişisel EBRU sergisi idi.
Asuman Kurnaz'ın **"1. Kişisel Resim Sergisi"** ise galeride aynı gün açılan ikinci sergi oldu.

TİYATRO

• **Trabzon Devlet Tiyatrosu**'nda **"Sarıpınar 1914"** oyunu mart ayının ilk yarısında sona ererken, 18 - 21 mart günlerinde ise "EZOP" yineleniyordu. 25 marttan başlayarak **"Silahşörün Gölgesinde"** oyunu sahnelenirken, **"Ada"** adlı oyun da mart boyunca salı ve çarşamba günleri **Oda Tiyatrosu**'ndaydı.

GÖSTERİ

• **Trabzon Fotoğraf Sanatçıları Derneği (FOTO FORUM)** üyelerinden **Vedat Osmanoğlu**'nun 6 mart, **Ali Van**'ın ise 20 mart günü dernek salonunda birer dia gösterisi gerçekleştirildi.

ANMA

• **Trabzon Gazeteciler Cemiyeti**, 1993 yılı etkinlikleri çerçevesinde, 30 mart günü eğitimci - çevirmen **Aliye Aşırbaylı**'nın anısına bir 'gece' düzenledi.
İlgiyle izlenen programda, **Aliye Aşırbaylı**'yı şair **Ahmet Özer** değişik yönleriyle anlattı.

İSTEME ADRESİ:

Işık Kitabevi
Polis Sokak
No.: 25
Lefkoşa
KIBRIS

İSTEME ADRESİ:

EĞİT - DER
Ataç Sokak 27 / 5
Yenişehir
ANKARA